VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Tweede Kamer behandelt nieuwe Wsob
Fusie: Bibliotheek Poort van Gelre van start
Jubileum: 25 jaar Jeugdbieb.nl
Mark Deckers publiceert vierde boek

Nummer **4** | Jaargang 30
April 2026

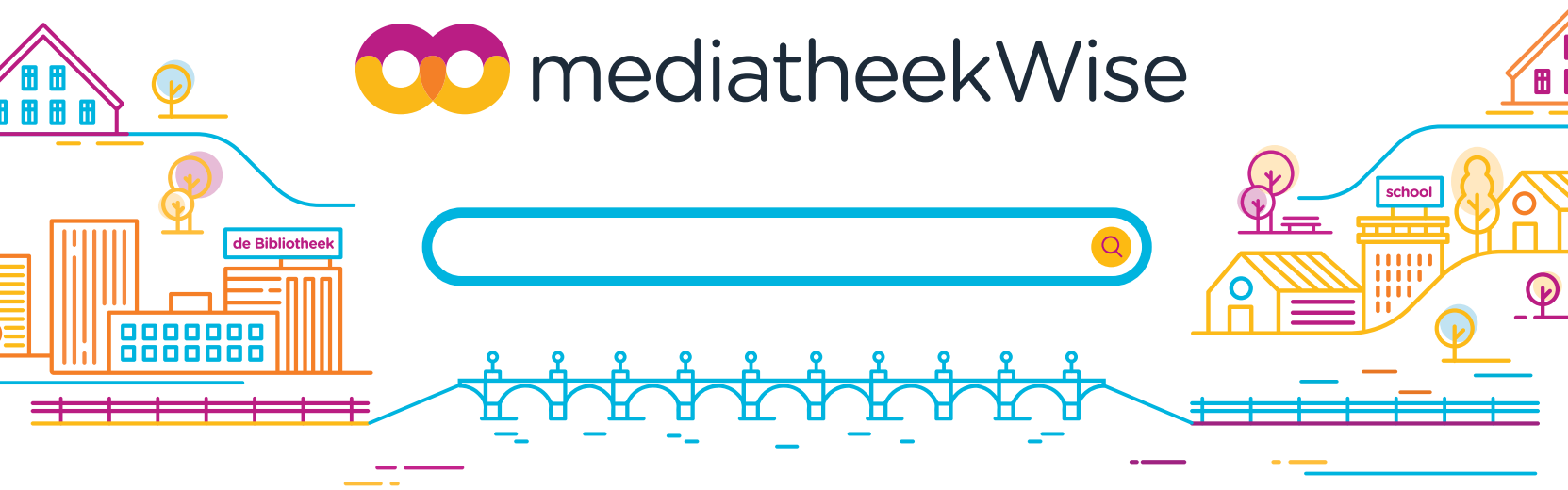

Sandra Dhondt, adviseur vrijwillige inzet bij Bibliotheek Lek & IJssel

Bibliotheekblad 1996-2026

Foto: Ivonne Zijp

mediatheekWise

Eén zoekbalk. Alle antwoorden.
Eén samenwerking. Meetbare impact.

mediatheekWise verbindt de schoolmediatheek, openbare bibliotheek en betrouwbare kennisbronnen in één slimme portal. Leerlingen vinden sneller wat ze zoeken.

Maar het is meer dan slim zoeken. mediatheekWise versterkt de samenwerking tussen school en bibliotheek. Met flexibele instellingen, eenvoudig beheer en heldere rapportages maak je zichtbaar wat jullie samenwerking oplevert. Zo werk je samen aan leesplezier en mediawijsheid.

mediatheekWise is speciaal ontworpen voor de samenwerking met middelbare scholen en het MBO. Ontdek hoe mediatheekWise jullie samenwerking versterkt.

oc.lc/mediatheekWise

OCLC

Schrijf je in voor onze opleidingen Collectioneren!

Een sterke collectie begint bij mensen met kennis, visie en lef. Bij NBD Biblion volg je praktijkgerichte opleidingen die je helpen om beter te kiezen, beter samen te werken en beter in te spelen op de behoeften van je publiek.

Tijdens onze opleidingen leer je van experts in het vakgebied én van deelnemers onder elkaar. Benieuwd naar ons aanbod?

- Basiscursus Collectioneren
- Masterclass Collectioneren
- Collectioneren: Samenwerking & Innovatie
- De Schoolbibliotheek in het Voortgezet Onderwijs

Scan de QR-code en zet vandaag nog de volgende stap in jouw ontwikkeling!

nbd biblion

Samen vooruitgang boeken

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt negen keer per jaar (vijf keer digitaal en vier keer in print). Hiervoor hebben wij uw e-mailadres nodig. Mail naar digitaal@bibliotheekblad.nl. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op LinkedIn, Facebook en Bluesky.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd-, eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Digitale nummers
Voor vragen: mail naar digitaal@bibliotheekblad.nl

Tekstcorrectie
Ellen Soellaart

Medewerkers
Johannes Abeling, Femke van den Berg, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Anne van den Dool, Marjolein Lolkema, Anneke de Maat, Linda van Pelt, Evi Savelkouls, Stan Verhaag, Rowan de Vries-Teegelaar, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Juryleden Beste Bibliotheek
Deirdre Carasso, Jeanine Deckers, Gerard Meijer, Erna Staal, Robin Verleisdonk

Archief
Abonnees kunnen (na inloggen) op bibliotheekblad.nl/archief alle verschenen edities vanaf 2020 teruglezen.

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Op bibliotheekblad.nl/abonneren vindt u de tarievenstructuur en kunt u een abonnement afsluiten.

Adverteren
Uitgeverij Virtùmedia verzorgt in opdracht van Bibliotheekblad de acquisitie. Contact via Mariska Jankovits: +31 (0)30-693 11 77 of mjankovits@virtumedia.nl. Op bibliotheekblad.nl/adverteren vindt u de tariefkaart.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- @bibliotheekblad.bsky.social
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

INHOUD

6
Collega
Sandra Dhondt, adviseur vrijwillige inzet bij de Bibliotheek Lek & IJssel, vertelt met veel enthousiasme over haar inzet voor de 469 vrijwilligers van BLIJ.

8
Nieuwe Wsob
De wijziging van de "Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen" (Wsob) introduceert een element, dat je zonder overdrijven "historisch" mag noemen: een zorgplicht voor gemeenten.

12
Fusie: Bibliotheek Poort van Gelre van start
Per 1 januari 2026 zijn de Bibliotheek Achterhoekse Poort en Bibliotheek Montferland gefuseerd tot de Bibliotheek Poort van Gelre. Hoe is dat zo gekomen?

16
Jubileum: 25 jaar Jeugdbieb.nl
Heel 2026 viert Jeugdbieb.nl het 25-jarig jubileum. Wat ooit begon als een initiatief van een eigengereide jeugdbibliothecaris heeft inmiddels een vaste plaats in veel schoolklassen.

20
Bijzondere Bibliotheken
In de oude gymzaal van de vroegere kweekschool aan de Nieuwe Prinsengracht te Amsterdam bevindt zich de bibliotheek van het Nederlands Letterenfonds (NLF).

22
Carrièreswitch
Sinds vorig jaar is Peter Kok wethouder van Tilburg. Speelde in zijn keuze wellicht mee dat het, na de totstandkoming van de LocHal, tijd was voor een nieuwe uitdaging?

26
Het succes van het 'Mama en Papa café'
Vijf jaar geleden begon Marie-Jose van Megen Linders met het organiseren van bijeenkomsten voor ouders van kinderen van nul tot vier in Bibliotheek Venray en in Bibliotheek Horst.

28
Gerard Meijer gaat met pensioen
Gerard Meijer neemt afscheid als programmamanager van SPN. Na een start bij de lokale bibliotheek vond hij via verschillende provinciale rollen zijn weg naar zijn huidige landelijke functie.

31
Inschrijving Beste Bibliotheek gestart
Maakt jouw bibliotheek dit jaar ook kans op deze prestigieuze onderscheiding? Inschrijven kan tot en met 31 mei. Op bibliotheekblad.nl vind je alle informatie en een formulier.

32
Mark Deckers publiceert vierde boek
Binnenkort verschijnt Mark Deckers' vierde en laatste publicatie, die handelt over het tragische lot van de Haagse bibliotheekassistente en verzetsvrouw Elsa van Gool.

36
Voorpublicatie Elsa van Gool
Bibliotheekblad heeft een exclusieve voorpublicatie van het vierde boek van Mark Deckers: *Elsa van Gool, bibliotheekvrouw in het verzet*.

40
Lezen en digitale geletterdheid zijn geen aparte werelden
Digitale geletterdheid voelt voor veel leesmediaconsulenten als een onbekende wereld. Ten onrechte, want perspectief analyseren en bronnen bevragen, passen zij al dagelijks toe.

44
Japanse les in Bibliotheek Leidsche Rijn en Vleuterweide
In de Utrechtse bibliotheeklocaties Leidsche Rijn en Vleuterweide houden cursisten zich bezig met Japans. Hoe is die Aziatische cultuur in de Utrechtse bibliotheken terecht gekomen?

46
Een Goed Verhaal voor alle jongeren
Onder de naam *Goed Verhaal* probeert Stichting CPNB samen met bibliotheken en scholen, het leesplezier bij jongeren te bevorderen, o.a. met *Hebban in de Klas*.

50
Topstukken
De kunstzinnige jugendstil-illustraties van Wilhelmina Drupsteen vallen niet alleen in Nederland in de smaak, ze zijn ook gebruikt voor batikdoeken.

52
Management
Sinds november 2025 staat Silvia van der Heiden aan het roer van het ABC Huis. Daarvoor vervulde ze tal van functies in de culturele sector, waaronder bij omroepen en in de filmwereld.

56
Onderzoek
Bibliotheken werken steeds meer samen met het voortgezet onderwijs. Drie recente onderzoeken geven inzicht in hoe bibliotheken en scholen de samenwerking verder kunnen versterken.

Verschijning Bibliotheekblad 5-2026

Bibliotheekblad nummer 5-2026 verschijnt rond 25 mei.

Dit is een digitale editie. Abonnees ontvangen deze in hun mailbox.

Moedig zijn

'Ik weet dat ik niet moedig ben van mezelf. Dan kun je maar beter weten wie bij jou in de buurt wel moedig is, en dan doe je er verstandig aan om in geval van nood dicht bij hem of haar te gaan staan. De kans dat je moedig bent op het moment dat dat nodig is, is immers groter als zo iemand jou dan vraagt: doe je mee? Ik ken wel een paar mensen in mijn omgeving die ik in dat opzicht graag in de buurt zou houden.'

Dit is geen citaat van mezelf, maar van Mark Deckers, die in dit nummer geïnterviewd wordt over zijn vierde boek over bibliotheekmedewerkers tijdens de Tweede Wereldoorlog. In dit boek wordt het tragische lot van de Haagse bibliotheekassistente en verzetsvrouw Elsa van Gool beschreven. Overduidelijk was Elsa iemand die "moedig" was. Maar voor mij is Mark Deckers ook zéér moedig en ook een held. Iemand die vergeten levensverhalen van gewone mensen opschrijft, zodat wij niet vergeten hoe belangrijk het is om altijd waakzaam te blijven tegen racisme en fascisme, discriminatie, propaganda, nepnieuws en mis- en desinformatie. Precies dat waar bibliotheken zich ook mee bezig houden. En dat is in dit wonderlijke tijdsgewricht waar we in leven zéér belangrijk.

Het onderwerp nepnieuws en mis- en desinformatie komt ook naar voren in het artikel van Eva Bosgraaf (literatuurwetenschapper en mediawetenschapper). Ze ontwikkelde de training *Digitale geletterdheid voor leesmediaconsulenten*. Dit onderwerp voelt voor deze collega's vaak als een onbekende wereld van algoritmes en schermen. Ten onrechte volgens Bosgraaf, want vaardigheden als perspectief analyseren en bronnen bevragen passen leesmediaconsulenten tijdens leesgesprekken al dagelijks toe. De kloof tussen literatuur en mediawijsheid is vooral een naamgevingsprobleem. Zodra consulenten beseffen dat boeken óók media zijn, kunnen zij met hun vertrouwde leesexpertise een onmisbare, inhoudelijke partner voor scholen worden.

Als laatste wijs ik u erop dat de inschrijving voor de Beste Bibliotheek van Nederland, editie 2026, weer van start gaat. Inschrijven kan tot 31 mei. Op onze website bibliotheekblad.nl vindt u alle informatie.

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
Menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Sandra Dhondt, adviseur vrijwillige inzet bij Bibliotheek Lek & IJssel

‘Mijn hart klopt voor al die vrijwilligers die zich met hart en ziel inzetten’

Sandra Dhondt benaderde Bibliotheekblad in verband met de Landelijke dag vrijwillige inzet, begin april georganiseerd door de POI’s in samenwerking met de VOB en onder andere de Bibliotheek Lek & IJssel (BLIJ). Sandra´s functietitel sprong in het oog en nu staat zij zelf op de voorpagina van Bibliotheekblad met een inkijkje in haar dagelijks werk. Hoewel Sandra naar eigen zeggen liever op de achtergrond blijft, lukt het haar uitstekend om uitgebreid en met veel enthousiasme te vertellen over haar inzet voor de 469 vrijwilligers van BLIJ.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S (INCLUSIEF COVER): IVONNE ZIJP

Stappenplanfilosofie

In haar werk als adviseur vrijwillige inzet bij de Bibliotheek Lek & IJssel zit Sandra Dhondt precies op de juiste plek. De weg daarnaartoe lijkt, terugblikkend, een uitgestippeld stappenplan. ‘Maar zo is het allerminst gegaan,’ vertelt zij. ‘Eigenlijk is het vooral toeval dat ik in de bibliotheekwereld terecht ben gekomen.’ Het doet denken aan de filosofie van de Deen Søren Kierkegaard: het leven wordt voorwaarts geleefd en achterwaarts begrepen. Toen Sandra naar buiten liep na afloop van haar sollicitatiegesprek bij BLIJ, was dát precies haar stemming. ‘Ik voelde een klik met degene die mijn manager zou worden. Dat bleek een goed voorgevoel.’

Duwtje

De laatste fase van Sandra’s eerdere loopbaan werd gekenmerkt door de vraag: “Wat doe ik hier eigenlijk?” ‘Ik werkte op dat moment bij een grote bank. Daar maak je een rijk bedrijf nog rijker. Dat gaf geen voldoening meer en ik dacht: er moeten zinvollere dingen te doen zijn.’ De minder goede match met haar nieuwe manager gaf Sandra als het ware het laatste duwtje voor een loopbaanswitch. ‘Het voordeel van werken bij een grote organisatie is dat ze een loopbaanadviescentrum hebben. Samen ontdekten we dat ik beter pas bij een maatschappelijke organisatie.’ In de praktijk bleek die overstap naar de Goededoelenwereld niet eenvoudig, maar zwanger van haar oudste kindje kwam een tijdelijke onderbreking niet eens zo slecht uit. Via een vacaturetip startte Sandra een half jaar later als medewerker fondsenwerving en communicatie bij de Johan Neeskens Foundation. ‘Daar heb ik zes jaar met veel plezier gewerkt, maar toen de naamgever zijn actieve trainersloopbaan stopte, hield deze organisatie op te bestaan.’

Bijna naadloos volgde de overstap naar het Rode Kruis Utrecht, als Specialist fondsenwerving en communicatie. Toen vanwege een reorganisatie Sandra's 24-uurscontract in de knel kwam, vertrok ze met een verdrietig maar vooral rood *(de huiskleur van het Rode Kruis)* hart.

Mooie doelen

Wederom kreeg Sandra een tip uit haar netwerk, deze keer over een vacature bij BLIJ. Na een positieve sollicitatieprocedure begon ze op 8 januari 2018 als Taalhuiscoördinator in de vestiging Vianen. 'In het begin was het onwennig. Ik wist weinig van de wereld van boeken en ook termen als NT1, NT2 zeiden me niets. Maar ik had veel ervaring in organiseren. En me inzetten voor het bestrijden van laaggeletterdheid en het stimuleren van mensen in zelfredzaamheid leken me mooie doelstellingen,' blikt Sandra terug op haar start bij een Taalhuis dat nét iets meer dan een jaar bestond. 'Mijn voorganger kon me nog een paar maanden inwerken, voordat ze met pensioen ging.'
Vanaf het begin klopte Sandra's hart vooral voor het werken met vrijwilligers. 'Het vrijwilligersteam van het Taalhuis groeide snel: een trouwe groep mensen, die zich met hart en ziel inzetten voor een zich uitbreidend palet van activiteiten. Ik waardeer enorm hoe zij hun tijd, aandacht, kennis en talenten delen met onze organisatie.'

Dag van de Vrijwilliger

Bibliotheek Lek & IJssel heeft sinds het werkgebied is vergroot Taalhuizen in Vianen, Leerdam, IJsselstein, Houten en Lopik. In haar begintijd in Vianen had Sandra een lokale functie en zorgde zij voor de ondersteuning, begeleiding en betrokkenheid van de vrijwilligers aldaar.
In haar huidige functie van adviseur vrijwillige inzet (sinds januari 2025) ondersteunt, faciliteert, adviseert, motiveert en informeert zij nu de vrijwilligerscoördinatoren in de verschillende vestigingen zodat zij op hun beurt hun "eigen" vrijwilligers zo goed mogelijk kunnen begeleiden.
Hoe zij in die positie is gekomen, kwam mede doordat bij het managementteam haar enthousiasme voor de vrijwilligers niet onopgemerkt is gebleven.
Toen het idee kwam om aandacht te besteden aan de Dag van de Vrijwilliger op 7 december ('gek dat we dat nooit eerder hadden gedaan!') vroeg het MT haar als projectleider van dit initiatief. 'Druk, want náást mijn andere werk, maar superleuk!' aldus Sandra, die in samenwerking met haar collega's die ook vrijwilligers begeleiden, een plan van aanpak maakte. 'Ons plan werd goedgekeurd en is nu de jaarlijkse standaard: op (bijna) alle locaties een gezellige bijeenkomst met een waarderingspakket en een waardebon als kerstcadeau.'

Wat gaat goed, wat kan beter?

Een volgende stap was de certificering van de Taalhuizen. 'Dit was vijf jaar terug nog geen verplichting, maar het leek ons goed om dat traject tijdig te starten. Het begon met een nulmeting of zelfevaluatie, waaruit bleek dat de werkprocessen voor de medewerkers en vrijwilligers ook een belangrijk onderdeel waren. Dat bracht ons ertoe eerst het Keurmerk Vrijwillige Inzet Goed Geregeld te halen. Van de verbeterpunten uit dat traject zouden àlle vrijwilligers van de Bibliotheek Lek & IJssel profiteren en niet alleen die van de Taalhuizen. Dus besloten we eerst dat Keurmerk te halen, ' omschrijft Sandra kort en krachtig. Opnieuw werd zij de kartrekker. 'Naast collega's die met vrijwilligers werken, moest ook 10 procent van onze vrijwilligers hierbij betrokken worden. We hadden er toen al 450, dus dat betekende 45 vrijwilligers.'
De deelnemende vrijwilligers, vanuit de verschillende vestigingen, kregen de vraag: "Wat gaat goed en wat kan beter?" De lijst met zo'n 80 verbeterpunten werd vervolgens ingedeeld op thema en op prioriteit.
Sandra: 'Hieruit bleek dat wij al veel goed deden; de verbeterslag zat onder andere in vastlegging. Je kunt dingen in de praktijk doen, maar je moet ze óók vastleggen. Na een intensief maar leerzaam traject, zowel voor mij als voor de organisatie, kregen we in september 2022 het Keurmerk Vrijwillige Inzet Goed Geregeld. Een paar maanden later was ook de certificering van de Taalhuizen rond.'

Kwetsbaar en betrokken

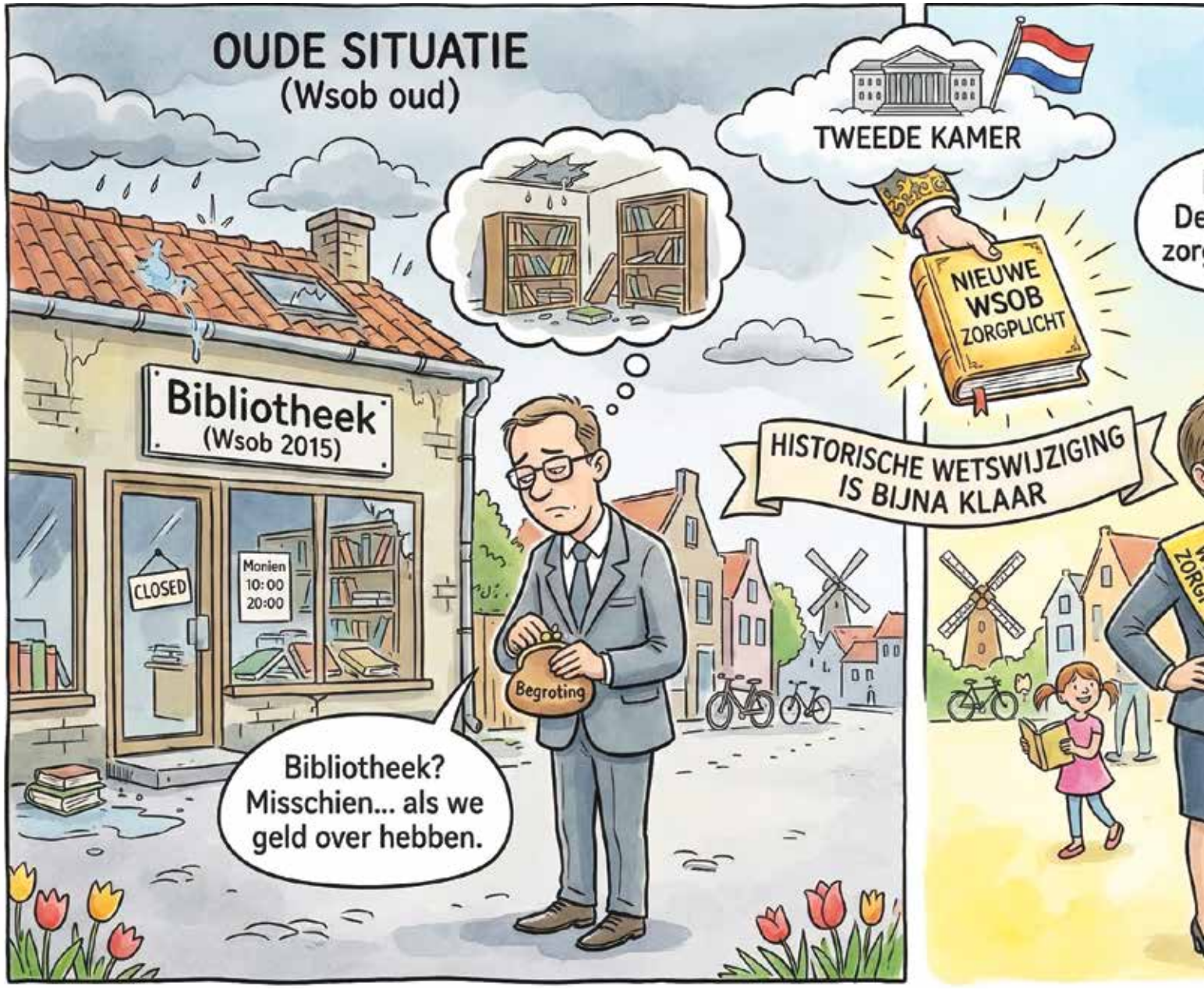
Met het Keurmerk Vrijwillige Inzet Goed Geregeld traject werd Sandra's vrijwilligersvlammetje nog verder aangewakkerd. Ze was dan ook blij dat het MT haar vraag om de post-hbo-opleiding Vrijwilligersmanagement te mogen volgen, positief beantwoordde. Eén van de opdrachten was het schrijven van een adviesnotitie voor het management. Sandra beargumenteerde hierin vrijwilligersmanagement ook op tactisch en strategisch niveau te beleggen. 'Het voelde wat ongemakkelijk, omdat het leek alsof ik mijn eigen volgende baan aan het creëren was, maar dat was niet mijn doel.' Haar presentatie, met een degelijke onderbouwing voor het benoemen van een vrijwilligersfunctionaris overtuigde het MT wel en leidde tot een concrete vacature, inmiddels door Sandra ingevuld. ' Ik word nog steeds blij van het werken met en voor vrijwilligers. In de functie adviseur vrijwillige inzet is het meer voor vrijwilligers dan met. Ik werk nu regionaal, dus voor alle hoofd- en nevenvestigingen. Ik houd mij onder andere bezig met het vrijwilligersbeleid, communicatie, medezeggenschap, het vrijwilligerstevredenheidsonderzoek en de Week van de Vrijwilliger. Daarnaast denk ik mee bij veranderingen in de organisatie in relatie tot de inzet van vrijwilligers en ondersteun ik de vrijwilligerscoördinatoren. Kort samengevat is het mijn taak ervoor te zorgen dat vrijwillige inzet in de organisatie zo goed mogelijk geregeld is. Ik heb in deze functie geen eigen vrijwilligersteam meer. Dat mis ik enorm, maar ik kan nu voor àlle vrijwilligers van de Bibliotheek Lek & IJssel iets betekenen door op de achtergrond zaken goed te regelen. Daarnaast werk ik "dwars" door de organisatie heen. Ik werk direct samen met veel meer collega's dan in mijn lokale functie en dat vind ik erg leuk. Samen laten we vrijwilligers floreren in onze bibliotheek!'

Landelijke dag vrijwillige inzet

Op 9 april 2026 organiseerden Probiblio, Rijnbrink, De Nieuwe Bibliotheek, Bibliotheek Lek & IJssel, Cubiss en de VOB de Landelijke dag vrijwillige inzet. Er is een programma samengesteld rondom de veranderende inzet van vrijwilligers in bibliotheken. De rol van vrijwilligers is volop in beweging. De complexiteit van maatschappelijke opgaven en veranderende verwachtingen vragen om nieuwe keuzes, andere vormen van samenwerking en een andere manier van organiseren. Deze vraagstukken hebben ook impact op de rol van vrijwilligerscoördinatoren.

Tweede Kamer behandelt nieuwe Wsob

Historische wetswijziging is bijna klaar

De wijziging van de "Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen" (Wsob) introduceert een element dat je zonder overdrijven "historisch" mag noemen: een zorgplicht voor gemeenten. Bibliotheekblad sprak met Klaas Gravesteijn, directeur van VOB (Vereniging Openbare Bibliotheken.

TEKST: STAN VERHAAG • ILLUSTRATIES / FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Illustratie: Google Gemini (AI)

Wie het tien jaar geleden had voorspeld, was voor gek versleten: in Nederland heeft straks elke gemeente de wettelijke verplichting om te zorgen voor een passend aanbod van bibliotheekvoorzieningen. Bovendien moet elke gemeente een meerjarenplan voor de bibliotheek hebben. Het is te danken aan de wijziging van de Wsob, misschien wel het beste bewijs dat de bibliotheek de afgelopen jaren sterk aan belang heeft gewonnen.
Het grootste verschil met de huidige wet is dus dat gemeenten nu nog een "bevorderingstaak" hebben en straks – de wet gaat waarschijnlijk in op 1 januari 2027 – een zorgplicht. Een bevorderingstaak betekent weliswaar dat gemeenten in een bibliotheek moeten voorzien, maar dat is helaas onmogelijk te handhaven. Met een zorgplicht verandert de manier waarop gemeenten prioriteiten stellen. Het belang daarvan kan nauwelijks worden overschat, meent Klaas Gravesteijn, directeur van VOB (Vereniging Openbare Bibliotheken): 'In de praktijk bezuinigen gemeenten wettelijke verplichtingen zelden als eerste weg, terwijl taken *zonder* wettelijke basis al snel onder druk komen te staan.'

Tweede Kamer

Voordat we dieper ingaan op de zorgplicht, is het goed om even terug te gaan in de tijd: hoe kwam de Wsob ook alweer tot stand? Al ten tijde van minister Ingrid van Engelshoven (D66, minister van oktober 2017 tot januari 2022) werd het idee ontwikkeld om de positie van bibliotheken steviger te verankeren in wetgeving. De concrete uitwerking kreeg een extra impuls vanaf januari 2022, toen Van Engelshovens partijgenote Gunay Uslu staatssecretaris was op OCW (tot september 2023).
Als we Klaas Gravesteijn begin maart 2026 spreken, is de wet net geaccordeerd door de ministerraad en ligt hij bij de Tweede Kamer. Dat is een belangrijke fase in het wetgevingsproces: 'Het betekent dat de discussie nu vooral in de politieke arena plaatsvindt,' zoals Gravesteijn het samenvat. Niet dat hij nog grote wijzigingen aangebracht ziet worden: 'De verwachting is dat de wet inhoudelijk grotendeels intact blijft. Er kunnen altijd kleine wijzigingen plaatsvinden, bijvoorbeeld verduidelijkingen of redactionele aanpassingen. Maar met name het belangrijkste element van de wetswijziging — de invoering van die zorgplicht voor gemeenten — lijkt breed gedragen te worden. Ik heb geen signalen dat dit principe nog ter discussie zal staan.'

Foto: Ivonne Zijp

Klaas Gravesteijn, directeur van VOB (Vereniging Openbare Bibliotheken).

Gravesteijn verklapt dat de VOB de afgelopen jaren intensief heeft meegedacht over de ontwikkeling van de wet. 'Gedurende het hele traject hebben we als VOB actief input geleverd,' heet dat in bestuurderstaal. Dat gebeurde via gesprekken met beleidsmakers, maar ook via formele consultaties.' Het resultaat is dat ideeën van de sector in meerdere onderdelen van de wet terug zijn te zien.

Geen race to the bottom

Zo had de VOB grote invloed op de manier waarop de zorgplicht in de Wsob wordt uitgewerkt. 'In een eerdere conceptversie van het wetsvoorstel stond dat gemeenten aan de zorgplicht zouden voldoen wanneer zij een bibliotheekvestiging hadden met een collectie, minimaal vijftien uur openingstijd per week en professionele bemensing.' Dat klinkt concreet, maar toch vond de sector deze formulering problematisch. 'Onze angst was dat die definitie zou kunnen leiden tot een *race to the bottom*: gemeenten zouden zich kunnen beperken tot een minimale voorziening die formeel aan de wet voldoet, maar inhoudelijk onvoldoende kwaliteit biedt.'

Het hypothetische voorbeeld van *race to the bottom* dat Gravesteijn zelf geeft, is dat de gemeente Amsterdam theoretisch zou kunnen volstaan met een kleine kast met boeken die een paar uur per week wordt bewaakt door een medewerker, want dat zou formeel al als bibliotheekvoorziening kunnen gelden. 'Zo'n invulling past natuurlijk totaal niet bij de bedoeling van de wet. Daarom hebben wij tijdens de consultatie gepleit voor een bredere benadering: niet het gebouw of het aantal uren moet centraal staan, maar de kwaliteit van de bibliotheekvoorziening als geheel. Niet voor niets gaat het om de *Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen* en niet om de *Wet bibliotheekgebouwen*. Dat is een belangrijk verschil.'

Dat klinkt leuk en aardig, maar ook aan het begrip "voorziening" kan een gemeente in theorie een minimale invulling geven – zeker nu er geen specifieke openingstijden of aantallen vestigingen worden voorgeschreven. Hoe voorkom je dat gemeenten het minimalistisch aanpakken? Klaas Gravesteijn: 'Een bibliotheekvoorziening moet de bekende vijf functies omvatten die gebaseerd zijn op publieke waarden (toegang tot informatie en kennis; ondersteuning van lezen en taalvaardigheid; educatieve ondersteuning; bevordering van ontmoeting en debat; en laten kennismaken met kunst en cultuur). Een bibliotheek die slechts een uur per week open is, kan deze functies in de praktijk nauwelijks vervullen.'

Stokken achter de deur

Er zijn nog meer mechanismen die moeten voorkomen dat gemeenten hun verantwoordelijkheid te beperkt invullen. Provincies krijgen bijvoorbeeld een rol in het toezicht op de kwaliteit van bibliotheekvoorzieningen. Zij kunnen gemeenten aanspreken wanneer de kwaliteit onvoldoende is. Ook zijn er samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) streefwaarden ontwikkeld.

Toch zal de precieze invulling van de zorgplicht per gemeente verschillen. Daarom introduceert de Wsob nóg een "stok achter de deur": het verplichte meerjarenbeleidsplan. Gemeenten moeten daarin beschrijven hoe zij de bibliotheekvoorziening organiseren, welke doelen zij nastreven, welke financiële middelen daarvoor beschikbaar zijn. Het kader met streefwaarden bevat richtlijnen voor onder meer het aantal vestigingen, openingstijden, financiering en de kwaliteit van dienstverlening. Hoewel dit kader niet juridisch bindend is, geeft het gemeenten duidelijke richting en dient het als referentiekader voor de meerjarenplannen.

Hoe het meerjarenbeleidsplan eruit moet zien, is nader uitgewerkt in een Algemene maatregel van bestuur (AMvB). Zo'n AMvB is een besluit van de regering waarin regels uit een wet verder worden uitgewerkt, vaak met gedetailleerde uitvoeringsvoorschriften. 'De AMvB bevat vooral technische uitwerkingen van de wet,' verduidelijkt Klaas Gravesteijn. 'Toch hebben we als

VOB sterk gepleit voor dit instrument, omdat het gemeenten en bibliotheken dwingt om samen structureel beleid te ontwikkelen. Het meerjarenbeleidsplan zorgt er namelijk voor dat het goede gesprek tussen gemeenten en bibliotheken structureel wordt georganiseerd. En waar dat gesprek goed wordt gevoerd, blijkt het bibliotheekwerk doorgaans beter gefinancierd en inhoudelijk sterker te zijn.' Tot slot heeft het meerjarenbeleidsplan als voordeel dat het gemeenten ook houvast geeft: 'Veel gemeenten willen namelijk weten hoe zij precies aan hun wettelijke verplichtingen kunnen voldoen.'
Gravesteijn wijst erop dat een fysieke bibliotheeklocatie weliswaar belangrijk blijft, maar dat hoeft niet altijd een zelfstandige bibliotheekvestiging te zijn: 'Bibliotheekactiviteiten kunnen ook plaatsvinden in samenwerking met andere instellingen, bijvoorbeeld in scholen, buurthuizen of andere maatschappelijke voorzieningen. Professionele medewerkers blijven wél essentieel. Bibliotheekwerk is geen vrijwilligersactiviteit, maar een professionele publieke dienstverlening.'

De bibliotheek op school

Naast de zorgplicht en het meerjarenbeleidsplan bevat de nieuwe Wsob ook bepalingen over de samenwerking tussen bibliotheken en het onderwijs. Zo zorgt artikel 8a van de wet voor een steviger verankering van de programma's BoekStart en De Bibliotheek op school, die – mits goed uitgevoerd – bewezen effectief zijn in het verbeteren van lees- en informatievaardigheden. Vanaf 2027 stelt OC&W hiervoor jaarlijks vijftig miljoen euro extra beschikbaar: de ene helft daarvan gaat naar bibliotheken, de andere naar het basis- en voortgezet onderwijs. 'Op dit moment neemt ongeveer 60 procent van het primair onderwijs en 35 procent van het voortgezet onderwijs deel aan Dbos,' weet Klaas Gravesteijn. 'Met extra financiering kan dit veel verder worden uitgebreid.'
Hoewel de nieuwe investering door OC&W van 50 miljoen euro aanzienlijk is, is Gravesteijn er als de kippen bij om het bedrag te relativeren: 'Onze berekeningen laten zien dat een volledig landelijk dekkend netwerk van Dbos ongeveer tweehonderd miljoen euro per jaar zou kosten. Gemeenten en andere partners, zoals scholen, zullen dus ook in de toekomst financieel betrokken moeten blijven bij deze programma's. De extra middelen betekenen niet dat gemeenten minder of zelfs geen verantwoordelijkheid meer hebben voor leesbevordering. Dat is en blijft hun wettelijke taak.'
Goed nieuws is dat de vijfentwintig miljoen euro voor bibliotheken waarschijnlijk via een subsidieregeling rechtstreeks bij hen terecht gaat komen. Zij moeten daarvoor zelf een aanvraag indienen bij het subsidieloket van OCW. Door het geld niet via het Gemeentefonds te verdelen (waaruit gemeenten doorgaans geld krijgen van de Rijksoverheid), wil het ministerie voorkomen dat gemeenten het geld voor andere dingen dan BoekStart en De bibliotheek op school gebruiken. Dit systeem lijkt op eerdere regelingen waarbij bibliotheken rechtstreeks subsidie konden aanvragen, maar het lijkt nadrukkelijk *niet* op de Decentralisatie-uitkering, die gemeenten in 2025 kregen en die bedoeld was voor bibliotheken, maar menige gemeente bleek de verleiding niet te kunnen weerstaan om (een deel van) de uitkering te spenderen aan andere dingen (Robin Bierens, directeur van Bibliotheek Oosterschelde, noemde destijds in *Bibliotheekblad* deze gang van zaken "ongehoord").

Geen eindpunt maar een begin

Een belangrijk doel van de nieuwe Wsob is het verkleinen van verschillen tussen bibliotheekvoorzieningen, want die kunnen op dit moment groot zijn. Zo kan ondergetekende als inwoner van Venray (45.000 inwoners) in de enige plaatselijke bibliotheekvestiging terecht op zaterdag van 10.00 tot 13.00 uur, op zondag niet en op maandag van 13.00 tot 17.00 uur, ofwel zeven uur in deze drie dagen; in een stad als Nijmegen (190.000 inwoners, zes vestigingen) is de grootste vestiging geopend op zaterdag en maandag van 09.00 tot 19.00 en op zondag van 12.00 tot 17.00 uur, ofwel 25 uur.
Toch zullen verschillen zoals deze ook met de nieuwe Wsob naar alle waarschijnlijkheid blijven bestaan. De wet moet er tenslotte "slechts" voor zorgen dat iedere inwoner van Nederland toegang heeft tot een minimaal maar volwaardig niveau van bibliotheekvoorzieningen. Bovendien moet elke gemeente straks kunnen uitleggen hoe en waarom haar bibliotheekvoorziening voldoet aan de eisen van de Wsob. Met een niet-volwaardige voorziening komt dan niemand meer weg.
Hoe dan ook krijgen bibliotheken dankzij de zorgplicht een steviger positie dan ooit binnen het lokale beleid. Met de nadruk op *lokaal*, want het Nederlandse bibliotheekstelsel is en blijft een decentraal systeem waarin gemeenten verantwoordelijk zijn voor de concrete invulling van het beleid. 'Dat betekent dat lokale gesprekken tussen gemeenten en bibliotheken essentieel blijven,' benadrukt Klaas Gravesteijn. 'De wet biedt daarvoor een kader, maar aan het eind van de rit zal de kwaliteit van het bibliotheekwerk altijd afhangen van de manier waarop gemeenten en bibliotheken deze samenwerking lokaal invullen.' De VOB ziet de wetswijziging dan ook niet als een eindpunt: 'Deze wet is het begin van een nieuwe fase waarin bibliotheken, gemeenten en het Rijk gezamenlijk werken aan een sterkere bibliotheekvoorziening voor alle inwoners van Nederland.'

IDO haalde de wet (nog) niet

IDO's – de Informatiepunten Digitale Overheid die de afgelopen jaren massaal onderdak vonden in bibliotheken – worden nog niet expliciet in de nieuwe Wsob opgenomen. 'Daar hebben we wel over nagedacht,' bekent Klaas Gravesteijn, 'op dit moment wordt gekeken of en hoe de wettelijke borging van de IDO's geregeld kan worden.' De reden is dat IDO's primair vallen onder het beleid van het ministerie van Binnenlandse Zaken, terwijl de Wsob een wet van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is. De informatiefunctie van bibliotheken staat overigens al wel in de wet. De vraag is hierbij ook of specifieke instrumenten, zoals IDO's, ook letterlijk in wetgeving moeten worden genoemd.'

Een nieuwe naam voor een nieuw begin

Bibliotheek Poort van Gelre is uit de startblokken

Per 1 januari 2026 zijn de Bibliotheek Achterhoekse Poort en Bibliotheek Montferland gefuseerd tot de Bibliotheek Poort van Gelre. Hoe is dat zo gekomen? En wat zijn de ideeën en dromen voor de toekomst? Bibliotheekblad vroeg het directeur-bestuurder Joyce Holthausen.

TEKST: FEMKE VAN DEN BERG • FOTO'S: NIENUS FOTOGRAFIE

Dat Joyce Holthausen per 1 januari 2026 aan het roer zou staan van een nieuwe bibliotheekorganisatie had ze paar jaar eerder vast niet kunnen voorzien. Van huis uit is zij een "HR-mens", zoals ze zelf zegt. Joyce werkte zo'n twintig jaar in het personeelswerk, voordat ze in 2019 de overstap maakte naar Rijnbrink. Vervolgens ging zij per 1 mei 2022 aan de slag als directeur-bestuurder van Bibliotheek Achterhoekse Poort. Zo'n anderhalf jaar later, in december 2023, nam ze daarnaast ook de zorg voor Bibliotheek Montferland op zich. De bedoeling was dat ze een paar maanden zou waarnemen voor de toenmalige directeur-bestuurder, Erik van der Wal, die wegens ziekte zijn functie tijdelijk overdroeg. 'Door heel verdrietige omstandigheden liep het echter anders: Erik van der Wal overleed door complicaties volgend op een operatie.'

Toekomstbestendige bibliotheekfuncties?

Joyce bleef dus langer aan als interim directeur-bestuurder dan verwacht. 'Daarom wilde ik graag eens horen van de leden van de raad van toezicht hoe zij naar de toekomst van de Bibliotheek Montferland keken', vertelt ze. 'En daarna ben ik met de gemeente in gesprek gegaan. Wat voor rol zagen zij voor de bibliotheek, wat vonden zij belangrijk?'

Ze licht toe: 'De afgelopen jaren zijn er natuurlijk heel wat nieuwe ontwikkelingen geweest, zeker ook in relatie tot de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, de Wsob, en de daarin nieuw opgenomen zorgplicht. Vanaf 2025 heeft iedere gemeente de wettelijke taak om een volwaardige bibliotheek neer te zetten, met de vijf bibliotheekfuncties. Ik vroeg me destijds af hoe Bibliotheek Montferland invulling zou kunnen geven aan deze functies. En of de financiële middelen hiervoor toereikend zouden zijn.'

Verkering vragen

Om deze vragen goed te kunnen beantwoorden is er in de loop van 2024 een onafhankelijk onderzoek gestart door Rijnbrink, in samenwerking met Public Value. 'Het is overigens – zeker in het fusieproces zelf – wel heel belangrijk om als bibliotheek de regie te houden', benadrukt Joyce. 'Hoe goed de consultant ook is, deze kent de lokale context toch altijd minder goed dan je eigen medewerkers.'

Uit het onderzoek bleek dat Bibliotheek Montferland eigenlijk te klein was om goed vorm te kunnen geven aan het steeds verder uitdijende takenpakket van bibliotheken. 'Er zijn vervolgens verschillende scenario's onderzocht. Al vrij snel was de conclusie dat een fusie met een andere bibliotheek het meest voor de hand lag. Vooral, omdat we juist de bibliotheekfuncties wilden versterken.'

Joyce beschrijft dat Bibliotheek Montferland in kaart bracht aan welke andere bibliotheek in de omgeving zij "verkering zou kunnen vragen". 'Bibliotheek Achterhoekse Poort lag het meest voor de hand. Want met deze bibliotheek was er al een goede samenwerking. De twee bibliotheken zaten bijvoorbeeld samen in een regionaal Taalhuis. Bovendien opereerden ze allebei in een niet-stadse omgeving.'

Positief

De raad van toezicht van Bibliotheek Achterhoekse Poort stond open voor het verkennen van mogelijkheden tot intensievere samenwerking met Bibliotheek Montferland, zo blikt Joyce terug. 'Op 28 maart 2025 tekenden de raden van toezicht van beide bibliotheken een intentieverklaring, waarin ze aangaven dat ze de fusiemogelijkheden serieus wilden gaan onderzoeken. Vervolgens heeft de "werkgroep Fusie" – bestaande uit vertegenwoordigers van beide organisaties – een aantal stukken opgeleverd, waaronder een conceptbegroting en conceptfunctiehuis. Daarna

Directeur-bestuurder Joyce Holthausen: 'Wij willen bijdragen aan inclusie en kansengelijkheid voor alle inwoners.'

gaven de raden van toezicht akkoord op de voorgenomen fusie. Dat hele proces is met een noodgang gegaan.'
Ook de betrokken gemeenten – Montferland, Oude IJssel en Aalten – stonden van meet af aan positief tegenover de fusieplannen. 'Ze hebben vanuit vertrouwen meegekeken.'

Nieuwe naam

In de loop van 2025 gingen de twee bibliotheekorganisaties ook al op zoek naar een naam voor de nieuwe fusiebibliotheek. 'We deden een oproep aan het publiek om mee te denken hierover. Die leverde ruim 150 enthousiaste inzendingen op van medewerkers, bezoekers en andere betrokkenen.'
Uit een lange lijst met namen koos een jury – bestaande uit vertegenwoordigers van beide bibliotheekorganisaties – uiteindelijk voor de Bibliotheek Poort van Gelre. Joyce vertelt dat het woord 'poort' vaker terugkwam bij de suggesties. Het symboliseert toegang, ontmoeting en verbinding – precies wat de bibliotheek wil bieden. "Gelre" is bovendien historisch passend voor de regio.

Consequenties voor personeel

Medewerkers stonden vanaf het begin "positief kritisch" en "nieuwsgierig" ten opzichte van de fusieplannen, zo zegt de directeur-bestuurder. 'We maakten ze al snel duidelijk dat er door de fusie geen gedwongen ontslagen zouden vallen. Wel zijn taken gebundeld of verschoven, waardoor er voor sommige mensen nieuwe kansen ontstonden.' Ze licht toe dat er voor medewerkers voorheen minder ruimte was om zich te specialiseren: 'Vanwege de relatief geringe omvang van de organisaties moest iedereen een beetje "van alle markten thuis zijn", zeker in Montferland. Dankzij de fusie zijn er meer mogelijkheden tot verdieping gekomen. Zo hebben we bijvoorbeeld een digitaal specialist aangesteld, die ons kan helpen met het ontwikkelen van nieuwe digitale dienstverlening.'
De functies die zijn ontstaan door de fusie, zijn grotendeels ingevuld door medewerkers die al langer in dienst waren bij een van de twee bibliotheken. 'Waar dat niet is gelukt, zijn we extern gaan werven.'

Veel stappen gezet

Hoewel de juridische fusie per 1 januari 2026 een feit was, zullen er in de loop van het jaar nog wel verdere organisatorische en inhoudelijke integraties plaatsvinden. 'We hebben al veel stappen gezet. Zo kreeg de Bibliotheek Poort van Gelre reeds een nieuwe organisatiestructuur. Taken zijn nu bijvoorbeeld

Een groepsfoto van de medewerkers van de Bibliotheek Poort van Gelre.

meer georganiseerd op inhoud, in plaats van volgens doelgroep of op basis van de locaties. Ook zijn de functiehuizen van beide organisaties samengesmeed. En met de kantoorautomatisering zitten we inmiddels allemaal in dezelfde digitale omgeving.'

Om de inzet van medewerkers beter over de vestigingen te kunnen verdelen is de organisatie per 1 maart 2026 gestart met vaste weekroosters. 'Iedere medewerker heeft sindsdien doordeweeks een aantal vaste uren op maximaal drie vestigingen. In de weekenden is er wat meer flexibiliteit.'

Integratie bibliotheeksysteem

Toch bleek het onmogelijk om álles heel snel samen te voegen. 'Daarvoor zijn de verschillen tussen de beide organisaties gewoon te groot. Dus hanteren we een "groeiperiode", waarin we alles steeds meer met elkaar vervlechten.'

Per 1 juni staat de integratie van bibliotheeksysteem V-Smart gepland, om de afspraken binnen de organisaties in lijn te brengen met elkaar. 'Dan gaat het bijvoorbeeld om: welke abonnementsvormen bieden wij aan, mag een klant boeken drie of vier weken houden, gaan we toptitels presenteren of niet, hoe zit het met boetes?', somt Joyce op. 'Het gaat om leenvoorwaarden, maar ook over vraagstukken rondom de collectie.'

Het harmoniseren van leenvoorwaarden kan mogelijk tot gevolg hebben, dat de prijzen van sommige abonnementen gaan wijzigen. Daarbij zullen we zéker eerst kijken wat we eventueel zelf kunnen opvangen in de begroting. We willen voorkomen dat bij inwoners het beeld ontstaat dat de fusie alleen betekent dat ze meer moeten gaan betalen.'

Bonbons voor inwoners

Die inwoners zijn over de fusie geïnformeerd via de socials en nieuwsberichten van de bibliotheek, maar ook door lokale media. 'Zo besteedde de krant onder meer aandacht aan het ondertekenen van de intentieverklaring en aan onze nieuwe naam. En toen we op 5 januari met alle medewerkers een brunch hadden om de nieuwe organisatie "af te trappen", berichtten lokale journalisten daar ook over.'

Bezoekers die in de eerste week van 2026 een bezoek brachten aan een vestiging van de Bibliotheek Poort van Gelre werden daar onthaald met bonbons met het nieuwe logo erop. 'Dat vonden ze heel leuk; de reacties waren positief!'

Nieuwe site, activiteitenweek en cultuurtraject

In juni wordt ook de nieuwe website, poortvangelre.nl, gelanceerd. Bovendien staat er een feestelijke activiteitenweek ge-

Enige cijfers

De Bibliotheek Poort van Gelre heeft acht vestigingen, die lokaal de namen houden die ze eerder ook al hadden. Ook het aantal openingsuren per vestiging is ongeveer hetzelfde gebleven. Nog wat feiten en cijfers op een rij.

- De gemeente Montferland telt circa 37.000 inwoners. Bibliotheek Montferland had twee vestigingen, in Didam en 's-Heerenberg. De bibliotheek had ongeveer 7000 leden, en tien medewerkers (5 fte). 'De bezoekersaantallen zijn diffuus, omdat de vestiging in Didam in een verzamelgebouw zit', zegt Joyce. 'Een onderbouwde gok is dat de twee vestigingen van Montferland samen zo'n 50.000 tot 60.000 bezoekers per jaar trokken.'

- Bibliotheek Achterhoekse Poort had 2 vestigingen in de gemeente Aalten en 4 in de gemeente Oude IJsselstreek. De bibliotheek had ongeveer 12.500 leden en 190.000 bezoekers op jaarbasis. De gemeente Aalten telt ongeveer 27.500 inwoners; Oude IJsselstreek heeft er zo'n 39.500.

- Het werkgebied van de Bibliotheek Poort van Gelre bestaat uit ongeveer 104.000 inwoners. De bibliotheek zal naar schatting in 2026 ongeveer 250.000 bezoekers ontvangen. Er zijn acht vestigingen: Bibliotheek Aalten, Bibliotheek Didam, Bibliotheek Dinxperlo, Bibliotheek Gendringen, Bibliotheek 's-Heerenberg, Bibliotheek Terborg, Bibliotheek Ulft en Bibliotheek Varsseveld.

- Poort van Gelre telt 44 medewerkers (ongeveer 25 fte), waarvan 18 medewerkers in de frontoffice. Er zijn zo'n 280 vrijwilligers.

pland. 'Dan gaan we de fusie echt vieren', zegt de directeur-bestuurder enthousiast. 'Hoe we dit gaan doen? Dat weten we op dit moment nog niet helemaal. Voor de medewerkers zijn we in elk geval een bustour langs alle vestigingen aan het organiseren. Het programma voor inwoners moet nog gestalte krijgen; momenteel zijn we daarover volop aan het brainstormen.'
Tegen de zomer start ook een cultuurtraject dat van de twee voormalige organisaties echt één team moet maken. Maar voor het zover is, zal het MT – bestaande uit een vestigingsleider, programmaleider en Holthausen – eerst bij medewerkers inventariseren wat zij belangrijke doelen vinden van zo'n traject. 'Daarover zullen we dan onder leiding van een derde, dus iemand van buiten, met elkaar in gesprek gaan. Ik vermoed dat het in die gesprekken vooral zal draaien om vragen als: wat zijn onze gezamenlijke normen, hoe willen we omgaan met elkaar, met klanten, met bepaalde situaties? En wat willen we als organisatie bijdragen aan onze omgeving? Welke dromen hebben we voor Bibliotheek Poort van Gelre?'

Hobbels en tevredenheid

Terugblikkend is Joyce heel tevreden over hoe het fusieproces is verlopen. 'Vooraf dacht ik nog wat naïef: hoe ingewikkeld kan het zijn? Nou, best ingewikkeld dus! Want natuurlijk zijn er hobbels geweest. Zoals het opstellen van een nieuwe begroting, omdat we daarvoor twee boekhoudingen moesten samenbrengen. Ook de integratie van de systemen is minder eenvoudig dan ik vooraf dacht. Dat de fusie desondanks relatief snel een feit was, is te danken aan de ruimte en het vertrouwen die de fuserende organisaties kregen: van gemeenten, inwoners, medewerkers en van onze samenwerkingspartners.'
De directeur-bestuurder gaat verder: 'Met deze fusie versterken we de kwaliteit van onze dienstverlening. Dankzij de fusie kunnen we ook in de toekomst een goede bibliotheekvoorziening blijven bieden, met een breed en hoogwaardig aanbod voor alle inwoners van de betrokken gemeenten. We verstevigen hiermee de maatschappelijke en educatieve rol van de bibliotheek in de regio. En daar zijn we heel blij mee.'

Ambities

Gevraagd naar de ambities van de nieuwe fusiebibliotheek zegt Joyce: 'We willen verwondering bieden, inwoners inspireren en ze kennis laten maken met verschillende perspectieven en verhalen, ook buiten hun eigen bubbel. In een tijd waarin we worden overspoeld door (AI-gegenereerde) informatie en beelden is het steeds lastiger om te onderscheiden wat echt is en wat nep. Bibliotheek Poort van Gelre wil eraan bijdragen dat mensen zowel kunnen genieten van de magie van fantasie als (leren) zien wat er speelt in de echte wereld. Daarnaast is het belangrijk ook te delen wat (nog) niet lukt of mogelijk is in de wereld. De maatschappelijk-educatieve bibliotheek kan daarmee tegenwicht bieden aan de maakbaarheidsgedachte. Niet alles is haalbaar, ook niet als je het maar graag genoeg wilt. Wat wel kan, is het speelveld gelijker maken.'
Ze legt uit wat ze hiermee bedoelt: 'We gaan invulling geven aan de ambities van Wsob en de Netwerkagenda, met de drie maatschappelijke opgaven. Dat is het fundament en dit moet je eerst stevig neerleggen. Maar de zorgplicht is wat mij betreft geen zorgplicht voor de bibliotheek *an sich*. Ik denk dat het in de eerste plaats draait om de zorgplicht die bibliotheken hebben voor inwoners. Die zorgplicht draait om het vergroten van kansengelijkheid en inclusie: het is belangrijk dat we álle inwoners toegang geven tot wat de bibliotheek, samen met haar maatschappelijke partners, te bieden heeft. De Bibliotheek Poort van Gelre is er zowel voor de groep die zich minder goed redt, als voor zelfredzame burgers. We zijn er voor alle inwoners die op zoek zijn naar verwondering en verbeelding. We willen iedereen kansen geven om zich te ontwikkelen én gevoed en geraakt te worden.'

Jubileum: 25 jaar Jeugdbieb.nl

‘Een kind stuur je niet zomaar het internet op’

Heel 2026 viert Jeugdbieb.nl het 25-jarig jubileum. Wat ooit begon als een initiatief van een eigengereide jeugdbibliothecaris heeft inmiddels een vaste plaats verworven in veel schoolklassen. Al is het lastig online voldoende goede informatie voor kinderen te vinden. Een gesprek met hoofdredacteur Hennie Borstlap en productmarketingmanager Vincent Jordaan van eigenaar OCLC.

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO EN ILLUSTRATIES: OCLC

Hennie Borstlap (hoofdredacteur Jeugdbieb.nl) en Vincent Jordaan (productmarketingmanager OCLC).

En dan is er opeens een kwart eeuw verstreken. Hennie Borstlap praat erover alsof ze het haast niet kan bevatten. Dat de aanvankelijk door haarzelf geknutselde website waarop kinderen in de bovenbouw van het basisonderwijs betrouwbare, actuele en op hen toegesneden informatie kunnen vinden, na vijfentwintig jaar nog altijd bestaat! En, belangrijker, nog altijd in een behoefte voorziet. 'Geweldig, toch?'
Het einde is ook nog lang niet in zicht. Ter gelegenheid van het jubileum op Valentijnsdag is Jeugdbieb.nl opnieuw opgefrist. De site heeft 'een moderne, kindvriendelijke vormgeving' gekregen 'die aansluit bij de beleveniswereld van kinderen', zoals het in het persbericht van eigenaar OCLC heet. De site is ook mobielvriendelijker geworden en de navigatie is verbeterd.

Herkenbaar vriendje

Maar de belangrijkste vernieuwing is de introductie van een mascotte: Zoevi – een verwijzing naar zoeken (Zoe) en vinden (vi). Het vrolijk lachende gedachtenwolkje, die op veel plekken een boek in zijn handen houdt, kan overal opduiken en als een speelse gids kinderen helpen bij het zoeken van handige informatie, interessante filmpjes en artikelen, leuke weetjes en toffe leestips.
'Zoevi is een karakter dat echt leeft', zegt Borstlap in de gloednieuwe bibliotheek van haar woonplaats Oss. 'Een personage waarin we geloven zoals in Sinterklaas. Vroeger hadden we een uiltje. Maar dat was een wat stijf figuurtje die langzaam op de achtergrond was geraakt. Het was meer een logo. Zoevi is een herkenbaar vriendje met wie kinderen een band kunnen opbouwen.'
'We kunnen nog veel mooie dingen met hem doen', vult productmarketingmanager Vincent Jordaan van OCLC aan. 'Stiekem hebben we al ideeën bedacht voor simpele spelvormen. Je kunt hem bijvoorbeeld op allerlei plekken in de wereld neerzetten, kinderen laten raden om welk land het gaat en zo leiden naar de informatie over dat land op Jeugdbieb.nl. Maar dat moeten we allemaal nog uitwerken.'

Geschikte sites

Het idee voor Jeugdbieb.nl kwam eind jaren negentig logisch voort uit de opkomst van internet. Net als veel collega's in de bibliotheeksector vroeg Borstlap, destijds jeugdbibliothecaris in Oosterhout, zich af wat het nieuwe medium voor haar werk zou betekenen. Zouden kinderen informatie voortaan niet meer halen uit de boekencollectie die zij bij elkaar had gebracht?
'Maar als kinderen op internet zouden zoeken, bedacht ik al snel, welke sites zijn in dat geval geschikt? Ik ging daar toen naar op zoek, vond ook enkele sites, al was er nog niet veel. Die moesten we dan wel gericht aan kinderen aanbieden. Ik maakte daar een lijstje van en deelde dat A4-tje met jeugdbibliothecarissen in West-Brabant en Zeeland, die toen een gezamenlijk overleg hadden.'

Even aankijken!?

Maar ja: een reeks hyperlinks, zoals dat toen werd genoemd, verspreiden *op papier*? 'Heel gek natuurlijk. Ik belde dus het NBLC. Wat doen jullie online voor kinderen? vroeg ik. Internet staat zo in de kinderschoenen, was het antwoord, dat we het voorlopig nog aankijken. Onbegrijpelijk. Even aankijken!?, dacht ik, daar moet de bibliotheek meteen bij zijn!'
Daarop besloot ze zelf aan de slag te gaan. Met behulp van twee boeken over HTML die ze uit de eigen bibliotheek leende, bouwde ze zonder enige programmeerkennis een website. 'Hij werd steeds groter en mooier, met plaatjes erbij en alles, tot ik op een gegeven moment dacht: nu moet hij maar eens online. Maar: wel op een dag die ik makkelijk kan onthouden. Dat werd Valentijnsdag 2001.'

Bibliotheek Oss

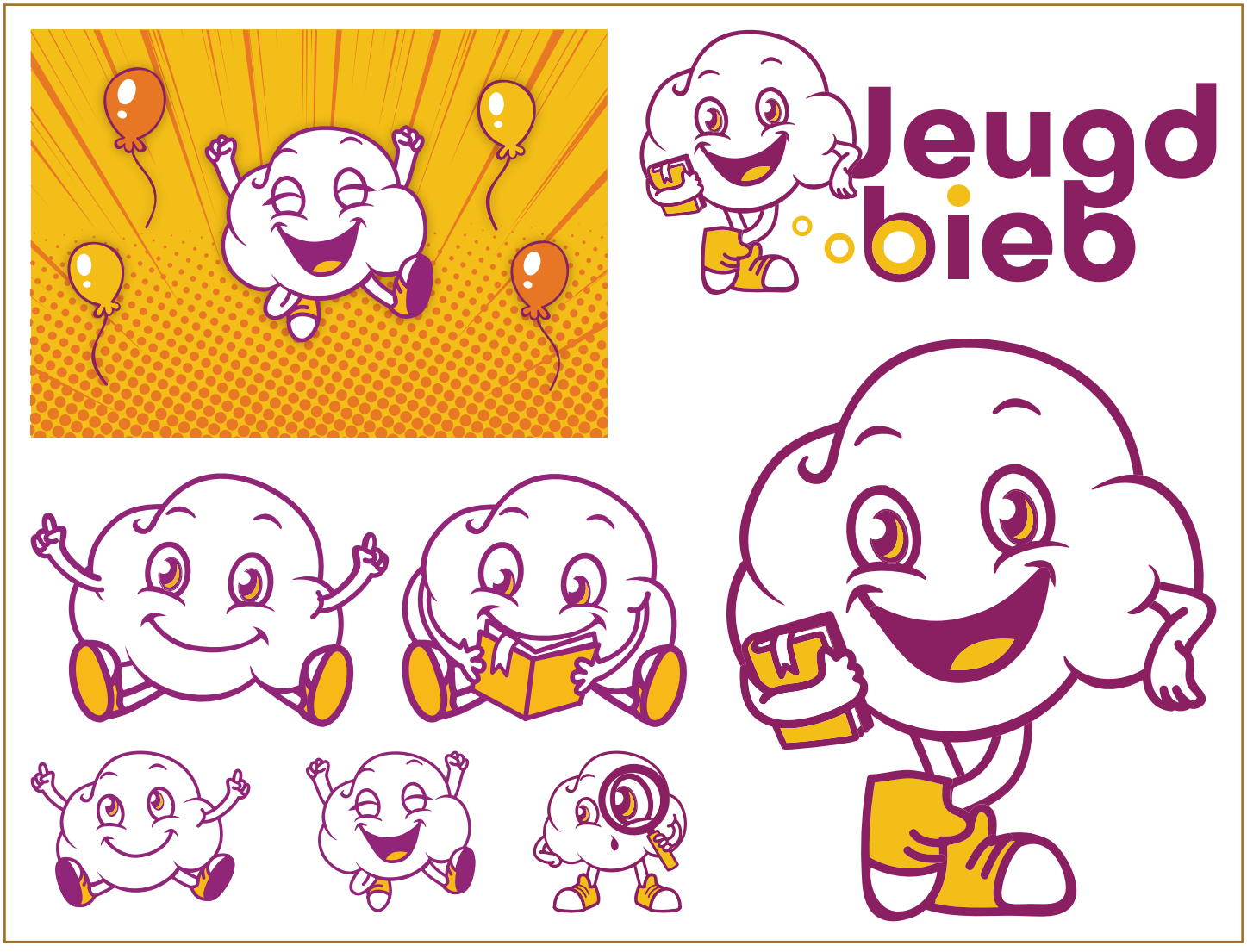
Het 'Infoweb voor kinderen', zoals Jeugdbieb.nl bij de lancering heette, was volledig een product van Borstlap. Zij vulde de site, zij beheerde de software, alles in haar eigen tijd. Maar het was niet de bedoeling om een ondernemer te worden, die dat product op een of andere manier winstgevend exploiteert. Ze is een jeugdbibliothecaris in hart en nieren. Dát wilde ze blijven.
Daarom solliciteerde ze – amper aan paar maanden later – op een vacature in de bibliotheek Oss. Die had destijds dankzij Jan de Waal de reputatie voorop te lopen in digitale zaken. 'Dat pakte uit zoals ik had gehoopt. Jan de Waal bedacht de perfecte domeinnaam. De it-man, Martijn Coolen, zag meteen dat het aan de achterkant makkelijker kon en verbeterde de site. En ik concentreerde me op de inhoud.'

Integratie in SchoolWise

Later deed de bibliotheek de site over aan wat nu OCLC is. De softwareleverancier zag mogelijkheden om Jeugdbieb.nl te integreren in producten als SchoolWise en JuniorWise. De eerste is een systeem voor schoolbibliotheken, dat naar eigen zeggen 40% van alle basisscholen in Nederland gebruikt (in samenwerking met de openbare bibliotheek). De tweede is een jeugdcatalogus voor bibliotheken.
'Oss wilde Jeugdbieb.nl niet voor zichzelf houden', vertelt Borstlap, die na een korte periode bij het ROC in Tilburg fulltime als hoofdredacteur voor OCLC ging werken. 'De bibliotheek zag het belang van de site en vond het vooral belangrijk dat het voortbestaan was gegarandeerd. Dus: mooi dat wij het een duwtje hebben kunnen geven, dachten ze. En: prima dat iemand anders het beheer van ons overneemt.'
Bovendien biedt ook OCLC de site volledig gratis aan. Het bedrijf 'onderschrijft het belang van een goed aanbod van veilige en betrouwbare online informatie voor kinderen', zegt Jordaan. 'Omdat het is verwerkt in andere producten, zijn de kosten ervoor toch wel gedekt.' 'Ik ben daar ontzettend blij mee en trots op', valt Borstlap in. 'Het is altijd mijn insteek geweest dat kinderen altijd en overal gratis toegang hebben tot Jeugdbieb.nl.'

De Wegwijzer

De inhoud van Jeugdbieb.nl is al die jaren in wezen hetzelfde gebleven. Het is een startpagina die op een goed gestructureerde manier doorverwijst naar geschikte informatie voor kinderen – of dat nu actuele nieuwsberichten en educatieve websites zijn of filmpjes, podcasts en apps. Denk bijvoorbeeld aan de sites van Kidsweek, het Jeugdjournaal, Wikikids en Het Klokhuis.

Sinds 2015 is de site verrijkt met Leestips, die worden gemaakt door een groep van tien à twaalf kinderen. Borstlap werkt daarvoor samen met basisschool De Wegwijzer in ‘s Gravenmoer, het Brabantse dorp waar ze zelf is geboren. ‘Ik kende daar een van de juffen. Zij weet welke kinderen zoiets leuk vinden om te doen en zorgt ervoor dat het een vrij constant groepje is.’

Vier criteria

Het bijhouden van de site is voor haar meer dan een dagtaak. ‘Ik ben er voortdurend mee bezig, ik sta altijd aan. Als er iets in het nieuws is, denk ik meteen: kan ik daarover iets vinden voor kinderen? en probeer ik dat zo snel mogelijk op Jeugdbieb.nl te zetten. Zeker grote dingen als corona of de MH17. Het is na al die jaren zo met mij verweven dat dat helemaal vanzelf gaat.’
Ze weegt daarbij alle sites, podcasts en apps op vier criteria. De informatie moet betrouwbaar zijn. Wie maakt de content? Voor wie en met welk doel? De taal moet helder zijn en aansluiten bij het niveau van kinderen in groep 5 tot en met 8. De informatie moet aantrekkelijk zijn vormgegeven, zodat de nieuwsgierigheid van kinderen wordt geprikkeld. En de site moet intuïtief voor kinderen te gebruiken zijn.

Weinig goede informatie

Toch klinkt Jeugdbieb.nl bijhouden eenvoudiger dan het is. Zoveel is er namelijk niet te vinden. Het aantal kasten informatieve boeken op de jeugdafdelingen van bibliotheken is dan wel kleiner en kleiner geworden, dat wordt niet automatisch gecompenseerd door een groeiend aanbod geschikte informatie online. Eerder integendeel. Ook op internet neemt het aanbod af.
‘Er wordt maar weinig goede informatie voor kinderen gemaakt. Ja, door Kidsweek en het Jeugdjournaal. Maar verder? Van Wikikids word ik niet altijd even blij. Ik wil de site niet onderuithalen, ik ben blij dat hij bestaat, maar de lemma’s zijn soms behoorlijk moeilijk. En niet altijd actueel. Tijdens de Winterspelen wil je dat er in het lemma op z’n minst staat dat ze in 2026 in Milaan zijn.’
En: wat er is, verdwijnt ook. ‘Het komt regelmatig voor dat een organisatie bij een update van de site juist de informatie voor

een spreekbeurt weghaalt, omdat ze denken: die is het minst belangrijk. Ook als ze moeten bezuinigen, sneuvelt die informatie als eerste. Zodra ik het in de gaten heb, mail ik de organisatie altijd. Als ik ze het belang ervan uitleg, zetten ze het soms weer terug.'

Landenweb

Zo is het meer en meer sprokkelen. 'Neem informatie over landen. Het boekenaanbod is al heel magertjes, maar online? Een site die niet in de eerste plaats reclame is van een reisorganisatie die je wil verleiden om een reis te boeken? Die is er niet. Jeugdbieb.nl linkt daarom naar Landenweb. Daar staat veel gedegen informatie op, maar dat is wel bedoeld voor reizigers, niet voor kinderen.'
Een platform als Jeugdbieb.nl is belangrijker dan ooit. Je hoeft de termen nepnieuws en AI maar te laten vallen, of iedereen is daarvan overtuigd. Maar ook de aanpassingen aan zoekmachines zoals Google de afgelopen jaren hebben het moeilijker gemaakt relevante informatie te vinden, als je niet al een beetje de weg kent. Dat geldt voor volwassenen, dus laat staan voor kinderen.

Meer zware vrachtwagens

'Vergelijk het met leren fietsen', zegt Borstlap. 'Je kind laat je eerst naast je fietsen voordat je het in zijn eentje de weg opstuurt. Je leert het eerst goed naar rechts en links te kijken voordat het weg oversteekt. Zo moet je een kind ook niet zomaar het internet opsturen. Zeker niet nu er steeds meer zware vrachtwagens over de internetsnelweg lijken te rijden.'
Iets vergelijkbaars is er ook niet. 'Na de aanvankelijke aarzeling van het NBLC had je in het begin wel landelijke initiatieven: Schoolbieb.nl, waar alle bibliotheken een bijdrage aan konden leveren. Maar dat is allemaal gesneuveld. Het is ook lastig om daar echt goede afspraken over te maken. Dan weer zegt een bibliotheek: het komt ons nu niet uit. En bij een andere bibliotheek verandert de medewerker van baan.'

60.000 unieke bezoekers

Het bereik onder kinderen bewijst de behoefte aan Jeugdbieb.nl. Borstlap heeft nooit over veel harde cijfers beschikt. Ook OCLC houdt bezoekcijfers maar beperkt bij sinds het bedrijf eigenaar van de site is. 'Juist omdat het kinderen zijn, wil je zo min mogelijk tracken,' zegt Jordaan. 'Maar we hebben ongeveer 60.000 unieke bezoekers per maand, die bij elkaar zo'n 2,5 miljoen pagina's bekijken.'
'Toen bibliotheken begonnen met neerzetten van pc's op jeugdafdelingen', vertelt Borstlap, 'hadden ze daar alleen Jeugdbieb.nl op draaien. Kinderen konden dát er dus raadplegen.
Nu is dat minder. Nu bieden ze op die pc's vaak de algemene catalogus aan – dus voor volwassenen, waar je óók kinderboeken in kunt vinden. In plaats van iets gerichts voor kinderen, zoals JuniorWise'.

Uniforme aanpak

Heel jammer, vindt ze dat. 'Vaak kiezen POI's of grote bibliotheken voor één uniforme aanpak voor alle vestigingen. Daarbij wordt er regelmatig vanuit gegaan dat de bezoeker volwassen is. De computers op de jeugdafdeling zijn dan soms een ondergeschoven kindje. Ook online, bijvoorbeeld op Jeugdbibliotheek.nl, wordt niet doorverwezen naar Jeugdbieb.nl. Daar liggen nog kansen.'
Daar staat tegenover dat de doelgroep op circa 1500 scholen SchoolWise als startpagina heeft, waar zoals gezegd Jeugdbieb.nl onderdeel van is. 'We weten niet hoeveel er vanuit SchoolWise precies wordt doorgeklikt naar Jeugdbieb.nl', zegt Jordaan. 'Daar worden we niet op afgerekend, dus dat houden we niet bij. Maar het kan niet anders of veel kinderen zien het daar wel.'

Héél veel boekenleggers

Op bescheiden schaal probeert OCLC het bereik in ieder geval te vergroten. Promotie gebeurt vooral door het verstrekken van boekenleggers – met aan de ene kant de slogan van Jeugdbieb.nl: "zoeken, vinden, weten", en op de andere kant het gedicht *Hebben slakken een deurbel?* van Mary Heylema. Scholen en bibliotheken kunnen die gratis aanvragen. 'We verspreiden er héél veel', zegt Jordaan: '15.000 stuks per jaar.'
'Verder is de promotie vooral aan onze klanten: scholen en bibliotheken. Wij geven via nieuwsbrieven, handleidingen en dergelijke zo veel mogelijk informatie aan leesmediaconsulenten, zij brengen onze producten vervolgens onder de aandacht bij kinderen. Het zou niet gepast zijn als we daarnaast ook zelf rechtstreeks communiceren met kinderen.'

Nieuwsbegrip & Schoolsupport

Daarnaast zijn er – inhoudelijk gedreven – samenwerkingen met Kidsweek en, vooral, Nieuwsbegrip. Deze methode voor begrijpend lezen biedt kinderen circa twintig keer per jaar teksten over meestal actuele onderwerpen. Jeugdbieb biedt daar online tal van verdiepende informatie en leestips bij aan. De getipte boeken kunnen met één klik worden gevonden en geleend uit de (school)bibliotheek.
'We kijken steeds of er meer samenwerkingen mogelijk zijn', zegt Borstlap. 'Zo zijn we nu in gesprek met Schoolsupport, uitgever van onder andere de oude De Ruiter's informatieboekjes die nog altijd bestaan en waarvan de inhoud tegenwoordig ook online staat. Hoe kunnen we Jeugdbieb.nl daaraan toevoegen? Dat zijn echt mooie kansen om nog meer uit de site te halen.'

Nog lang niet op

De groei is er nog lang niet uit, menen Borstlap en Jordaan dan ook eendrachtig. Het jubileumjaar zal dat bewijzen. Met de verbeterde navigeerbaarheid, frisse vormgeving en de introductie van Zoevi kan het niet anders of Jeugdbieb.nl krijgt in 2026 een flinke impuls. En dat is alleen maar de start. 'Ook de ideeën zijn nog lang niet op', bezweert Jordaan.
'Het wordt een mooi jaar', zegt Borstlap. 'We houden na de meivakantie een wedstrijd onder kinderen. Zij mogen zelf een vraag bedenken, die wij op Jeugdbieb.nl gaan beantwoorden. En na de zomervakantie volgt er meer. Over wat we precies gaan doen, moeten we nog de knoop over doorhakken, maar er liggen al veel ideeën in de week.'

De Bibliotheek van het Nederlands Letterenfonds

Een bibliotheek vol vertalingen

In de oude gymzaal van de vroegere kweekschool aan de Nieuwe Prinsengracht te Amsterdam bevindt zich de bibliotheek van het Nederlands Letterenfonds (NLF). Van de grond tot aan het hoge plafond staan hier kasten vol vertalingen van Nederlandse boeken - in wel honderd talen. Van Duits, Engels en Frans tot Bulgaars, Italiaans, Albanees en Afrikaans. Deze bibliotheek is uniek, zegt bibliothecaris Marlies Hoff. Met zichtbare passie voor haar werk vertelt ze over de collectie en over wie die gebruikt voor welke doelen.

TEKST: ANNEKE DE MAAT • FOTO: IMKE JOLING

Het Nederlands Letterenfonds stimuleert uitgevers, schrijvers en vertalers met beurzen en subsidies en promoot Nederlandse literatuur in binnen- en buitenland. 'We zetten ons in voor de letteren in de breedste zin van het woord', licht Marlies toe. 'Het fonds is op 1 januari 2010 ontstaan uit de fusie van het Fonds voor de Letteren en het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds (NLPVF). Na deze fusie vestigde het NLF zich op de Nieuwe Prinsengracht. Op deze nieuwe plek staan voor het eerst alle uit het Nederlands vertaalde boeken bij elkaar in een ruimte', vertelt Marlies. Ze ging in 1998 werken op het secretariaat van het NLPVF. 'Daar kwamen die vertaalde boeken die uitgevers aan het fonds sturen binnen.' Marlies: 'Terwijl ik zelf als kind veel naar het Nederlands vertaalde kinderboeken las, bijvoorbeeld van Astrid Lindgren en Roald Dahl had ik me, voor ik bij het NLPVF ging werken, nooit zo gerealiseerd dat ook Nederlandse kinderboeken vertaald worden. Ik heb zelf ook een collectie aangelegd met daarin inmiddels ook veel vertalingen van de boeken van Annie M.G. Schmidt en Fiep Westendorp. In boeken die zij samen maakten, mogen bij vertalingen geen tekeningen van andere illustratoren gebruikt worden. Bij andere boeken gebeurt dat soms wel.'

Elk boek is een cadeautje

Het beheren van de collectie 'Nederlandse literatuur in vertaling' leek me de leukste functie bij het fonds. Ik ben erg blij dat ik die nu al meer dan 20 jaar vervul! Elk boek dat ik ontvang om in te voeren is voor mij een cadeautje, ook al kan ik de meeste boeken niet lezen. Het is leuk om te zien hoe die vertaalde boeken zijn vormgegeven.'

Als bibliothecaris en documentalist is Marlies verantwoordelijk voor de bibliotheek, het archief, en de vertalingendatabase. 'De basis van de NLF-bibliotheek is gelegd in de jaren vijftig', vertelt ze. De voorloper van het NLPVF, de Stichting voor Vertalingen, begon toen met het promoten van Nederlandse literatuur in het buitenland. 'We hebben ook veel oude boeken. Het oudste boek in onze collectie is een bloemlezing van naar het Engels vertaalde Nederlandse poëzie uit 1824, getiteld *Batavian anthology*.' Bij het NLPVF stonden de vertaalde boeken op de directeurskamer en verspreid over verschillende afdelingen', blikt Marlies terug. 'Soms werd er een exemplaar weggegeven als dat voor de promotie van een titel van belang was. Ik houd nu scherp in de gaten dat bibliotheekexemplaren het pand niet verlaten.'

Drie exemplaren van elk vertaald boek

Marlies: 'Vroeger kregen we van uitgevers vaak wel tien exemplaren van vertaalde boeken toegestuurd. We vragen nu, als voorwaarde bij subsidies, drie boeken plus een pdf die we kunnen sturen naar belangstellenden. Eén exemplaar komt te staan in de bibliotheek, één in het archief, en het derde exemplaar sturen we naar de Koninklijke Bibliotheek (KB), zodat er bij calamiteiten, zoals brand, bij de KB altijd nog een exemplaar is. We krijgen daarnaast ook regelmatig exemplaren toegestuurd van boeken die zijn vertaald zonder onze steun.'
De bibliotheekcollectie "Nederlandse literatuur in vertaling" telt nu 19.365 vertaalde boeken – in honderd talen, onderverdeeld in de genres: fictie, non-fictie, poëzie, kinder- en jeugdliteratuur en graphic novels. De NLF-bibliotheek kan alleen op afspraak

Marlies Hoff, bibliothecaris bij het Nederlands Letterenfonds (NLF).

bezocht worden. De boeken uit de bibliotheek kunnen niet worden geleend, de boeken uit het archief wel.

Meest vertaalde boek

In de bibliotheek en het boekenarchief staan de boeken alfabetisch gerangschikt: eerst op auteursnaam, dan op taal en titel. Soms is er van een auteur maar één boek vertaald. Maar sommige auteurs zijn duidelijk populair en hebben een eigen plank of plankenvol vertalingen, zoals bijvoorbeeld Toon Tellegen en Cees Nooteboom. Annie M.G. Schmidt heeft zelfs twee kastjes. Haar werk wordt nog steeds veel vertaald. Dit jaar verscheen er weer een nieuwe Poolse uitgave van Pluk. Het meest vertaalde boek is het *Dagboek van Anne Frank* - het is in minstens 75 talen vertaald. Ook boeken als *Max Havelaar* van Multatuli, *De Aanslag* van Harry Mulisch, *Het Diner* van Herman Koch en *Lampje* van Annet Schaap zijn in veel talen uitgegeven. En *Minoe*s van Annie M.G. Schmidt en *De Brief voor de Koning* van Tonke Dragt strijden al jaren om de "titel" meest vertaalde kinderboek. Dragt loopt momenteel op kop!

Marlies geeft af en toe boeken weg uit het archief. 'Als ik er iemand blij mee kan maken en als ze een goede bestemming krijgen. Zo gaven we boeken aan het Huis van Alle Talen van de centrale Openbare Bibliotheek Amsterdam. Die staan nu verspreid over verschillende OBA-locaties. Ook hebben we de OBA veel *Muizenhuis*-boek-vertalingen gegeven om bij het Muizenhuis te zetten.

'Toen vier jaar geleden veel Oekraïense vluchtelingen naar Amsterdam kwamen, hebben we al onze in het Oekraïens vertaalde kinderboeken geschonken aan de OBA. We stuurden vorig jaar Hongaarse vertalingen naar een universiteit in Hongarije waar studenten Nederlands studeren. Dan kunnen ze de vertaling erbij houden als ze het Nederlandse boek lezen. En dit najaar hebben we nog veel Macedonische vertalingen geschonken aan de City Library in Skopje op verzoek van de Nederlandse ambassade.'

Toen op Schiphol de Airport Library nog bestond, leende ik vertalingen uit om er in de bibliotheek daar exposities mee te maken. Dat leverde goede publiciteit op.'

Onderzoek

Marlies helpt de bezoekers van de NLF-bibliotheek graag met hun vragen. Het zijn vooral vertalers, schrijvers, bibliografen en studenten die langskomen om onderzoek te doen. 'Vertalers komen bijvoorbeeld om te kijken hoe collega-vertalers iets hebben opgelost in een vertaling. Een student kwam laatst onderzoek doen naar de verschillende boekomslagen van de vertalingen van *De avond is ongemak* van auteur Marieke Lucas Rijneveld. En een schrijfster die met een boek over Jan Terlouw bezig was, wilde weten welke van zijn boeken vertaald zijn.'

Vertalingendatabase

Als bibliothecaris houdt Marlies ook de Vertalingendatabase van het Letterenfonds bij. In deze online openbaar toegankelijke database staan alle gegevens over vertalingen van literaire werken van Nederlandstalige auteurs. (Zie onder het kopje meer informatie, red.)

Marlies: 'We hebben de database in de eerste plaats voor het fonds opgezet om de door ons gesubsidieerde vertalingen van boeken te registreren. Maar ook voor externen als (buitenlandse) uitgevers, rechtenmanagers, vertalers, schrijvers en onderzoekers is de database inmiddels een onmisbaar hulpmiddel geworden op het gebied van Nederlandse literatuur in vertaling. Zodra wij weten dat de rechten van een Nederlands boek verkocht zijn aan een bepaald land, zet ik dat in de database. Als mijn NLF-collega's naar buitenlandse boekenbeurzen gaan, raadplegen ze vooraf altijd de database om te checken of een titel al in een bepaalde taal gaat verschijnen of is verschenen, voordat ze een Nederlandse titel bij een buitenlandse uitgever promoten.'

Meer informatie

- www.letterenfonds.nl
- www.vertalingendatabase.nl

Peter Kok, van bibliotheekdirecteur tot wethouder

‘Bijdragen aan meer gemeenschapszin, dat is mijn drijfveer’

Sinds vorig jaar is Peter Kok wethouder van Tilburg. Vanwaar deze carrièreswitch? Als één persoon zich gelijk een vis in het water voelde als bibliotheekdirecteur, was hij het wel. Speelde in zijn keuze om de deur van Bibliotheek Midden-Brabant definitief achter zich dicht te trekken wellicht mee dat het, na de totstandkoming van de indrukwekkende en succesvolle LocHal, tijd was voor een nieuwe uitdaging?

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO’S: JORIS BUIJS

Haastig komt Peter Kok aanlopen op deze donderdag rond het middaguur. Een bord eten in de hand, want rustig lunchen is er ook vandaag niet bij voor de wethouder van Tilburg, een gemeente met 230.000 inwoners. Als portefeuillehouder heeft hij onder meer gezondheid, jeugdzorg, WMO, ouderen en cultuur in zijn takenpakket, dus dan snel je van de ene afspraak naar de andere. Wie mocht denken dat Peter daaronder gebukt gaat, heeft het mis. Wat hem als directeur van de Bibliotheek Midden-Brabant typeerde, kenmerkt hem ook als wethouder namens D66: de lach is nooit ver van zijn gezicht. Als een kind in een snoepwinkel vertelt hij geanimeerd over wat er sinds een jaar allemaal op zijn pad komt, en zijn ogen gaan evenzeer glimmen als hem gevraagd wordt te reflecteren op zijn jaren in de bibliotheek. Eén ding staat namelijk voorop in zowel zijn vorige als in zijn huidige werkkring: de passievolle inzet om van maatschappelijke betekenis te zijn. Met als enige nadeel dat de meegebrachte warme lunch tijdens dit interview onder zijn gloedvolle woordenstroom allengs koud begint te worden.

Ambassadeur

‘De ontwikkeling die we als bibliotheek in hoofdlijnen hebben doorgemaakt, is dat we van een consumentenbibliotheek zijn getransformeerd in een programmerende bibliotheek. Een plek waar ontmoeting en met elkaar in gesprek gaan centraal zijn komen te staan,’ blikt Peter terug. ‘In de bibliotheek van nu denk je samen na over vraagstukken in de samenleving. De bibliotheek is veranderd in een plek waar je als bezoeker niet alleen iets haalt maar waar je ook iets brengt, waar je kennis deelt, gezamenlijk activiteiten organiseert, en een goede kop koffie drinkt. Je merkt wel, ook in deze functie voel ik mij nog steeds een ambassadeur voor het bibliotheekwerk.’

Over zijn jeugd zegt hij: ‘Ik ben niet opgegroeid met veel muziek, maar wel met lezen. Mijn vader was onderwijzer. De schoonheid van boeken en de verbeeldingskracht werden gestimuleerd, met als gevolg dat ik een taalpurist ben geworden. Opgeleid tot bestuurskundige aan de Universiteit Twente, heb ik aan het begin van mijn werkzame leven twintig jaar in de zakelijke

dienstverlening gezeten. Als consultant voerde ik, vooral voor overheidsinstanties, veranderingen door, maar op een gegeven moment begon het te knagen. Als geboren en getogen Tilburger vond ik het tijd om wat voor mijn eigen stad te gaan doen. In mijn leaseauto zat ik vaak op de snelweg en ik was het zat nog langer in de file te staan. Op zoek naar een maatschappelijk betrokken functie, kwam ik toevallig bij de bibliotheek terecht, die aan de vooravond van een transformatie stond en een directeur publieke dienstverlening zocht. In gesprek met algemeen directeur Henriëtte de Kok bekende ik dat ik niks wist van de inhoudelijke kant van het bibliotheekwerk. 'Wat kun je dan wel?' vroeg ze. 'Ik kan verandering doorvoeren', zei ik. Kennelijk gaf dat de doorslag en uiteindelijk heb ik vijftien jaar met veel plezier in de bibliotheek gewerkt. In die tijd heb ik de inhoudelijke kant van het bibliotheekwerk goed leren kennen. Sterker: samen met de mensen om mij heen heb ik een visie op de toekomst van de bibliotheek ontwikkeld en uitgewerkt. Ik ben heel leergierig en nieuwsgierig, kijk en luister naar mensen en vorm dan mijn eigen oordeel. Daarnaast ben ik niet enkel een veranderaar, maar evengoed een doorpakker. Ik kan me ergens helemaal in vastbijten en laat niet los. Zo van: dit is onze koers, daar stevenen we op af en dat gaan we zo doen. In dat opzicht kan ik af en toe best een drammer zijn. Ja, men zal niet altijd even blij met mij zijn geweest. Tegelijkertijd ben ik wel iemand van de verbinding. Het woord samen staat met hoofdletters in mijn handboek. Ik hoef niet zozeer op de voorgrond te staan. Ik heb geen supergroot ego. Wat ik ben, is de meespelende aanvoerder in een team. Toen de LocHal genomineerd was voor de verkiezing van Beste Bibliotheek van de

Wereld zijn we dan ook met het hele team naar de bijeenkomst in Athene gegaan. Sterker, ook de wethouder en de architecten gingen mee. Het was de afsluiting van een traject dat we vijf jaar lang met elkaar doorlopen hadden. Dan ga je toch niet in je eentje pronken met het succes?'

Ontdekkingstocht

Kijkt hij met de meeste voldoening terug op de realisatie van de LocHal, als het gaat om zijn jaren in de bibliotheek? En was de voltooiing van de centrale bibliotheek de reden om een andere afslag in zijn carrière te nemen? Wat volgt is een lang en bevlogen betoog over de betekenis van de Kennismakerij, het laboratorium waarin de bibliotheek experimenteerde met innovatieve concepten om te kijken wat wel en niet zou werken in de nieuwe bibliotheek. Peter: 'Waar ik trots op ben, is dat we in de jaren van de financiële crisis die de hele branche trof, ervoor hebben gekozen om bij de Bibliotheek Midden-Brabant geen van onze vijftien vestigingen te sluiten. We wilden per se in de wijken en dorpen blijven zitten en hebben zelfs geld gestopt in het opknappen en moderniseren van die bibliotheken, vaak als onderdeel van een multifunctionele accommodatie of wijkcentrum. Oisterwijk is daar een prachtig voorbeeld van. Op diverse plekken hebben we de openingstijden, mede dankzij selfservice-uren, verdubbeld of zelfs verdriedubbeld. Ik noem dit expliciet, omdat het de eerste grote verandering was die we als organisatie hebben doorgemaakt. De tweede transformatie was, dat we onze ervaringen in onder meer de vestiging Heyhoef – waar we het retailconcept introduceerden – hebben doorontwikkeld naar het concept van de ontmoetingsbibliotheek. We gingen activiteiten ontwikkelen over maatschappelijke vraagstukken, opvoeding, mediawijsheid, democratie, et cetera. Er bleek een toenemende behoefte aan werkplekken en in 2012 klopte de gemeente bij ons aan met de vraag: zouden jullie met de centrale vestiging willen verhuizen naar de voormalige werkplaats van de NS, de LocHal, en fun-

geren als publiekstrekker in dat te ontwikkelen terrein aan de noordkant van spoor en station? Omdat we daar positief op reageerden, heeft de gemeente er uiteindelijk 35 miljoen euro voor vrijgemaakt, en zijn we in de aanloop naar de verhuizing vijf jaar lang gaan warmdraaien en experimenteren in de ernaast gelegen Kennismakerij.
De Kennismakerij leerde ons twee belangrijke lessen. Ten eerste: als bibliotheek gaan we nooit meer iets in ons eentje organiseren, want als niemand interesse heeft om een bepaald initiatief met ons op te pakken is het geen goed idee, en bovendien kun je samen met anderen veel meer dingen organiseren. Les twee: je *moet* falen. Dingen *mogen* niet mislukken, dingen *moeten* mislukken. Van je grootste blunders leer je namelijk het meest.

Verhalenhuis

De ervaringen in de Kennismakerij vonden hun neerslag in de inrichting en invulling van de LocHal, waarbij de zes thematische labs het meest in het oog springen. 'Achteraf gezien zijn die vijf jaar van proefdraaien goud waard geweest. Ze hebben ons bijvoorbeeld bewust gemaakt van het belang van een bijzonder gebouw, een gebouw dat als magneet op de inwoners fungeert, maar ook van het belang van ogenschijnlijk kleine details. Bij de LocHal is sprake van de wow-factor, maar wat nog meer zegt: iedereen die er binnenstapt voelt meteen dat het concept als geheel klopt. Als directeur van de bibliotheek heb ik aan bezoekende raadsleden nooit meer hoeven uitleggen wat het belang van deze instelling is. Zelfs de grootste criticaster zei bij de opening: 'Peter, ik ben er altijd op tegen geweest, maar de LocHal is elke euro waard gebleken'.

Zij-instromer

Wie Peter zo enthousiast hoor praten over de betekenis en reikwijdte van de bibliotheek denkt algauw: waarom is hij in vredesnaam weggegaan bij de bieb? Lachend: 'Vijftien jaar is lang en ik prijs me gelukkig dat ik samen met Herman Horst directeur van de bibliotheek heb mogen zijn, maar in de aanloop naar de LocHal zat ik, samen met bouwkundige Bas van der Pol, in een stuurgroep waarbij twee wethouders aan de andere kant van de tafel zaten. In die tijd is mijn liefde voor het wethouderschap gegroeid. Waardoor dat kwam? Als directeur was ik van betekenis voor zes gemeentes als het gaat om de functies van de bibliotheek, maar als ik iets in de volle breedte voor mijn stad wilde betekenen, dan zou ik met mijn achtergrond en ervaring graag als wethouder aan de slag willen gaan. Ik ben inmiddels zestig en realiseerde mij: als ik nog één overstap zou willen maken, dan is het deze. Toen deze portefeuille beschikbaar kwam, heb ik dan ook vol overtuiging gesolliciteerd en werd ik tot mijn vreugde benoemd. Als bibliotheekdirecteur had ik een groot netwerk opgebouwd, als geboren en getogen Tilburger wist ik wat er speelt in de stad, maar in diverse dossiers – jeugdzorg, ouderen, WMO, verslavingszorg, daklozenopvang, huiselijk geweld, kindermishandling – moest ik mij nog helemaal inwerken. Inmiddels ben ik een jaar onderweg en ik hoop na de gemeenteraadsverkiezingen nog vier jaar door te mogen gaan in deze functie, want ik vind het fantastisch. Ik zit echt helemaal op mijn plek. Ik ga graag en veel bij mensen langs en bijt me gretig in onderwerpen vast. Zeker als ik zie dat daar op sociaal gebied behoefte aan is. Zo zie ik dat veel ouderen en kinderen niet meer meekunnen in deze steeds complexere samenleving. Om de problemen die dat in de zorg met zich meebrengt te tackelen zijn grote veranderingen in de aanpak nodig, en zo'n uitdaging aangaan is mij op het lijf geschreven. Verschil is wel dat ik in de bibliotheek directeur-bestuurder was en dat ik hier enkel bestuurder ben. Wat voor mij ook nieuw is, is de omgang met de politiek. Tegen de gemeenteraad zei ik wel eens: 'Ik ben een zij-instromer van zestig en moet nog veel leren'. In het begin pakte men mij in de raad nog niet echt hard aan, maar het laatste halfjaar lag ik soms stevig onder vuur, en ook dat vind ik diep van binnen best leuk. Het dwingt me namelijk om de veranderkoers die ik heb ingezet nog eens extra te verduidelijken en met argumenten te onderbouwen.'

Is er nog ruimte voor een andere passie of hobby in een baan die zoveel tijd opslokt? 'Behalve de bibliotheek zit ook cultuur in mijn portefeuille. Daar horen openingen van exposities en theatervoorstellingen bij. Die zijn niet zelden 's avonds of in het weekend. Dan gaat mijn echtgenote Marie-José meestal mee. Wel heb ik al mijn nevenfuncties en toezichthoudende functies moeten loslaten. Dat geldt ook voor het bestuur van Willem II Betrokken en de clubraad van Willem II. Mijn grote liefde is voetbal en Willem II, dus dat deed best pijn. Vergeet niet dat ik zelf intensief heb gevoetbald. Een van mijn drie zonen is profvoetballer, maar gelukkig kan ik nog wel bij Willem II op de tribune zitten.'

Eenzaamheid

'Ik wil altijd bezig zijn, mensen en culturen verbinden, verhalen vertellen, dat is mijn passie. In mijn portefeuille zit mantelzorg. Mensen blijven steeds langer thuis wonen, zodat er een alsmaar groter beroep op familie en buren wordt gedaan. Zelf ben ik mantelzorger voor mijn moeder van 89. Tilburg heeft meer dan 60.000 mantelzorgers. Die hoor je niet klagen, die doen hun ding in stilte, maar sommigen gaan er echt aan onderdoor, omdat ze daarnaast een full-time baan hebben. Die mantelzorgers moeten we beter begeleiden en ondersteunen. Mede om die reden wil ik de komende vier jaar veel meer ontmoetingsplekken in wijken, buurten en dorpen organiseren. Op diverse plekken verdwijnt de supermarkt, de kroeg, de snackbar. Waar kunnen de mensen dan nog naartoe voor een beetje aanspraak? Mensen vereenzamen enorm. Eenzaamheid wordt het grootste probleem in onze samenleving. Van de Tilburgers voelt 44% zich wel eens eenzaam. Bij de vijftigplussers is dat zelfs 50%. Van de jongeren tot 27 jaar is dat, schrik niet, maar liefst 63%. De mentale problemen onder jongeren zijn gigantisch, maar het is een taboe daarover te praten. Je moet immers voldoen aan je profiel op Instagram. Bijdragen aan meer gemeenschapszin, dat is mijn drijfveer nu en straks, ook na mijn pensioen. We moeten terug naar wat vroeger normaal was: voor elkaar zorgen. En daarvoor zijn laagdrempelige ontmoetingsplekken, zoals bibliotheken, wijkcentra en buurthuizen cruciaal.'

Het succes van het ‘Mama en Papa café’ in de bieb

Jonge ouders sparren in Venray of in Horst

Vijf jaar geleden begon Marie-Jose van Megen Linders met het organiseren van een periodieke bijeenkomst voor ouders van kinderen van nul tot vier in Bibliotheek Venray. Van één ochtend in de maand is het initiatief uitgegroeid tot twee maandelijkse bijeenkomsten. Van één locatie is er begin 2025 een tweede bij gekomen, Bibliotheek Horst. Van één initiatiefneemster zijn er tegenwoordig vier vrijwilligers, waarvan Marie-Jose er eentje is. Inmiddels is ook Eefje Zalm (programmaregisseur Jeugd bij BiblioNu) erbij betrokken.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO: BIBLIONU

Vrolijk spektakel

Eefje Zalm is sinds het voorjaar van 2024 programmaregisseur Jeugd bij BiblioNu. ‘Nog lang niet alle mensen stappen gemakkelijk binnen bij de bibliotheek,’ heeft ze inmiddels ervaren. Zelf moeder van twee nog jonge kinderen snapt ze een zekere schroom. ‘Er leeft bij sommigen nog steeds het idee dat je in een bibliotheek stil moet zijn, terwijl dat met kleintjes moeilijk realiseerbaar is, wat een drempel kan opwerpen. Terwijl wij er juist naar streven drempelverlagend te zijn, liefst voor iedereen.’
De unieke locatie van Bibliotheek Venray – ‘Tussen de Action en het Schouwburgplein’ – noemt Eefje als een pluspunt. ‘Zo komen ook de mensen die nooit naar de bibliotheek gaan er bijna automatisch langs. Als ze dan een vrolijk spektakel zien met veel jonge kinderen, worden jonge ouders soms automatisch naar binnen getrokken,’ zegt ze met een lach. ‘Hopelijk komen ze dan vaker.’

Hoe doe jij dat nou?

Het spektakel waarop Eefje doelt, is het Mama en Papa café, waarvoor Marie-Jose van Megen vijf jaar geleden het initiatief nam. ‘Terwijl aanstaande moeders tijdens hun zwangerschap veelvuldig worden begeleid, voelt dat na de bevalling meestal heel anders,’ luidt haar motivatie. ‘Als zwangere-àf word je meer aan je lot overgelaten. Maar juist wanneer je zoontje of dochtertje er eenmaal is, heb je als jonge moeder soms de behoefte om ervaringen uit te wisselen met andere jonge ouders. Hoe doe jij dat nou, als je kind niet wil slapen? Hoe ga jij om met het zogenoemde huiluurtje?’ noemt ze twee veel voorkomende vragen.
‘Emotieregulatie, borstvoeding of overschakelen op andere kindervoeding, vroeggeboorte. Zulke thema’s zijn universeel, ongeacht iemands cultuur, leeftijd, achtergrond en opleidingsniveau. De bibliotheek is er voor iedereen, dus dat leek me een uitstekende locatie waar nieuwe ouders elkaar kunnen ontmoeten om hun inzichten en tips te delen.’

Durf te vragen

‘Reguliere zorg en complementaire zorg,’ maakt Marie-Jose het onderscheid tussen enerzijds de ondersteuning van onder meer verloskundigen, gezinscoaches, huisarts en consultatiebureau en anderzijds een meer holistische benadering, gericht op lichamelijke, emotionele, mentale, spirituele en sociale behoeften van ouders en kinderen. In die tweede richting heeft Marie-Jose ervaring: naast haar vrijwilligerswerk voor BiblioPlus werkt ze graag met zwangeren, (jonge) ouders en hun kind.
Toch geeft ze in de setting van het Mama en Papa café niet zo vaak direct advies.
‘We bieden iets wat belangrijker is, namelijk een luisterend oor en de mogelijkheid om je hart te luchten en ervaringen te delen. Cafébezoekers kunnen met elkaar in gesprek raken over onderwerpen die voor hen van belang zijn in die leeftijdscategorie, bijvoorbeeld een kind dat voor het eerst naar school gaat. Hoe ervaar je dat als ouder? Opvoeden kan best lastig zijn en de wetenschap dat anderen soms tegen dezelfde moeilijkheden aanlopen, geeft vaak wat extra steun. En hoe fijn is het om, zonder consequenties, te kunnen vragen naar tips of suggesties van andere moeders of vaders. In de loop der tijd groeit er een vertrouwensband tussen de regelmatige bezoekers en voelen zij zich vrij genoeg om hulp te vragen. Dat kan van alles zijn, van kinderkleertjes of luiers ruilen via de speciale Whatsappgroep, tussentijdse vragen als ‘ga je mee naar de binnenspeeltuin?’ tot zelfs het beschikbaar stellen van moedermelk.’

Ont-moeten

Het café is primair bedoeld als informele ontmoetingsplek voor ouders van kinderen van nul tot vier jaar. Je hoeft je niet van tevoren aan te melden en deelname is gratis.
‘Dat vrijblijvende en laagdrempelige past bij de bibliotheek,’ stelt Eefje. ‘Voor sommige mensen biedt het Mama en Papa café

Van links naar rechts het team van het Mama en Papa Café: Corma Poelen (vrijwilliger), Elian Hellebrekers (vrijwilliger), Eefje Zalm (programmaregisseur jeugd BiblioNu), Marie-Jose van Megen Linders (vrijwilliger) en Jessica Noordhuis (vrijwilliger).

misschien ook de gelegenheid om er even "uit" te zijn. Vooral als je net ergens nieuw bent komen wonen en nog niet veel mensen kent, kan je je soms knap geïsoleerd voelen. We hebben in Venray een vrij grote nieuwbouwwijk, De Brabander, waar een groot deel van de bewoners geen regionale *roots* heeft. Andere ouders leren kennen is dan extra leuk.'
Zelf maakte Eefje de overstap van Utrecht naar Noord-Limburg, maar mede dankzij haar werk is ze inmiddels al aardig ingeburgerd. 'Gelukkig komen er regelmatig ook buitenlandse (vooral) vrouwen naar het Mama en Papa café. Voor hen is dit meteen een mooie stimulans voor hun kennis van de Nederlandse taal.'

Serious business

Helaas is het niet altijd één en al vrolijkheid in het Mama en Papa café. Eefje benoemt bijvoorbeeld het feit dat één op de vijf ouders last heeft van zogeheten *parental burn-out*. 'Met de mogelijkheid om onderling iets eerlijker te kunnen praten over de lastige kanten van het ouderschap, wordt de angst om aan het perfecte plaatje te moeten voldoen, misschien wat minder. Het Mama en Papa café biedt die kans.'
'Soms zijn mensen tijdelijk even niet stabiel genoeg om alle taken van het gezin aan te kunnen en hebben ze meer ondersteuning nodig.'
Eefje: 'Dankzij de gevarieerde achtergrond van de vaste vrijwilligers van het café (Marie-Jose, Corma, Elian en Jessica), hebben we gelukkig ook veel kennis in huis. Denk daarbij aan achtergronden als GGZ-medewerker en gedragswetenschapper. Daardoor lukt het ons om een goede inschatting te kunnen maken van een situatie.'

Ontspannen ouderschap

Een belangrijke doelstelling van het Mama en Papa café blijft het stimuleren van ontspannen ouderschap, aldus Eefje, daarbij verwijzend naar de tegenhanger: de website voor "ploeterende ouders".
'Gezelligheid en informatie-uitwisseling gaan in het café gelijk op. Terwijl ouders zich bezighouden met ervaringen en tips rond de opvoeding, kunnen hun kinderen zich vermaken in de hiervoor ingerichte speelhoek. Bovendien organiseren we kwartaalevaluaties met de vrijwilligers om te bespreken welke thema's er spelen in het Mama en Papa Café.'
'Het unieke schuilt vaak in de simpele, relatief kleine oplossingen,' stelt Marie-Jose. 'Terwijl in een professionele setting de zaken vaak direct gróóts worden aangepakt, blijkt regelmatig dat een luisterend oor en even ervaringen uitwisselen al genoeg zijn. Is dat niet zo, dan verwijzen we uiteraard door.' Op die "*down to earth*"-aanpak is ook de naam van het (twee)maandelijkse café afgestemd, voegt ze eraan toe. 'Op andere plekken in Nederland heet zo'n initiatief Kids en Koffie, maar bij ons dekt het Mama, en nu dus ook Papa, café prima de lading!'

Netwerk

'Hoewel Horst nog in de startfase verkeert, is ook hier al een vrije trouwe kerngroep,' vertelt Eefje. 'Fruit voor de kinderen wordt hier gesponsord door de biologische winkel.'
Het Mama en Papa café heeft regionale bekendheid, mede dankzij de goede contacten met andere (dienst- en zorgverlenende) organisaties. Leerlingen van de Gilde-Opleidingen en de middelbare school Het Raayland komen soms hun stage-uren besteden in het café in Venray, bijvoorbeeld door de kinderen voor te lezen.
Eefje, die binnenkort aan de opleiding tot Community Librarian begint, heeft al expansieplannen. 'We zouden graag een soortgelijke groep voor ouders van kinderen tussen vier en twaalf beginnen, maar daarvoor hebben we wel meer vrijwilligers nodig.'

Gerard Meijer neemt na ruim veertig jaar afscheid van de sector

‘Je moet hard werken om het niet te druk te hebben’

Per 1 april neemt Gerard Meijer afscheid als programmamanager van SPN. Na een start bij de lokale bibliotheek vond hij via verschillende provinciale rollen zijn weg naar zijn huidige landelijke functie, die perfect bij hem past. ‘Ik haal in mensen hopelijk, soms zonder dat ze het doorhebben, het beste naar boven.’

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO: ANNA MEIJER

Gerard Meijer houdt van paradoxen. In die tegenstrijdigheden schuilt vaak een diepere wijsheid, is zijn gedachte. Dat zie je ook terug in zijn levensmotto: soms moet je hard werken om het niet te druk te hebben. ‘Het is me, in tegenstelling tot velen om mij heen, nooit gelukt om een burn-out te krijgen,’ aldus Gerard. ‘Ik ben er altijd heel bewust mee bezig geweest wat tijdens het werken in mijn hoofd gebeurt. Mensen denken vaak dat je je werk goed doet als je het heel druk hebt, maar wat heeft mijn omgeving eraan als mijn agenda en mijn hoofd zo vol zitten dat ik mijn werk niet goed kan doen?’
Daarom streeft hij naar eenvoud. ‘Ik breng zaken graag terug tot de kern. Wat overbodig is, schrap ik. Vervolgens doe ik natuurlijk wel hard mijn best om een project tot een goed einde te brengen – zo ambitieus ben ik dan ook wel weer.’

Een mens kan niet alles weten

Deze manier van denken past bij hem. Gerard zoekt graag inspiratie in verschillende denkstromingen, waaronder het boeddhisme en het taoïsme. Dat heeft ook z’n weerslag op het werk. ‘Als programmamanager bij SPN heb ik zicht op de deelonderwerpen die samen onze bibliotheeksector maken. Met regelmaat hoor ik mensen roepen: waarom ben ik daar niet van op de hoogte? Omdat dat niet kan, denk ik dan. De bibliotheeksector is te groot om te beheersen: we opereren binnen een complex netwerk, met allerlei verschillende organisatie- en bestuurslagen, en zijn bezig met tal van onderwerpen. Een mens kan nu eenmaal niet alles weten.’
Is die ingewikkelde bibliotheeksector dan wel de juiste plek voor de naar eenvoud strevende Gerard, kun je je afvragen. Het antwoord is een volmondig ja. ‘Ik houd er juist van om helderheid te brengen, bijvoorbeeld door de verschillende belangen in onze branche in kaart te brengen. Ik voel me een soort diplomaat: ik breng mensen en onderwerpen bij elkaar.’
In dat werk speelt taal volgens hem een essentiële rol. Niet voor niets had hij naast zijn werk in de bibliotheeksector lange tijd een communicatiebureau. ‘Door de dingen op te schrijven, breng je logica aan en zorg je ervoor dat je boodschap duidelijk begrepen wordt. Met taal kun je de wereld vormen.’

Brommers in de bieb

Gerard begon na de middelbare school aan een studie geschiedenis, maar was daar toen naar eigen zeggen nog niet aan toe. Vervolgens koos hij voor een lerarenopleiding, maar in het laatste jaar kreeg hij last van ernstige reuma. ‘Als je die aandoening hebt, ben je altijd moe en grieperig, terwijl in het onderwijs juist elke dag op je wordt gerekend. Dat leek me geen goede combinatie. Daarom maakte ik de overstap naar de parttime variant van bibliotheekopleiding en ging aan de slag bij de bibliotheek in Assen. Dat paste goed bij mij: ik hield van lezen en nadenken en de bibliotheek was een plek van geletterdheid en ontwikkeling.’

Na een aantal sollicitaties kwam hij terecht bij een wijkfiliaal in de Leeuwardse wijk Bilgaard. ‘Daar zaten een aantal serieuze dames op mij te wachten, die me tijdens dat gesprek vroegen wat ik zou doen als een paar jongeren de bibliotheek op stelten zouden komen zetten. Ik vertelde dat ik met ze in gesprek zou gaan, maar dat was blijkbaar het foute antwoord: ik moest ze eruit zetten. Nog steeds denk ik regelmatig terug aan dit moment, ook omdat dit vandaag de dag nog steeds voorkomt.’
Ondanks dat ”foute” antwoord namen ze hem toch aan. De jongeren kwamen inderdaad: ze reden op brommers de bibliotheek binnen en smeten sneeuwballen tegen de boekenkasten. ‘Uiteindelijk ben ik niet met hen in gesprek gegaan, maar wel met de scholen in de buurt. Doordat de leraren hun leerlingen aanspraken op hun gedrag, stopten ze ermee. Dat werkte een stuk efficiënter dan al die jongeren apart aanspreken.’

Ranjarivier door de bibliotheek

Gerard maakte niet altijd alleen maar efficiënte keuzes. Hij herinnert zich nog levendig dat hij samen met collega’s in het kader van de Kinderboekenweek de wereld van *Sjakie en de Chocoladefabriek* van Roald Dahl had nagebouwd in de bibliotheek, inclusief echt snoep. ‘We reden het hele land door om overal decorstukken, Engelse drop en koetjesrepen vandaan te halen. We wilden ook een echte chocoladerivier door de bibliotheek laten stromen, zoals in het boek, maar dat bleek te snel te bederven en de boel te verstoppen. Daarom werd het een ranjarivier. Hele schoolklassen uit Leeuwarden en omstreken zullen er nog warme herinneringen aan koesteren.’
Begin jaren negentig maakte hij de overstap van de lokale bibliotheek naar de Centrale Bibliotheekdienst Friesland, zoals de provinciale ondersteuningsinstelling toen nog heette. ‘Daar werd ik staffunctionaris public relations. Ik maakte onder

andere een magazine over het Friese bibliotheekwerk. Na een tijdje werd ik hoofd van de afdeling educatie, omdat ook daar mijn hart lag.'
Vervolgens werd Gerard benaderd om te solliciteren als coördinator leesbevordering bij de Provinciale Bibliotheekcentrale Drenthe, nu Biblionet Drenthe. Daar hield hij zich bezig met leesbevorderingsnetwerken en bestrijding van laaggeletterdheid. Hij ontfermde zich onder meer over de Bibliotheek *op school*, toen nog een nieuw fenomeen in de bibliotheekbranche. 'We moesten alles nog uitvinden, zowel aan de kant van de school als van de bieb. Ook dat wilde ik graag efficiënt aanpakken, door dat programma voor zoveel mogelijk bibliotheken en scholen tegelijk uit te rollen. Daarom gingen we niet in gesprek met losse scholen, maar met de koepelorganisaties waaronder zij vielen. Uiteindelijk heeft dat een belangrijke rol gespeeld in de landelijke ontwikkeling van die samenwerking.'

Voorop in de branche

Dat was geen makkelijke klus, maar gelukkig kon hij rekenen op veel enthousiasme vanuit de scholen. 'Daardoor hadden we in één klap bijna volledige dekking gerealiseerd, en zo liepen we opeens voorop in de branche. Dat lukte alleen omdat we het zo projectmatig hadden aangepakt, een manier van werken waarin ik me toen steeds meer begon te verdiepen. Je kunt wel allerlei modellen bestuderen, maar je moet het vooral leren toepassen.'
Ook daarin zag Gerard een match met zijn persoonlijkheid: zaken terugbrengen tot de kern. 'Tegelijkertijd leerde ik toen dat je mensen wel moet meenemen in je verhaal: je moet duidelijk maken wat het hele proces concreet oplevert. Daarom ben ik ook zo'n fan van de bibliotheek: dat is een concreet gebouw waar je gewoon naar binnen kunt stappen. Gelukkig zagen veel collega's in dat deze manier van werken winst met zich meebracht.'
Vervolgens mocht hij zich ontfermen over de komst van Internet Platform Drenthe. 'Het was in de jaren 2000, de tijd waarin websites steeds belangrijker begonnen te worden. Het doel was om Drenthe goed in de markt te zetten als provincie. Dat paste goed bij de informatiefunctie van de bibliotheek. Bovendien hadden wij onze databasefunctie goed op orde, en daar hadden al die 2500 ondernemers en samenwerkingspartners in de provincie wel oren naar.'
Door die stap nam Gerards carrière een andere afslag. 'Opeens stond ik voor zalen met hoteliers en campinghouders. Ik had daar een heel saai verhaal kunnen houden over zoekcriteria, maar ik maakte er een mooi programma van, met foto's van Drentse hunebedden, bossen en heide en bijpassende muziek. Al die mensen begonnen mee te zingen, want die kwamen stuk voor stuk uit de buurt. Ik vond het erg leuk om er zo'n show van te maken: daardoor kregen we mensen mee.'

Alles en niets tegelijk

Na een paar jaar begon hij de bibliotheeksector toch te missen, en dus stapte hij over naar Stichting Samenwerkende POI's Nederland (SPN), waar hij zich opnieuw mocht ontfermen over de samenwerking tussen bibliotheken en het onderwijs. 'Dat werk breidde zich steeds verder uit, met onder andere BoekStart in de Kinderopvang en de Bibliotheek en Basisvaardigheden. Daarbij kon ik mijn eerdere ervaring met de Bibliotheek *op school* heel goed gebruiken.'
De laatste jaren van zijn carrière was hij bij SPN programmamanager, waarbij hij verantwoordelijk was voor de samenhang en aansturing van allerlei landelijke programma's van deze netwerkorganisatie. 'Die plek past perfect bij mij en mijn filosofie: we zijn niets en alles tegelijk. In de bibliotheeksector zijn we echte voorlopers in het vormen van organisatienetwerken. Juist omdat we zo complex georganiseerd zijn, moeten we goed in het oog houden dat we niet zonder elkaar kunnen. Dat is in feite waar ik de afgelopen jaren elke dag van mijn werkende leven mee bezig ben geweest.'
Daarvoor hoeft hij geen schouderklop of plek op een podium: hij kan zijn werk heel goed achter de schermen doen. 'Ik haal in mensen hopelijk, soms zonder dat ze het doorhebben, het beste naar boven. Het mooiste vind ik wanneer ik anderen, maar ook mezelf, tot nieuwe inzichten kan brengen. Dat moet juist niet te zichtbaar zijn: dan word je een baas of een instituut, terwijl we vanuit de netwerkgedachte juist geen hiërarchie tot stand willen brengen, maar krachtige onderlinge relaties.'
Tijdens zijn afscheid zal blijken of mensen Gerards invloeden hebben gevoeld. 'Misschien komen ze wel helemaal niet. Bovendien heb ik het allemaal allerminst in mijn eentje gedaan: uiteindelijk ben je altijd maar een radertje in het grote geheel.'
Wat brengt het leven na het pensioen? De tijd zal het leren, zegt hij vol rust en vertrouwen. 'Ik vermoed dat ik nog steeds uitdaging nodig ga hebben. Misschien blijf ik nog wat klussen voor de bibliotheeksector doen, maar misschien ook niet. Ik wil ook graag bijdragen aan bijvoorbeeld de energietransitie, nog zo'n belangrijk onderwerp. Verder zijn mijn vrouw en ik onlangs verhuisd naar Groningen, en daar is ook altijd wat te doen. Er liggen vast nieuwe wegen in het verschiet, waarvan ik nu nog niet weet dat ze me plezier en geluk gaan geven.'

Dankwoord Bibliotheekblad

Sinds 2022 is Gerard een zeer gewaardeerd jurylid van de verkiezing van de Beste Bibliotheek van Nederland. Vanwege zijn pensionering zal editie 2026 de laatste zijn waar hij zijn medewerking aan verleent. Bibliotheekblad wil Gerard alvast enorm bedanken voor zijn inzet, zijn expertise, zijn kritische opmerkingen en natuurlijk ook zijn humor. We zijn blij dat hij zijn termijn dit jaar nog wil afmaken.

Menno Goosen, hoofdredacteur
Paul Baak, uitgever

Inschrijving Beste Bibliotheek 2026 van start

Maakt jouw bibliotheek dit jaar ook kans op deze prestigieuze onderscheiding? Inschrijven kan tot en met 31 mei. Op bibliotheekblad.nl vind je alle informatie en een inschrijvingsformulier.

Beste Bibliotheek van Nederland

Boekenpost is een tweemaandelijks blad voor lezers en leesclubs met gevarieerde artikelen over literatuur, interviews, boekbesprekingen en in ieder nummer een uitgebreid leesclubdossier rond een recent boek van een Nederlandstalige auteur.

Neem *Boekenpost* op in uw collectie,
kijk op www.boekenpost.nl voor meer informatie!

GESCHIEDENIS

De schatgraver in Mark Deckers

‘Altijd een naald vinden, maar niet de naald die je zocht in de hooiberg’

Van het een komt het ander. Dat geldt zeker voor de boeken die Mark Deckers schreef over bibliotheekmedewerkers in de Tweede Wereldoorlog. Binnenkort verschijnt zijn vierde en laatste publicatie, die handelt over het tragische lot van de Haagse bibliotheekassistente en verzetsvrouw Elsa van Gool.

TEKST EN FOTO: EIMER WIELDRAAIJER

Terug in de tijd. Het is 2019 als we elkaar treffen in de Bibliotheek Deventer. Mark Deckers, bestuurssecretaris bij Rijnbrink, vertelt passievol over zijn boek *Alles Behouden*, met als ondertitel *De Oorlogsdagboeken van de Bibliotheek Deventer*.
Een sprong naar het heden. Het is maandag 9 maart 2026 wanneer we elkaar weer ontmoeten. Op dezelfde locatie, aan hetzelfde tafeltje, en met een identieke aanleiding, want ditmaal gaat het om de presentatie van *Elsa van Gool, bibliotheekvrouw in het verzet*, het vierde en afsluitende deel van Marks even belangwekkende als wrange serie studies over bibliotheekmedewerkers in de Tweede Wereldoorlog. Met dit verschil dat hij tijdens het gesprek in 2019 enkele dagboeken voor zich uitspreidde, die zouden leiden tot zijn eerste boek, terwijl hij nu, zeven jaar later, een ijzeren kistje met brieven en foto’s uit een plastic boodschappentasje tevoorschijn tovert. Een kistje met brieven en foto’s die hij uitvoerig beschrijft in zijn vierde oorlogsboek, waarover dadelijk meer.

Vanwaar jouw fascinatie voor bibliotheekmedewerkers in de Tweede Wereldoorlog?

‘Ik mag graag verhalen opgraven. Dat is de schatgraver in mij. Altijd een naald vinden, maar niet de naald die je zocht in de hooiberg. Wat ik met deze boeken heb nagestreefd is de mensen in die verhalen een gezicht geven. In het schetsen van die menselijke kant zit mijn passie. Bij de verhalen uit de oorlog speelt bovendien de vraag mee: wat zou ik zelf in die situatie hebben gedaan? Als die verhalen me één ding hebben geleerd, is het dit: ik weet dat ik niet moedig ben van mezelf. Dan kun je maar beter weten wie bij jou in de buurt wel moedig is, en dan doe je er verstandig aan om in geval van nood dicht bij hem of haar te gaan staan. De kans dat je moedig bent op het moment dat dat nodig is, is immers groter als zo iemand jou dan vraagt: Mark, doe je mee? Ik ken wel een paar mensen in mijn omgeving die ik in dat opzicht graag in de buurt zou houden.’

Welk gevoel overheerst als je denkt aan de bibliotheekmedewerkers in die tijd?

‘Het waren gewone mensen die zich ook maar moesten zien te redden in de gegeven omstandigheden. Of je nou bibliotheekassistente was of de baas van de centrale bibliotheekvereniging, zoals Henri Greve; iedereen stond voor een bepaalde keuze. Van een echte nazificatie van openbare bibliotheken, zoals in het Groot-Duitse Rijk (Duitsland, Oostenrijk, Sudetenland, Luxemburg en een stuk van Polen, red.), is het in Nederland nooit gekomen. Misschien wel omdat veel bibliotheken al snel na de bezetting overgingen tot zelfcensuur, ten dele onder druk, ten dele om de bezetter weg te houden bij het bibliotheekwerk. Zo verwijderde Greve, in het dagelijks leven directeur van de

Friedrich Weinreb

De Nederlandse schrijver W.F. Hermans ontmaskerde in de vroege jaren zeventig van de vorige eeuw Friedrich Weinreb als collaborateur en leugenaar, wat leidde tot een felle polemiek met onder anderen de auteurs Renate Rubinstein en Rudy Kousbroek. Een studie van het RIOD bevestigde later dat Weinreb een bedrieger was. Het 1700 pagina's tellende rapport was vernietigend voor het door Weinreb opgebouwde en door zijn naoorlogse volgelingen geloofde imago van zogenaamde mensenredder. Hij werd daarentegen neergezet als een oplichter, een fantast en leugenaar, die zijn vele slachtoffers en hun emoties manipuleerde. Hij had zich aan nog veel meer kwalijke zaken schuldig gemaakt dan waarvoor hij kort na de oorlog was vervolgd en veroordeeld. De onderzoekers stelden vast dat als gevolg van Weinreb's "doorslaan" negen personen in Duitse detentie zijn geraakt, van wie één omgekomen is, en dat als gevolg van zijn verraad 109 personen in Duitse detentie zijn geraakt, van wie er 69 omgekomen zijn.

(Bron: Wikipedia).

Haagse bibliotheek, nadat hij een brief had gekregen waarvan hij geschrokken moet zijn, op eigen initiatief veertig boeken uit de collectie. In zijn antwoord aan de bezetter liet hij weten dat voor heel Nederland te kunnen regelen, iets wat hij helemaal niet had hoeven doen. In het boek noem ik hem "burgemeester in bezettingstijd". Toch ligt het allemaal behoorlijk genuanceerd en moet je ervoor oppassen door de bril van nu naar toen te kijken, want Greve was er in het begin van de oorlog van overtuigd dat het nazi-regime nooit meer uit Nederland weg zou gaan. Dus moest je jezelf daar op een bepaalde manier toe zien te verhouden. Niettemin is het een feit dat ik tijdens mijn speurwerk over bibliotheekwerk in de oorlog niet vaak moed tegenkwam.'

Schets eens hoe je je eerste schat opgroef?

'Vlak voordat de Bibliotheek Deventer van de oude centrale verhuisde naar de nieuwe, dacht ik: op die stoffige rommelzolder ligt waarschijnlijk nog allerlei materiaal uit de tijd van de oorlog. Wie weet, zit er een aardig artikeltje voor een blog in. Met de secretaresse van de bieb ben ik op een koude ochtend in de voorjaarsvakantie tussen alle spullen die daar opgetast lagen, gaan spitten. Na een tijdje kwam ze opeens aanzetten met enkele dagboekjes. Ik ben daarna eerst nog gaan schaatsen in de uiterwaarden, maar 's avonds heb ik die boekjes in één ruk uitgelezen. Ik had echt een brok in mijn keel, omdat ik uit de eerste hand vernam wat daar allemaal gebeurd is. Het relaas van twee jongedames die in het oog van de storm belandden, maar desondanks verwoed probeerden het alledaagse leven door te laten gaan. Nadien ben ik dieper in die geschiedenis gedoken en toen ontdekte ik telkens een draadje voor een volgend boek. Bijvoorbeeld voor mijn derde boek over de bibliotheek in Apeldoorn, waar ze de boeken opstookten in de winter en waar de dappere directeur en voorzitter onder een NSB-bestuur terechtkwamen. En niet te vergeten het treurige lot van elf Joodse bibliotheekmedewerkers in ons land. Daar zat het verhaal van Elsa van Gool ook al in, maar dat was in mijn tweede boek nog niet meer dan een zijlijn, terwijl het nu de hoofdmoot vormt van mijn vierde boek.'

Hoe kwam je op het spoor van Elsa van Gool?

'In mijn tweede boek, *Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis*, dat handelt over elf in de oorlog ontslagen Joodse medewerkers, beschrijf ik het lot van Hannie Wolff en Fanny Simons, die werkten voor de bibliotheek in Den Haag. In het jaarverslag van de Haagse bibliotheek over 1945 staat: "Ons verheugt in het bijzonder dat twee onzer personeelsleden, die gedwongen waren den leeszaaldienst te verlaten, na de bevrijding in welstand tot ons terugkeerden, namelijk de dames F. Simons en J.R. Wolff. Helaas keerde één onzer assistenten niet terug, mejuffrouw E.L. van Gool, die wij als slachtoffer der Duitsche terreur als overleden moeten beschouwen." Dat riep bij mij de vraag op: hoe zit dat? Heb ik iemand gemist? Maar toen ik Elsa opzocht in archieven, snapte ik waarom ik haar naam niet op de lijst van ontslagen medewerkers zag staan: ze had alleen een Joodse moeder en hoewel je daarmee voor het jodendom volledig joods bent, was je dat voor de Duitse rassenwet niet. De nazi's hielden als regel aan dat je ontslagen werd bij drie Joodse grootouders. En Elsa had er slechts twee, namelijk de ouders van haar moeder. Toch overleefde ze de oorlog niet. Bij mijn pogingen te achterhalen wat haar overkwam, stuitte ik op een artikel van Dirk Beekman. Daarin las ik dat ene Ingrid van Gool, nicht van Elsa, een doosje met brieven van haar zou hebben. Via via lukte het me om contact met Ingrid te leggen. Toen ik bij haar langsging, haalde ze een kistje van zolder en zei: volgens mij ben je wel goed volk, dus neem dat kistje maar mee.'

Wat voor vrouw kwam er uit de documenten tevoorschijn? Wie was Elsa van Gool?

'Ze kwam uit een communistisch nest en moet in het verzet hebben gezeten, waarvoor ze waarschijnlijk koerierswerk deed. Ook had ze een of meer onderduikers in huis. Als ik haar moet typeren, dan denk ik aan een kordate, doortastende en enigszins impulsieve vrouw. Ook was ze heel optimistisch. Door verraad van Friedrich Weinreb (zie kadertekst, red.) werd ze opgepakt en belandde via het Oranjehotel in Scheveningen, kamp Vught en kamp Westerbork uiteindelijk in het concentratiekamp Auschwitz waar ze op 6 maart 1944 werd vermoord. Elsa was een pragmatische dame. Zo schrijft ze vanuit kamp Vught aan haar moeder Julia: "Wil je de zeilbroek die ik leende, teruggeven aan de eige-

Mark Deckers in 2019 bij de presentatie van zijn eerste boek.

naar, want ik denk niet dat ik op vakantie kan gaan". Ook was ze zeer zeker een sociale vrouw, die zich sterk bekommerde om haar familie en medegevangenen.'

Erelijst

'Op 2 maart wordt ze overgeplaatst naar Westerbork en op 3 maart gaat ze al op transport naar Auschwitz. Triest is dat haar nabestaanden heel lang in het ongewisse blijven over haar lot. Elsa staat nu op de erelijst der gevallenen. Dat is een lijst met 18.000 namen van mensen die in de Tweede Wereldoorlog als militair of als verzetsstrijder voor het Koninkrijk der Nederlanden zijn gevallen. De lijst ligt bij de Tweede Kamer in Den Haag en elke dag wordt door een medewerker een pagina omgeslagen, zodat voor het publiek nieuwe namen te zien zijn. Ik ben er eigenlijk wel zeker van dat Elsa de enige medewerker van een openbare bibliotheek op die lijst is.'

Je hebt de bibliotheekopleiding gevolgd. Was je niet liever historicus geworden?

'Ik heb ooit gezegd: in een volgend leven word ik archivaris, maar weet je: in feite liggen archieven en bibliotheken niet zo heel ver uit elkaar. Het zoeken en vinden is voor beide hetzelfde. Overigens was de bibliotheekacademie mijn derde keus. Mijn eerste keus was de fotoacademie in Den Haag, maar op gesprek daar werd ik afgewezen. Daarna richtte ik mijn pijlen op de etaleursschool in Utrecht. De selectie bestond er onder meer uit dat je een werkstuk moest maken. Toen ik mijn werkstuk zag tussen alle andere werkstukken, wist ik: ook dit wordt 'm niet. De tijd begon te dringen, maar gelukkig waren ze bij de bibliotheekacademie blij met iedereen. En zo is het gekomen, maar om misverstanden te voorkomen: in de bibliotheeksector voel ik mij als een vis in het water.'

Blijf je schrijven?

'Zeker. Waarover weet ik nog niet. Dit thema over bibliotheekmedewerkers in de oorlog zie ik als afgerond, maar er komt ongetwijfeld wel weer iets nieuws op mijn pad. Iets om in te duiken en alles op alles te zetten om de onderste steen boven te halen.'

Opmerking redactie / bibliografische gegevens

Op de volgende pagina's leest u een voorpublicatie uit *Elsa van Gool, bibliotheekvrouw in het verzet.* Daar vindt u ook alle bibliografische gegevens.

Foto: Wouter van Gool

Portret van Elsa door haar broer Wouter van Gool in 1933. De originele zwart-witfoto is door Bibliotheekblad door middel van beeldbewerkingssoftware ingekleurd. De kleuren weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs de oorspronkelijke kleuren.

Voorpublicatie: *Elsa van Gool, bibliotheekvrouw in het verzet*

‘Ik maak het nog steeds goed, jullie ook, hoop ik’

Bibliotheekblad heeft een exclusieve voorpublicatie van het vierde boek van Mark Deckers: *Elsa van Gool, bibliotheekvrouw in het verzet*. In deze voorpublicatie geven we, na een kleine introductie, een klein inzicht in de brieven die Elsa stuurde. Bovenstaande zin komt uit één van de laatste brieven van Elsa. Het zijn brieven van een bijna altijd lichte, optimistische en invoelende toon. Tot aan een laatste wanhopig briefje waarna niets meer vernomen werd.

TEKST: MARK DECKERS • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Introductie

Elsa van Gool werd op 7 februari 1913 geboren in Voorburg, als tweede kind in een warm, maar eigenzinnig gezin met zowel socialistische als Joodse wortels. Haar vader, Andries van Gool, was een gedreven revolutionair binnen de socialistische jeugdbeweging, terwijl haar moeder Julia Hess uit een gegoede Joodse familie stamde, waarin cultuur, intellect en maatschappelijk engagement vanzelfsprekend waren. De vroege dood van haar vader in 1919 tekende het gezin, maar Julia wist haar vier kinderen door moeilijke jaren heen te loodsen.

Elsa ging naar het gymnasium en koos daarna voor het bibliotheekvak. In 1933 haalde ze haar assistentendiploma en in 1935 het diploma voor bibliotheekdirecteur. Ze vond een plek in de Bibliotheek Den Haag, de bibliotheek die misschien wel het beste bekend stond, omdat deze geleid werd door de grondlegger van het bibliotheekwerk, Henri Greve.

De Duitse bezetting veranderde alles. Hoewel Elsa formeel niet tot de categorie ontslagplichtige Joden behoorde—ze had twee Joodse grootouders en viel daarmee nét buiten de nazi-definitie—werd haar leven steeds meer ingeperkt. Haar broer Otto werd in 1941 opgepakt wegens communistisch verzetswerk en het lijkt waarschijnlijk dat ook Elsa in diezelfde kringen actief werd, onder meer door hulp te bieden aan Joodse onderduikers. Op 17 juli 1943 werd zij gearresteerd na verraad in de beruchte Weinreb-affaire (zie kader op pagina 35). Ze kwam terecht in het Oranjehotel in Scheveningen. Op 19 augustus 1943 volgde haar overplaatsing naar Kamp Vught.

De eerste gesmokkelde brief

Vanuit het Oranjehotel schrijft ze één brief die ze naar buiten weet te smokkelen. De brief is op 3 augustus 1943 geschreven en haar moeder ontvangt de brief op 7 augustus. (Zie kadertekst 2). Na zo’n brief buitelen nog wel wat vragen over je heen en op veel

Bibliografische gegevens

Het boek *Elsa van Gool, bibliotheekvrouw in het verzet* gaat verder in op haar werk bij de bibliotheek, haar leven in Den Haag, de vele brieven uit Vught en de geschiedenis van de bibliotheek Den Haag in de oorlog. Ook vertelt het boek het spannende, maar gemene verraad en over de liefde in Kamp Vught. Het boek is verkrijgbaar bij alle boekhandels.

Titel: Elsa van Gool, bibliotheekvrouw in het verzet
Ondertitel: Oranjehotel, Vught, Westerbork, Auschwitz
Auteur: Mark Deckers
Uitgeverij: ...daM uitgeverij
ISBN: 9789071902451
Prijs: € 24,50

Mark Deckers publiceerde al eerder boeken over bibliotheek personeel in de oorlog. Ter ere van zijn vierde boek zijn alle delen ook te bestellen in een verzamelbox. Er worden maar een beperkt aantal van deze boxen gemaakt. De box kost €95 en is te bestellen bij …daM Uitgeverij: info@damuitgeverij.nl.

Het Oranjehotel, 3 augustus 1943

Lieve Moeder,

Toch nog een verjaardagsbrief. Van harte gelukgewenst hiermee (moeder Julia is 7 augustus jarig, red.) Ik had niet gedacht dat ik toch iets zou kunnen laten horen, maar dit is dan ook geen officiële weg. Later hoor je wel hoe het ging. Van de week was het schrijfdag, maar ik was toen nog maar zeventien dagen hier, je kunt met drie weken pas schrijven. Dus er gaan weer drie weken voorbij eer ik mag schrijven met de deftige afzender.
Voor ik het vergeet: stuur je de beide andere brieven door aan de adressen die erbij staan? In mijn huis liggen enveloppen, als je er zelf geen hebt. Ze zijn van mijn beide celgenoten. We zijn overigens wel met z'n vieren hier, erg vol. Het is erg gezellig met z'n drieën (de vierde gaat gauw weer weg). Alle dezelfde gevallen als van mij. Je bent zeker wel geschrokken, maar je hoeft helemaal niet ongerust te zijn. De eerste twee dagen niet om door te komen. Om half zeven rolde ik in bed van moeheid van het zitten, maar nu ben ik aardig gewend. Ik heb het washandje, tandpasta en borstelzeep gekregen en was er erg blij mee want ik had niets meegenomen. Ik heb nu ook voorlopig niets nodig en ik hoop dat het niet te lang duurt. Ik reken nu voorlopig dat het zes weken is.
Het eten is erg goed. De bruine bonensoep is zelfs voortreffelijk. Zoveel peulvruchten als wij krijgen jullie niet. Het brood went ook, één keer in de week boter die we gauw opeten, omdat hij anders (woord niet leesbaar, red.) wordt, tomaten, af en toe afwisselend augurken, jam op zaterdagavond. Een celgenoot heeft last van haar maag en eet niet alles, daar boffen wij dus bij. Ik zal dus blij zijn als ik hier kan blijven, dan gaat het best met de gezondheid. Ben je in mijn huis geweest of Lies J.? Zij heeft de sleutel. Er was nog etenswaar, die wel flink beschimmeld zal zijn als jullie niets gedaan hebben. En de planten! Jammer van m'n geraniums die wel verdroogd zullen zijn of hebben jullie de planten meegenomen? De balkondeuren waren geloof ik nog open, want ik heb op het balkon gekeken wie er belde. Betalen jullie ook de huur door? Het is fl. 25,- aan A.J. Verweij, v. Diemenstraat 204 Den Haag. Verder heb ik wat geld van de leeszaal in huis; het is het gemakkelijkst als ze dat met m'n salaris verrekenen.
Toevallig is de administrateur eind juli met vakantie geweest, dus dat hoeft pas eind augustus geregeld te worden.
Er wordt nooit gezegd hoe lang de straf is. Ik ben pas gistermiddag (donderdag) verhoord. Alles verliep vlot en zonder erge dingen.
Ik ben natuurlijk vreselijk benieuwd naar alles van het geval, ook naar Marcel en de anderen. Goed dat ik al een leuke vakantie gehad heb. Denken jullie aan de sperziebonen? Misschien kunnen jullie wat laten drogen bij een bakker. Er ligt in de linkerla van mijn bureau een opschrijfboekje met bloemetje of sterretje waar recepten in staan. Daar staat de behandeling bij. Het is geloof ik: afhalen, wassen, 10 minuten koken en dan drogen in de zon, of als het bij een hete bakkersoven hangt, dan hoef je ze niet vooraf te koken.
Doe je aan iedereen de groeten, feliciteer ook mevrouw De F. nog met haar verjaardag en Truusje J.
Misschien kan de buurman wat aan de tuin doen of anders Henk H. die ik het ook wel toevertrouw. Oja, ook Marijke is jarig eerdaags. Waar ik naar verlang is vooral een goed bed, want de strozak valt niet mee op je oude dag en dan doorslapen en niet om half zeven op. Celgenote één is een kostuummaakster, 25 jaar had er vier in huis, de andere Montessori-onderwijzeres met twee. Je ziet dus dat de ziekte besmettelijk is. Ik zou nog uit gaan zeilen, ik niet hoe dat nu moet. Het lijkt me dat we eerst nog even af moeten wachten en dat Ans V. het voorlopig opgeeft aan de NRV (de NRV bestaat nog steeds als reisspecialist, maar was in die jaren een reisvereniging voor mensen met een smalle beurs, red.) Zij moet zelf natuurlijk gaan, wat het is veel te leuk en wie weet verschijn ik nog op het laatste moment. Dat zou fijn zijn maar ik kan er natuurlijk niet op reken.
Wil je aan Annie E. de groeten doen en vragen of ze de op de leeszaal betrekking hebbende dingen door wil geven, zoals ook over de reis aan Ans V. Nu weet ik niets meer. Annie moet ook de groeten doen op de leeszaal en zeggen dat het me spijt dat ook zij meegenieten van de gebakken peren.

Hartelijke groeten, kus en tot ziens.
Elsa

vragen vond ik ook zelf geen antwoord. Er zit een soort onderkoelde humor in de brief. Bijvoorbeeld als ze het heeft over het feit dat de leeszaal kan meegenieten van de gebakken peren. Of dat het eten zo goed is en dat ze blij zal zijn als ze om die reden hier blijven kan.
Elsa was verhoord maar dat was blijkbaar niet spannend. En hier verwijst ze ook naar Marcel Elsen, waarmee ze in dezelfde verzetsgroep zat en wist dus ook dat ook hij was opgepakt. De Annie E. in deze brief is trouwens Annie Elsen, de vijf jaar jongere zus van Marcel Elsen, die ook bij de leeszaal werkte. Haar brief werd voorzien van andere brieven. Moeder Julia mocht dus ook weer brieven doorsturen van celgenoten. En tot slot lezen we in de brief iets over hoe ze opgepakt is. Er belde iemand aan. Dat bleek dus de SD te zijn, weten we intussen. En daarna ging het blijkbaar snel: ze nam niks mee en de balkondeur bleef open staan.

Een briefje vol nuchter optimisme

Elsa wordt overgebracht. Weer via een smokkelroute bereikt een briefje haar moeder. (Zie kadertekst 3). In Vught zal ze tot maart 1944 verblijven. Ze schrijft dan elke twee weken een brief aan haar moeder. Dat gebeurt op kamppapier en elke brief valt onder de censuur. De brieven hebben een optimistisch karakter en zijn ook bestellijstjes van wat haar moeder haar moet toesturen. Haar moeder stelt pakketten samen die ze opstuurt. Dat vraagt een wiskundige precisie want pakketten mogen niet te

Onderweg naar Kamp Vught, 19 augustus 1943

Lieve moeder,
Even een bericht, dat ik het goed maak. We zijn uit Scheveningen weg, op weg naar Vught, laatste etappe in het drama. Ik heb geen idee, hoe lang het duurt, ik geloof dat de straf maximaal zes maanden bedraagt, maar ik hoop eerder thuis te zijn. Ik ben aangekomen, want we hadden volop te eten, vaak extra dingen door bemiddeling van het Rode Kruis, iedere week wat boter en geregeld augurken, jam, kaas, tomaten, een keer een gebakken schol en peren. Heb jij die al gehad? Vast niet. Als het langer duurt zal ik uit Vught wel om kleren mogen schrijven, de eerste weken heb ik niets nodig. Doe de groeten aan iedereen. Het zal wel meevallen, we verlangen allemaal naar frisse lucht en die krijgen we. Ik ben nog steeds met de twee zelfde meisjes. Heb je de brief gekregen?

Hartelijke groeten, kus van
Elsa

zwaar zijn. Haar moeder heeft een heel netwerk dat haar helpt om voor haar beide kinderen, Elsa in Vught en Otto in Buchenwald, pakketten op te sturen. Ze houdt daar een minutieuze administratie van bij.
Vanaf december 1943 komt Elsa in een buitencommando terecht. Dat is de rubberfabriek van Continental in Den Bosch. Daar moet ze met een klein leger dames gasmaskers maken. Volgens de overlevering werd daar met regelmaat gesaboteerd en werden er kleine gaatje in de gasmaskers geprikt door de vrouwelijke gevangenen. In de brieven krijgen we een beeld van het kampleven: hoe Sinterklaas werd gevierd en Kerst. Maar ook hoe Elsa de geboorte van het eerste kind van haar zus misloopt. Wat ze niet meldt in haar brieven, is dat ze verliefd wordt in Kamp Vught op een Belgische gevangene. In het boek gaan we daar dieper op in, hoe dat verhaal toch de familie bereikt.

Laatste briefje

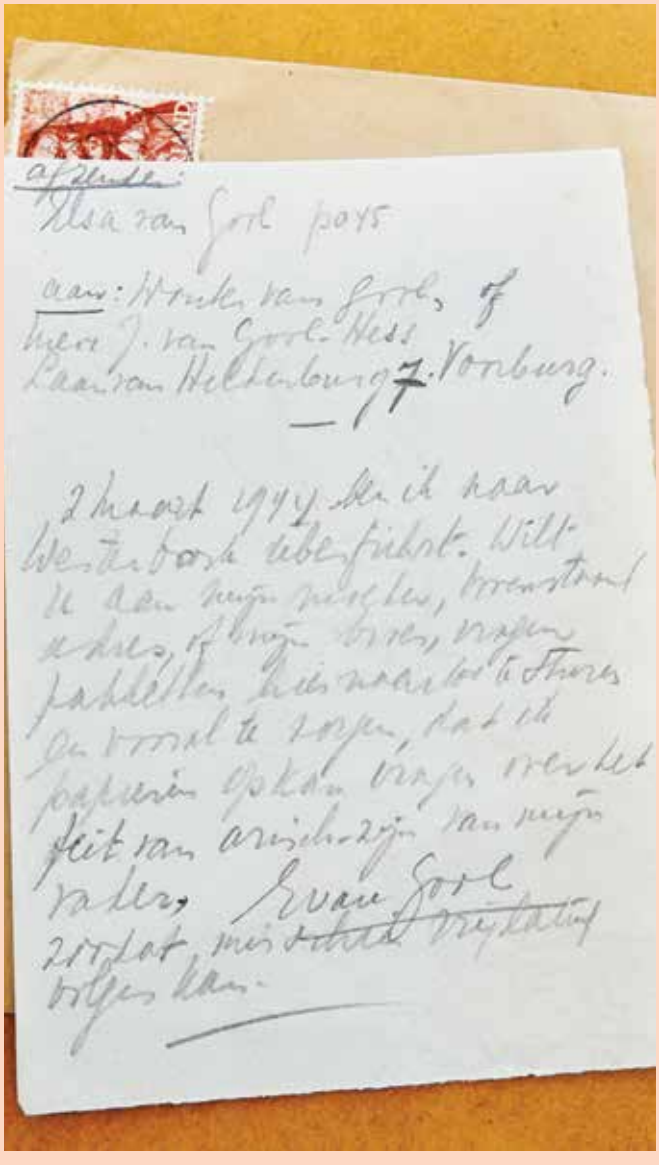
In dit artikel moeten we afscheid nemen met het laatste briefje dat Elsa schreef. Dat briefje is van 2 maart 1944. Haar vriendinnen uit Kamp Vught zijn allemaal al een paar weken geleden vrijgelaten. Elsa verwacht ook snel vrij te komen. En dat gebeurt niet. Ze wordt doorgestuurd naar Westerbork. Dit omdat ze toch twee Joodse grootouders heeft. (Zie kadertekst 4).
Het is een kort papiertje. Snel geschreven en buiten de censuur om opgestuurd. Het briefje bereikt haar moeder op 4 maart. Maar Elsa is dan al niet meer in Westerbork. Ze wordt als strafgeval op 3 maart 1944 doorgestuurd en op 6 maart 1944 vermoord in Auschwitz.

Het laatste briefje, 2 maart 1944

Afzender: Elsa van Gool po45
Aan: Wouter van Gool, of mevr. J. van Gool-Hess
Laan van Heldenburg 7 Voorburg

2 maart 1944 ben ik naar Westerbork überführt. Wilt u aan mijn moeder, bovenstaand adres, of mijn broer vragen pakketten hiernaartoe te sturen en vooral te zorgen, dat ik papieren op kan vragen over het feit van arisch-zijn van mijn vader zodat misschien vrijlating volgen kan.

E. van Gool

Hetzelfde gereedschap, ander materiaal

Lezen en digitale geletterdheid zijn geen aparte werelden

Digitale geletterdheid voelt voor veel leesmediaconsulenten als een onbekende wereld van algoritmes en schermen. Ten onrechte, want vaardigheden als perspectief analyseren en bronnen bevragen passen zij tijdens leesgesprekken al dagelijks toe. De kloof tussen literatuur en mediawijsheid is vooral een naamgevingsprobleem. Zodra consulenten beseffen dat boeken óók media zijn, kunnen zij met hun vertrouwde leesexpertise een onmisbare, inhoudelijke partner voor scholen worden.

TEKST: EVA BOSGRAAF (ZIE KADER OVER AUTEUR) • FOTO: SHUTTERSTOCK

Halverwege de middag zijn de stoelen leeg. Alle leesmediaconsulenten uit mijn training zijn weggelopen. De bibliotheek in, boeken zoeken. *De jongen die verdween in een game, De lijst van Violet Sopjes, Toen mijn broer een robot werd, HVJ, Groeten van Sem Valentijn*… de stapel groeit en bij elk boek dat meegenomen wordt het leslokaal in zie ik zelfverzekerde glimlachen op de gezichten van mijn cursisten. De opdracht was: zoek boeken die passen bij de inhoud van de kerndoelen digitale geletterdheid. Computational thinking. Online identiteit. Informatievaardigheden. AI. Onderwerpen waar tot voor kort niemand echt affiniteit mee had. Dit zijn immers mensen die van boeken houden, digitale geletterdheid, of mediawijsheid, zou niet bij hun werk passen.
Als de opdracht gepresenteerd moet worden, is er vrolijkheid. Het soort dat ontstaat als mensen iets hebben ontdekt dat ze meteen willen gebruiken. Plannen voor leeskisten. Ideeën voor lesbrieven. Verbindingen die ik zelf niet had bedacht, gemaakt door mensen die hun eigen boekenkasten plotseling anders zien, namelijk als instrumentarium voor digitale geletterdheid.

Ze wisten het al

Vraag een leesmediaconsulent of ze verstand heeft van digitale geletterdheid, en ze kijkt twijfelend. Grofweg krijg je drie antwoorden. Geen tijd: de agenda staat al vol met leesbevordering, schoolbezoeken, boekenlijsten. Geen kennis: ik weet zelf te weinig van media om anderen te adviseren. En misschien wel het eerlijkste: dit is niet waarvoor ik deze baan heb gekozen. Ik werk met boeken, niet met schermen. Alle drie begrijpelijk. En alle drie gebaseerd op dezelfde aanname: dat boeken en media twee verschillende werelden zijn.
Maar vraag diezelfde leesmediaconsulent wat ze doet in een leesgesprek, en je hoort iets anders. Ze vraagt door op perspectief. Ze legt bloot hoe de structuur van een verhaal het gevoel van de lezer stuurt. Ze leert kinderen twijfelen aan de betrouwbaarheid van een stem, ook als die stem aardig klinkt en goed omschrijft. Ze beschrijft, kortom, precies wat digitale geletterdheid vraagt. Alleen noemt ze het niet zo.
Die kloof is geen inhoudelijke kloof. Het is een naamgevingsprobleem. En naamgevingsproblemen zijn niet onschuldig: ze bepalen wie er aan tafel zit als scholen vragen om ondersteuning bij mediawijsheid, wie er budget krijgt, wie zichzelf serieus neemt als gesprekspartner.

De bibliotheek als oefenruimte

Scholen (van PO tot VO) zitten met een opdracht die ze niet goed kunnen uitvoeren zonder hulp van buiten. Digitale geletterdheid is in de kerndoelen beland, maar de meeste leerkrachten zijn er niet voor opgeleid en hebben er nauwelijks tijd voor. De ict-coördinator kent de tools, maar niet de didactiek van kritisch lezen. Er zijn voor elk afzonderlijk kerndoel kant-en-klare lessen te vinden, maar losstaand lesmateriaal heeft geen aansluiting bij de specifieke situatie in de klas.
De leesmediaconsulent heeft iets wat al die anderen niet hebben: een langdurige, herhaalde aanwezigheid in scholen, een vertrouwensrelatie met leerkrachten, en een jarenlange oefening in precies de vaardigheden waar het om gaat. En juist op het moment dat scholen ontdekken dat kinderen moeten leren omgaan met informatiestromen, algoritmen en digitale propaganda, lopen bibliotheken het risico zichzelf weg te cijferen. Alsof het nieuwe gesprek over digitale geletterdheid iets is waar anderen verstand van hebben (techneuten, mediaexperts, onderzoekers) en de bibliotheek mag aanschuiven als ze uitgesproken zijn.
Dat is een misverstand. Maar het is ook begrijpelijk. Want de manier waarop digitale geletterdheid de bibliotheek binnen komt stromen, via kerndoelen, subsidiestromen en beleidsnotities, framet het als een vaardighedenvraagstuk. Kun je een betrouwbare bron van een onbetrouwbare onderscheiden? Weet je hoe

een algoritme werkt? Begrijp je wat een filter bubble is? Allemaal goede vragen. Maar geen van die vragen is nieuw. Leesmediaconsulenten stellen die vragen al jaren. Wie vertelt dit verhaal? Wat laat de verteller weg? Met welk doel is dit geschreven en voor wie? Wat wil deze tekst dat je voelt, denkt, gelooft? Dat zijn vragen over hoe taal en verhaal werken, over hoe teksten betekenis maken en mensen bewegen. En dat is precies wat je moet begrijpen om staande te blijven in een wereld vol gerichte informatie.

Zonder dat je het doorhebt

'Je bent al constant bezig met digitale geletterdheid, zonder dat je het door hebt,' zegt ook Sjoske Huijbens, senior leesmediaconsulent bij Bibliotheek Rotterdam. Huijbens herschreef het model van de leescirkel van Aiden Chambers tot een mediacirkel, ontwikkelde werkvormen en stelde een leeskist samen en ging daarmee gewoon aan de slag bij de scholen waar ze al jaren kwam. 'Leraren maken het vaak veel groter dan het is. Het hoeft niet zo ingewikkeld te zijn.'

Dat bleek ook op een pilotschool in Rotterdam-Zuid. De leraar was aanvankelijk sceptisch. Ze kende de bibliotheek al jaren van leesbevorderingsactiviteiten, maar zag het nut niet van een gesprek over wat leerlingen online meemaken. Tot de leerlingen begonnen te vertellen. 'Wij stelden ons op als de helpende volwassene: hoe heb je gereageerd, wat had je anders willen doen; gewoon actief luisteren en van elkaar leren, zoals dat in een Leescirkel ook gaat,' zegt Huijbens. 'Ik zag het kwartje bij de docent vallen.' De pilot werd een succes. De vragen bleven binnenkomen, van steeds meer scholen. 'We voeren als bibliotheek nu echt een ander gesprek. We merken dat we een waardevolle gesprekspartner zijn.

Een tekst is een tekst

Er bestaat een hardnekkige neiging om een roman anders te behandelen dan een nieuwsbericht, en een nieuwsbericht anders dan een Instagram-post. Dat is deels terecht; ze werken niet op dezelfde manieren ze vragen niet precies hetzelfde van de lezer. Maar de fundamentele beweging die je maakt als lezer is in alle gevallen dezelfde: je probeert te begrijpen wie er spreekt, wat die persoon of dat systeem wil, welk beeld van de wereld er wordt geconstrueerd, en in hoeverre jij daarin meegaat. Literatuurwetenschappers noemen dat interpreteren, mediawetenschappers kritisch kijken, beleidsmakers digitale geletterdheid. In de praktijk gaat het steeds om hetzelfde: begrijpen wie spreekt, met welk doel en welk wereldbeeld daarbij wordt aangeboden. Het verschil is materiaal en context. Een roman heeft een verteller die je kunt wantrouwen en toch blijft volgen en dat leert je omgaan met perspectief en ambiguïteit. Een gepersonaliseerde tijdlijn heeft ook een verteller, alleen heet die 'het aanbevelingsalgoritme' en doet hij alsof hij er niet is. Wie geleerd heeft om in

een boek te zoeken naar de stem achter de woorden, heeft een voorsprong op wie dat nooit heeft geoefend.

De kunst van het niet-weten

Er is iets dat literatuur doet wat de meeste mediawijsheidsprogramma's niet doen, en wat ook de meest geavanceerde digitale tool niet kan vervangen. Een goed boek laat je zitten met een vraag zonder eenduidig antwoord. Het trekt je mee in een perspectief dat je ongemakkelijk maakt, en laat je daar even. Het toont hoe iemand die fout zit toch begrijpelijk is, en hoe iemand die gelijk heeft toch niet altijd sympathiek is.
Dat klinkt als literatuuronderwijs voor gevorderden. Maar het is eigenlijk gewoon oefening in het aanvaarden van complexiteit en dat is precies wat verdwijnt bij een al te technische, protectionistische benadering van de kerndoelen digitale geletterdheid, dat leeft bij snelle oordelen, heldere vijanden en bevestiging van wat je al dacht.
Wie veel tijd doorbrengt in omgevingen die leven bij interactie en bevestiging, oefent iets anders dan wie leest. Dat is geen moreel oordeel over schermen. Het is een observatie over wat verschillende media van je vragen. Het is een reden om de combinatie beeldschermen en boeken serieus te nemen.

Leren kijken en blijven kijken

Dat betekent niet dat er niets te leren valt, integendeel: veel leesmediaconsulenten merken dat ze hun bestaande expertise opnieuw moeten leren vertalen naar een digitale context. Wie zijn interpretatieve expertise wil inzetten in het gesprek over digitale geletterdheid, moet ook iets weten van wat er digitaal speelt: hoe algoritmen content selecteren, wat AI doet met de productie en verspreiding van tekst, hoe platformlogica het verschil tussen feit en mening langzaam uitwist. Niet als techneut, maar als nieuwsgierig lezer van een wereld die voortdurend nieuwe "teksten" produceert. Die nieuwsgierigheid is geen bijzaak, het is een professionele houding. De leesmediaconsulent die begrijpt hoe een aanbevelingsalgoritme werkt, hoeft dat niet uit te leggen als een technisch systeem. Ze kan het uitleggen als wat het is: een tekst met een perspectief, een afzender met een belang, een verhaal over wat jij zou willen lezen. Dat is haar taal. Ze hoeft hem alleen maar te herkennen als zodanig. Dat begint met zelfvertrouwen. Niet het zelfvertrouwen dat komt van een technische cursus, maar het zelfvertrouwen dat ontstaat als je begrijpt wat je al weet. Leesmediaconsulenten die zich verdiepen in de thema's van digitale geletterdheid (online identiteit, algoritmische sturing, informatievaardigheden, AI) hoeven die thema's niet te beheersen als expert. Ze hoeven ze alleen maar te herkennen als lezer en openstaan voor een gelijkwaardig gesprek.

Lesmateriaal en visie

Daarvoor is wel goed lesmateriaal nodig: materiaal dat aansluit bij wat leesmediaconsulenten al doen, dat boeken en media verbindt in plaats van scheidt, en dat direct bruikbaar is in de praktijk van schoolbezoeken en leesgesprekken. Niet nog een los pakket van het internet, maar materiaal dat past bij de specifieke rol van de bibliotheek in het onderwijs.

En ten slotte vraagt dit om een visie. Bibliotheken die digitale geletterdheid serieus nemen als onderdeel van hun kerntaak, gaan een ander gesprek voeren met scholen, gemeenten en beleidsmakers. Niet als uitvoerders van een kerndoel, maar als inhoudelijk partner. Dat is een andere positie: een sterkere.
In de cursusruimte zitten mijn cursisten weer op hun plek. Stralende gezichten. Het is stil op een goede manier. Mijn cursisten gaan elkaar vertellen waarom de boeken die ze uit de bibliotheek hebben gehaald te maken hebben met digitale geletterdheid. De wonderverteller van Lida Dijkstra is als eerste aan de beurt. Vrolijk verbaasd vraag ik me hardop af wat de link tussen dat boek met media is. Dan klinkt er vanuit een hoek van de zaal een stem, half verbaasd, half verontwaardigd: 'Maar boeken zijn toch ook media?!' Niemand lacht. Iedereen knikt.

Over de auteur

Eva Bosgraaf (eva@schoolvoormedia.nl) is literatuurwetenschapper en mediawetenschapper. Ze ontwikkelde de vierdaagse incompany training 'Digitale geletterdheid voor leesmediaconsulenten', namens School voor Media. Sjoske Huijbens (Bibliotheek Rotterdam) ontwikkelde aanvullend lesmateriaal en werkvormen voor bibliotheken en scholen.

Basisopleiding Bibliotheek-medewerker (BOB)

CURSUS

MODULE FRONTOFFICE

6,5-Daagse Frontoffice module voor (startende) bibliotheekmedewerkers waarin alle belangrijke aspecten, collectievorming, zoekvaardigheden en communicatieve vaardigheden, van succesvol functioneren in een moderne bibliotheek aan de orde komen.

De rol van een moderne Frontoffice medewerker is gericht op directe interactie met de bezoekers en het leveren van uitstekende klantenservice. Als eerste aanspreekpunt speelt u een cruciale rol in het creëren van een gastvrije en toegankelijke omgeving. Behalve inschrijvingen en uitleen bent u verantwoordelijk voor informatieverstrekking en advies over boeken en andere media op basis van de interesses en behoeften van de bezoeker en worden digitale vaardigheden gefaciliteerd bij digitale vragen en toegang tot digitale bibliotheekbronnen.

Een professionele Frontoffice medewerker is assertief en zorgt voor een optimale klantervaring door vriendelijk en behulpzaam te zijn met een persoonlijke benadering en speelt deskundig in op de uiteenlopende behoeften van de bezoekers door 'de vraag achter de vraag te achterhalen. De klantervaring is geslaagd wanneer de klant heeft gekregen waarvoor deze is gekomen en meer, tevreden vertrekt en graag weer terugkomt.

OPLEIDINGEN
SCHOOL VOOR INFORMATIE

Scan de QR-code voor meer informatie

▶ (ONLINE) ZOEKSTRATEGIEËN EN -TECHNIEKEN

Effectiever en efficiënter zoeken met de kennis hoe een term zich tot de andere termen verhoudt, de relaties die veel systemen leggen en het zoeken op classificatie en woordsystemen in verschillende databanken en gebruik makend van de juiste zoektechniek.

▶ INSPIREREND LEESADVIES

Belangrijke tools en (gespreks) technieken voor inspirerend en passend leesadvies aan bezoekers op het gebied van literatuur/fictie/romans.

▶ DE KLANT CENTRAAL

De beleving van de gehele klantreis is een bepalende factor voor klanttevredenheid en een klantgerichtere organisatie. Beïnvloed de klantreis van de bezoekers door de huidige en ideale klantreis in kaart te brengen waardoor obstakels worden gesignaleerd en verbeteringen gerealiseerd.

▶ COMMUNICATIE: KLANTGERICHT COMMUNICEREN

Aangescherpte communicatie-vaardigheden toepassen ter bevordering van de samenwerking zowel binnen als buiten de organisatie, de-escalatie in moeilijke situaties en professioneel handelen in het klantcontact. Met de juiste gesprekstechnieken en inzicht in de eigen communicatiestijl worden de sterke punten benut en de zwakke verbeterd t.b.v. een zelfverzekerde attitude in uitdagende situaties met bezoekers waarin de eigen grens wordt bewaakt.

Gratis proeven van de Aziatische cultuur

Japanse les in Bibliotheek Leidsche Rijn en Vleuterweide

Lessen Nederlands in de bibliotheek, daar kijkt bijna niemand meer van op. Door het hele land zijn er taalklasjes, leesclubjes, één-op-ééncontacten met taalmaatjes, taalspreekuren voor specifieke vragen en zelfs taalcafé's. Maar les in Japans of andere Aziatische talen? Dat is toch van een heel ander kaliber! Terwijl velen zich op vrijdagmiddag wellicht vermaken op de vrijmibo, buigen in de Utrechtse bibliotheeklocaties Leidsche Rijn en Vleuterweide tientallen Japan Fans zich onder begeleiding van de "sensei" (docent in het Japans) over hiragana en katakana (de twee Japanse alfabetten) en Kanji (tekens die vergelijkbaar zijn met de zogeheten karakters van het Chinees). Hoe die Aziatische cultuur in de Utrechtse bibliotheken terecht is gekomen, kan niemand enthousiaster vertellen dan Martine Mussies. Naast haar vele andere activiteiten is zij de oprichter van Japan Fans en ook degene die contact legde met de Bibliotheek Utrecht.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S: JAPAN FANS

Eten en weten

Zolang ze zich kan herinneren heeft Martine Mussies interesse in boeken.
'Ook al was ik dyslectisch, ik ging regelmatig naar de bibliotheek, want ik was een nieuwsgierig kind dat graag iets nieuws wilde leren.' Een van die dingen waar haar interesse naar uitging, was Azië.
'Ik had van jongs af aan een fascinatie voor dat werelddeel en vond het fantastisch om samen met mijn moeder regelmatig naar de plaatselijke toko te gaan. Daar werd ik geprikkeld tot het natekenen van de Chinese karakters. En ik wilde uiteraard de betekenis weten. 'Wat betekent foe yong hai?' Mijn vader wist ook het antwoord niet op die vraag, maar hij maakte voor mij een speciaal opschrijfboekje en zei: 'Ga hiermee maar naar de Chinees, die legt het wel uit." En zo geschiedde. De eigenaar van het restaurant vond het wel grappig, zo'n klein meisje dat niet alleen Chinees wilde eten, maar vooral iets wilde weten.
Op latere leeftijd begon Martine met karate. 'Toen kreeg ik wéér een schriftje, maar nu met heel andere woorden en termen,' vertelt ze met brede glimlach. 'Bij de karatelessen leerde ik mijn eerste woordjes Japans, en zo werd mijn belangstelling voor die taal gewekt.'

Ontploffing

Toen door covid de karate tijdelijk geen doorgang kon vinden, miste Martine haar vrienden uit de dojo *(de plek waar mensen judo, karate of een andere Japanse vechtkunst beoefenen – red.).* Maar ze miste niet alleen de sport, maar vooral ook het mondelinge contact met mensen met vergelijkbare interesse in de Japanse cultuur en taal. Om toch in verbinding te blijven, besloot ze een appgroep te beginnen: Japan Fans & Friends. 'De sensei vond het minder geslaagd, want binnen een paar dagen was zijn telefoon bijna "ontploft". Kennelijk waren er meer Japan-geïnteresseerden dan verwacht en die bleken ook nog eens graag bereid om anderen in hun netwerk te informeren over de nieuwe Whatsappgroep, zodat die zich als een olievlek verspreidde.
We zijn toen maar uitgeweken naar Facebook onder de noemer Japan Fans,' vertelt Martine nuchter. Inmiddels heeft deze Facebookgroep ruim 7000 volgers.

Gratis lokalen in de bibliotheek voor taalenthousiastelingen

Toen na de corona-lockdown mensen onder bepaalde voorwaarden weer bij elkaar mochten komen, werden de Japanse taallessen hervat. Aanvankelijk in het park en later, omdat het binnen toch wat comfortabeler was, in de Bibliotheek Neude in het centrum van Utrecht.
'We waren blij dat we hier terecht konden, maar naarmate de groep zich uitbreidde, voelden we onszelf een beetje teveel,' vertelt Martine. 'Veertig mensen kunnen samen heel wat lawaai maken. In overleg met de bibliotheek zijn we uitgeweken naar een andere locatie, namelijk in Bibliotheek Leidsche Rijn, waar we gratis gebruik mochten maken van een van de leslokalen. En dat doen we nu al een aantal jaren.'
Inmiddels is het aanbod van de Aziatische taallessen flink uitgebreid onder de noemer CEAL: Centre for Enthusiasts of Asian Languages. Iedere vrijdagmiddag zijn er in de Biblio-

In Bibliotheek Leidsche Rijn en Bibliotheek Neude. worden veel 'Japanse activiteiten' georganiseerd.

Martine Mussies is naast haar vele andere activiteiten de oprichter van *Japan Fans* en ook degene die contact legde met de Bibliotheek Utrecht.

theek Leidsche Rijn Japanse lessen op verschillende niveaus: spreekvaardigheid voor beginners en gevorderden, en Japanse grammatica voor gevorderden. In Bibliotheek Vleuterweide is er tegenwoordig ook een Japanse beginnerscursus grammatica. Al deze lessen worden verzorgd door Yuko Kabashima en Akari Yoshiyama, beiden Japanse moedertaalspreeksters met een lesbevoegdheid. Taalliefhebbers kunnen zich in Bibliotheek Leidsche Rijn ook bekwamen in het Koreaans, Bahasa Indonesia en Mandarijn Chinees.

Tiptop

'Alle lessen duren een uur en zijn gratis. Maar het is fijn als deelnemers bereid zijn tot een vrijwillige bijdrage. De docenten geven namelijk gratis les en moeten soms ook materialen kopen,' vertelt Martine, die samen met het bestuur functioneert als de schakel tussen de betrokken bibliotheekmedewerkers, de docenten en de cursisten. 'Het bestuur bestaat momenteel uit Harro Kremer, Tibo van Boetzelaer en Marieke Suppers en zij regelen achter de schermen dat alles vlotjes verloopt. Het is leuk om te doen, maar de organisatie is wél wat meer werk dan ik van tevoren had ingeschat. Vooral omdat de Japanse docenten verwachten dat alles tiptop netjes klaar staat. Dat snap ik volkomen, want qua orde en netheid kunnen we in Nederland misschien nog wel iets leren van de georganiseerde Japanse cultuur.' Als concreet voorbeeld noemt ze het inmiddels gerealiseerde plan om een evenement met Japans eten te organiseren in een buurthuis. 'Na toezegging dat we daar de keuken mochten gebruiken leek me dat wel prima, maar de Japanse docent ging ter plekke eerst hoogstpersoonlijk poolshoogte nemen. Japanners laten liever niets aan het toeval over.'

Wederzijds respect

Martine probeert zoveel mogelijk bij alle taallessen aanwezig te zijn. 'Ik vind het inspirerend me te verdiepen in andere talen en ook in andere culturen. Die gaan bij ons hand in hand. Zo komen bij de Japanse lessen ook manga en anime, tegenwoordig heel populair, aan de orde. En soms ook muziek: J-pop bij Japans en bij de Koreaanse lessen K-pop.'

Om de spreekvaardigheid te bevorderen lanceren de docenten soms rollenspellen.
'Een keer had een van de docenten haar zoon meegenomen die een ijscoman speelde. Bij hem mochten we een ijsje gaan halen, zoveel bolletjes, met of zonder fruit. De telsystemen in het Japans zijn heel moeilijk, dus dat was een hele uitdaging. Hij gaf je precies wat je bestelde, maar dat was lang niet altijd wat je in gedachten had,' vertelt ze lachend. 'Bij zulke situaties komt iedereen los en vergeten mensen hun schaamte om fouten te maken. We streven sowieso naar een toegankelijke sfeer in al onze taalgroepen waarin iedereen zich thuisvoelt, ongeacht leeftijd, cultuur, religie of achtergrond. CEAL is een inclusieve en diverse community, waar iedereen de gelegenheid krijgt om te leren en te groeien. We willen niet alleen kennis delen, maar ook wederzijds begrip en empathie kweken.'

Goed voor de wereld

Een toekomstdroom is een vaste locatie voor een Japans (of Aziatisch) Cultureel Centrum waar, naast de taallessen, ook nog andere culturele activiteiten georganiseerd worden.
Het *Japanese Language Festival* en de *Haiku Ontmoetingsdag* hebben plaatsgevonden in respectievelijk Bibliotheek Leidsche Rijn en Bibliotheek Neude. Martine: 'Nu zijn we nog dolblij met de betrokkenheid van Bibliotheek Utrecht. De contacten met de bibliotheekmedewerkers Richard de Man, Simone Taverne, Gerrit van Brenk, Meidi Goh en Mercedes Montes verlopen soepel. En in Bibliotheek Leidsche Rijn en Bibliotheek Vleuterweide hebben we prima locaties voor onze taallessen. Onze kernwaarden zijn vriendschap en inspiratie. We geloven dat het uitwisselen van kennis en ervaringen over verschillende culturen een positieve invloed kan hebben op onze samenleving en de wereld. Zeker nu niet onbelangrijk. Daarom zijn we extra blij met de medewerking van Bibliotheek Utrecht.'

Opmerking redactie

Meer informatie over de taallessen is te vinden op de Facebookpagina van Japan Fans en de website
www.ceal-utrecht.nl

Samen optrekken om het leesplezier te bevorderen

Een Goed Verhaal voor alle jongeren

De jongerencampagne van de CPNB werd vorig jaar flink verbouwd. Onder de naam Goed Verhaal probeert het marketing- en communicatiebureau van de boekensector nu – samen met bibliotheken en scholen – het hele jaar het leesplezier bij jongeren te bevorderen. Hebban in de Klas wordt daarvoor een steeds een belangrijker platform.

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO'S: BAS VAN HATTUM

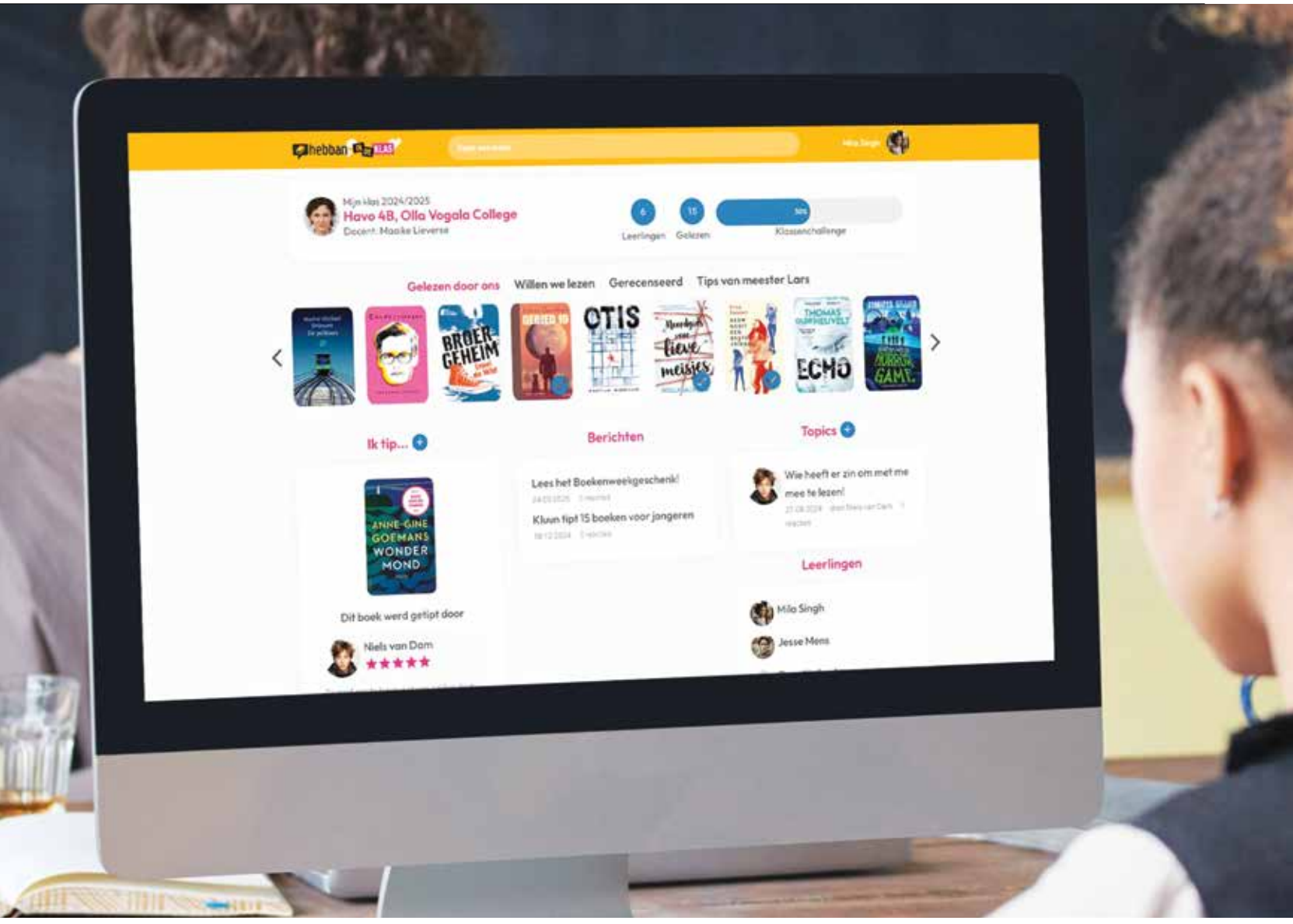
Het was afgelopen najaar flink wennen. De Boekenweek van Jongeren was na zeven jaar weer van naam veranderd – en *Goed Verhaal*, zoals de campagne voortaan heet, is geen begrip dat onmiddellijk aan een actieperiode doet denken waarin jongeren een boek cadeau krijgen (het onveranderd gebleven *3PAK*), tientallen schrijvers langs scholen verspreid over heel Nederland toeren, en bibliotheken en boekhandels zich expliciet op deze doelgroep richten.
'De herkenning van de campagne – en daarmee de totale zichtbaarheid – was lager dan het jaar daarvoor', zegt Suzanne Kok, hoofd kind- en jeugdcampagnes van de CPNB, dan ook. 'In 2024 was die 48% bij de doelgroep van jongeren tussen de 15 en 18 jaar, in 2025 30%. Maar dat wisten we van tevoren. Dat gebeurt als je de naam wijzigt. En dan valt de daling eigenlijk mee. Het is nu zaak om het in de komende jaren op te bouwen tot een nog hoger percentage dan het ooit was.'
Daarom staan zij en Sander Verheijen van Hebban in de Klas, het leesplatform voor het voortgezet onderwijs, ook *Bibliotheekblad* te woord. En daarom hadden ze begin april – als de bestelperiode van start gaat voor de campagnes die voor het onderwijs relevant zijn – verschillende activiteiten gepland, zoals een webinar, om de vernieuwde opzet van *Goed Verhaal* toe te lichten. Alle betrokken organisaties moeten nog beter weten wat de jongerencampagne nieuwe stijl precies inhoudt.

Jongeren noemen zich geen jongere

De naamsverandering was niet voor niets, vertelt Kok. De CPNB had ooit de logische gedachte om "boekenweek" te laten terugkeren in verschillende campagnes, zodat het begrip tijdens het jaar meermaals voorbijkwam. Maar: "van jongeren", dát sloeg nergens op, bleek in toenemende mate uit evaluaties. 'Wij gebruiken die term om een leeftijdscategorie aan te duiden. De doelgroep zelf noemt zichzelf niet zo. 'Ik ben een jongere', niemand zegt dat.'
Met behulp van het jongerenpanel van Merel Kuitert, bibliothecaris jeugd & jongeren van de Noord Oost Brabantse Bibliotheken (NOBB) én jeugdspecialist van het jaar 2023, volgde een gedegen zoektocht. 'Uiteindelijk bedachten we dat we met de campagne eigenlijk jongeren willen helpen met het vinden van een goed verhaal. Dat is het moeilijkste op die leeftijd: ontdekken welk boek je eigenlijk leuk vindt. Zo kwamen we uit op *Goed Verhaal*. Dát geven we ze.'

Geen gongslag meer

De naam was echter onderdeel van een breder pakket aanpassingen. Ook de looptijd is verruimd. Niet langer tien dagen midden in september, die begonnen met een gongslag: de bekendmaking van de winnaars van het Beste Boek voor Jongeren. Maar: de hele maand september. En de campagne begint met de start van de verspreiding van *3PAK* minder luid. De nominaties voor Beste Boek voor Jongeren komen dit jaar in juni, de winnaar volgt tegen het einde van september.
Kok: 'Het succes van onze kinder- en jeugdcampagnes hangt samen met de adoptie van scholen. Dat is een van de redenen waarom de Kinderboekenweek zo ontzettend sterk is: bijna iedere basisschool doet eraan mee. Jongerencampagnes worden niet zo breed opgepikt, omdat – als een school pas op 1 september begint – de campagne te snel kwam. In die eerste weken, met allemaal nieuwe klassen, hebben jongeren ook wel iets anders aan hun hoofd dan lezen.'
De langere looptijd – en de gongslag eerder aan het einde van de campagne – maakt het voor scholen makkelijker om te beginnen wanneer het hun uitkomt. 'Met als uiteindelijke doel om vervolgens het hele jaar door met lezen bezig te blijven. Want kijk

naar de PISA-cijfers: de leesvaardigheid onder jongeren is zo laag dat het eigenlijk raar is om alleen die ene week in september aandacht te besteden aan lezen. Dat moet je tot het einde van het schooljaar volhouden.'

Communicatie via school en bibliotheek

Een derde verandering is het instrument om gedragsverandering te bewerkstelligen. De CPNB is gestopt met influencers. 'Je moet je voorstellen dat influencers het hele jaar van alles zeggen op hun kanalen en één keer per jaar een boek omhooghouden. Dat zat de geloofwaardigheid in de weg. De impact daarvan was dan ook ontzettend laag en dat eigenlijk al vanaf het begin. Dus na een aantal jaar proberen moesten we concluderen dat dat niet de effectiefste manier was.'

In plaats daarvan probeert *Goed Verhaal* nu maximaal gebruik te maken van school als communicatiekanaal.

'De meeste jongeren krijgen boekentips vooral via school, weten we uit onderzoek. 25% van alle jongeren was met het boek dat ze vervolgens ook lazen of luisteren in aanraking gekomen via een docent, de leeslijst of een klasgenoot. En de campagne is al goed doorgedrongen tot scholen. Vorig jaar hadden 1400 middelbare scholen een gratis 3PAK-pakket aangevraagd. Op een totaal van 1700 middelbare scholen, dus dat is een heel mooie dekking.'

Bijna net zo belangrijk is de bibliotheek, vervolgt Kok. 'Direct na school is de bibliotheek de tweede plek waar jongeren in aanraking komen met de boeken die ze daadwerkelijk lezen. En de bibliotheek is de belangrijkste plek waar ze vervolgens dat boek, e-boek of luisterboek in handen krijgen. Bovendien doet driekwart – 78% – van de jongeren die in aanraking is gekomen met de Goed Verhaal-campagne, vervolgens een bibliotheekgerelateerde activiteit, zoals de bibliotheek of online bibliotheek bezoeken.'

Het zo makkelijk mogelijk maken

Het idee is om *3PAK* sterker neer te zetten als "een proeverij". De drie verhalen – komend najaar van Harmen van Liemt, Simone Atangana Bekono en Maren Stoffels (winnares van Beste Boek voor Jongeren 2025 in de categorie "oorspronkelijk Nederlands") – zijn als kleine hapjes die jongeren doen ontdekken wat ze lekker vinden. En vervolgens moet het ze zo makkelijk mogelijk worden gemaakt om daar ook daadwerkelijk meer van te vinden.

Suzanne Kok, hoofd kind- en jeugdcampagnes van de Stichting CPNB.

Sander Verheijen, hoofdredacteur Hebban.

'Daar zijn de bibliotheken belangrijk voor', zegt Kok. 'Want als jongeren ergens een groot aanbod kunnen vinden, is het de bibliotheek. En ze kunnen overal tot hun achttiende gratis lid worden, in steeds meer bibliotheken zelfs tot hun vijfentwintigste. Die koppeling heeft vorig jaar al goed gewerkt. Over de impact van *Goed Verhaal* zijn we tevreden. Maar het kan zeker beter. Lang niet alle bibliotheken maakten thematafels rond de campagne. Lang niet alle leesmediaconsulenten pikten het al op.'

Geen app meer

De focus op scholen en bibliotheken stelt de CPNB ook in staat om vaker in het jaar onder de vlag *Goed Verhaal* lezen bij jongeren te promoten. Dat gebeurde voor het eerst tijdens de afgelopen Boekenweek. Toen werd het verhaal *Een berg zwijgen* van Sholeh Rezazadeh, dat oorspronkelijk in *3PAK* van 2024 stond, opnieuw beschikbaar gemaakt (inclusief lesmateriaal voor docenten en elf "verder lezen"-tips), omdat het goed aansloot bij het thema: "Mijn generatie".
'We gebruikten daarvoor niet de app Goed Verhaal, die we vorig jaar lanceerden', zegt Kok. 'Jongeren konden '*Een berg zwijgen*' lezen in de online bibliotheek. We hebben daarvoor gekozen omdat we ze het liefst wilden leiden naar een plek waar ze verder konden lezen. In de app kan dat niet, in de online bibliotheek kunnen ze meteen kijken of er meer boeken van dezelfde auteur zijn, boeken over hetzelfde onderwerp of boeken met hetzelfde thema.'

Heel De Klas Leest

Een volgend moment is de zomervakantie. Of beter gezegd: in de aanloop daarnaartoe. Als de boekhandel in juni begint met de Zomerlezen-campagne geeft *Goed Verhaal* leestips in verschillende genres om jongeren voldoende inspiratie mee te geven

tijdens hun lange vakantie. Denk aan: de top 10 romantische boeken, de top 10 boeken voor op een onbewoond eiland, enzovoorts. . Tijdens het gesprek was nog niet helemaal uitgewerkt welke tiplijsten precies.
Je zou zeggen: dan is Heel De Klas Leest – de nieuwe naam voor Heel Nederland Leest Junior – in november ook een logisch moment om *Goed Verhaal* bij jongeren onder de aandacht te brengen. Maar nee. De jongeren in de bovenbouw van het vo kunnen goed de reguliere actietitel lezen. De keuzes van de afgelopen jaren zijn daar ook heel geschikt voor: *Sonny Boy* van Annejet van der Zijl (2023), *Joe Speedboot* van Tommy Wieringa (2024) en *Onder de paramariboom* van Johan Fretz (2025). Daar wordt niet ook nog het label Goed Verhaal aan gehangen.

Overdonderend snelle penetratie

Om *Goed Verhaal* het hele jaar door te kunnen laden, is Hebban in de Klas belangrijk. Dit platform voor middelbare scholen is een afsplitsing van de gelijknamige online lezerscommunity (eigendom van de CPNB), die is gebouwd op vraag van docente Nederlands Emma Kustermans. Zij zag in het platform, dat via challenges, leesclubs, etc. het lezen bij de honderdduizenden leden stimuleert, dé manier om leesplezier bij haar leerlingen op te wekken.
Sinds Hebban in de Klas in 2022 live ging, bereikte het overdonderend snel een grote penetratie. En de groei blijft aanhouden. Bij de start van schooljaar 2025/2026 werden weer meer dan 1.800 nieuwe klassenaccounts aangemaakt. In totaal staat de teller op 5.300 klassen, waarvan de leerlingen kunnen bijhouden wat ze lezen, en vooral challenges kunnen aangaan – met elkaar of met andere klassen. Ook hebben inmiddels meer dan 2.000 docenten een account.

Het gebruik vergroten

"Het gebruik ervan wisselt", vertelt Sander Verheijen van Hebban in de Klas 'Er zijn docenten die het klassenaccount een keer per maand opstarten en het alleen gebruiken om bij te houden wat er voor de lijst wordt gelezen en of iedere leerling op schema ligt voor het mondeling examen. En er zijn docenten die het elke week opstarten en het gebruiken om daarmee het gesprek met leerlingen aan te gaan over wat zij lezen. Maar we zoeken steeds naar manieren om het gebruik ervan te vergroten.'
Een daarvan is *Goed Verhaal*. 'Via de aparte docenten- en docenteninspiratiepagina kunnen we goed met al die docenten communiceren. Daar kunnen we hen alles vertellen over de campagne. Op elk gewenst moment van het jaar. Ook kunnen ze daar elkaar inspireren. Het succes van leesbevordering wordt nu eenmaal sterk bepaald door persoonlijk enthousiasme. Niet iedere docent heeft dat. Via peer to peer-tips krijgt die docent toch goede kant-en-klare lessuggesties.'

Ook voor leesmediaconsulenten

Maar *Goed Verhaal* is lang niet de enige verrijking aan Hebban in de Klas. Mede door de overduidelijke behoefte bij docenten heeft de onderwijscommunity de potentie om hét platform te worden voor leesbevordering op de middelbare school. Van NBD Biblion tot KB: iedereen wil het liefst zijn product voor deze doelgroep aan Hebban in de Klas hangen. Van individuele uitgeverijen tot boekhandels: iedereen wil via het platform rechtstreeks met jongeren communiceren over boeken.
'Ook voor leesmediaconsulenten is het waardevol', zegt Verheijen. 'Het is voor hen soms lastig binnen te komen. Niet iedere school zit op hen te wachten. De Bibliotheek op school (dBos) is op het vo ook lang niet zo groot als op het po. Via de leesplankjes van leerlingen kunnen ze ook veel betere leestips geven – omdat ze kunnen zien wat ze al hebben gelezen en waar hun belangstelling naar uit gaat. Op termijn wordt dat zelfs een digitaal leesdossier dat kan worden bijgehouden vanaf groep 3.'

Koppeling met de bibliotheek

Inmiddels is er bovendien een koppeling met bibliotheken. Scholen met een eigen mediatheek maken voor het beheer daarvan gebruik van de Aura-software. Iedere leerling die een titel op zijn leesplank zet, kan dan gelijk zien of en met hoeveel exemplaren het in de mediatheek staat. Mocht het boek niet aanwezig zijn op school, dan wordt de leerling doorverwezen naar de openbare bibliotheek – in de eerste plaats de online bibliotheek.
'Zo worden ze gewezen op het bestaan van de bibliotheek', zegt Kok. 'Sommigen hebben misschien nog een lidmaatschap uit hun kleutertijd, anderen zijn geen lid meer. Maar als je ze opnieuw vertelt dat de bibliotheek gratis is en het zaadje dat lezen leuk is, is geplant, dan wijs je hen op een eenvoudige manier om aan boeken te komen. Sommige scholen hebben het overigens zo geregeld dat, als ouders aan het begin van het schooljaar een formulier invullen, zij al hun leerlingen lid maken.'
'Het liefst zou je iedere leerling individueel wijzen op de dichtstbijzijnde bibliotheek', vult Verheijen aan. 'Maar dat is lastig. Dat is een ingewikkelde rechtenkwestie, de KB die de koppeling verzorgt, is daarom heel voorzichtig. Bovendien moet je dan van iedere leerling zijn of haar adresgegevens hebben. Je kunt niet simpelweg de school aan één bibliotheek koppelen, omdat op veel scholen leerlingen uit een straal van wel vijftien kilometer of meer komen.'

Het belang van pilots

Andersom zijn de leesmediaconsulenten van bibliotheken ook belangrijk voor Hebban in de Klas. In de regio-Brainpoort – Eindhoven en omgeving – bezoeken momenteel leesmediaconsulenten van acht verschillende bibliotheken, die gezamenlijk ook de Bookbot-leestipper hebben gelanceerd, namens het platform scholen om uit te leggen wat Hebban in de Klas is, hoe docenten dat kunnen inzetten in hun lessen en hoe dat hen ook tijd kan besparen.
'Zulke pilots zijn belangrijk', zegt Verheijen. 'We zijn geen groot bedrijf. Eigenlijk wordt Hebban in de Klas vanaf de start draaiend gehouden door allerlei schaduwteams binnen de CPNB. We hebben nu, naast de coördinator Hebban in de Klas, ook een hoofd Hebban in de Klas geworven die op 1 juni begint en vanaf dan fulltime het verhaal kan uitdragen. Maar we hebben zulke inspanningen van onder meer bibliotheken echt nodig om goed te kunnen testen wat werkt en wat niet en dat vervolgens te optimaliseren.'

Batik sarong met motieven uit het sprookje Sneeuwwitje. Collectie Wereldmuseum inv.nr. TM-6277-1.

Motieven uit een Nederlands kinderboek op Javaanse sarongs

Sprookjes in batik

Wilhelmina Drupsteen debuteert in 1906 met het artistieke sprookjesboek Sneeuwwitje. Haar kunstzinnige jugendstil-illustraties vallen niet alleen in Nederland in de smaak, ze zijn ook gebruikt voor batikdoeken.

TEKST: SABINE BOLK, KUNSTENAAR EN BATIKONDERZOEKER & KARIN VINGERHOETS, COLLECTIESPECIALIST KINDERBOEKEN (KB, NATIONALE BIBLIOTHEEK)

In november 1906 publiceert D. Coene & Co te Amsterdam een prachtige jugendstil-versie van het sprookje Sneeuwwitje van de Gebroeders Grimm, herverteld door G. van der Hoeven en geïllustreerd door de 26-jarige Wilhelmina Cornelia Drupsteen. De *Nieuwe Groninger courant* schrijft: 'De illustraties van mej. Drupsteen toonen aan, dat men hier met een conscientieuse teekenaarster te doen heeft, die veel oog heeft voor juiste kleurschakeering, zoodat de teekeningen goed sprekend maar niet te bont zijn.' De paginagrote platen vallen echter niet alleen in Nederland in de smaak. Onderzoeker Sabine Bolk heeft aan de hand van het gedigitaliseerde exemplaar van de KB ontdekt dat Drupsteens *Sneeuwwitje* inspiratiebron was voor bepaalde sprookjesmotieven op batikdoeken.

Wilhelmina Drupsteen

Wilhelmina Drupsteen (1880-1966) was dochter van handelsreiziger Derk Drupsteen en dienstmeisje Sophia Agatha Maria de Ligt. Ze volgde vanaf 1897 opleidingen voor tekenonderwijzer en decoratieve schilderkunst en ze studeerde in 1906 af aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten. De illustraties die ze maakte voor haar debuut *Sneeuwwitje* sluiten aan op wat ze leerde op de kunstnijverheidsschool. Zo zijn de pagina's gedecoreerd met geometrische sierranden. Drupsteen verwerkt in de zacht gekleurde sprookjes-illustraties eigentijdse elementen: zo dragen Sneeuwwitje en de stiefmoeder typische lange soepel vallende reformjurken (mode die ze zelf ook draagt) en ze plaatst Berlage-achtige houten meubels in de interieurs.

Batiks

Rond 1900 is Pekalongan één van de belangrijkste batiksteden op Java in Indonesië. De havenstad voorziet menige modieuze dame in Zuidoost-Azië van batiksarongs (heupdoeken). Batik is een uitsparingstechniek, waarbij met hete was patronen worden aangebracht op voornamelijk katoenen stoffen. Daarna gaat het textiel in een verfbad, waarbij de kleurstof niet doordringt in de gedeeltes die met was zijn bedekt, vervolgens wordt de was er uit gekookt. Deze stappen worden voor elke kleur opnieuw herhaald, dus het maken van batiks is een tijdrovend en arbeidsintensief proces.
Voor verschillende markten worden verschillende batikontwerpen gemaakt: van meer traditioneel tot heel modern met sterk Europese invloed. Daarvoor wordt inspiratie gehaald uit alles dat uit Europa komt, waaronder de kunststroming art nouveau of jugendstil. Er was veel uitwisseling omdat Indonesië (het toenmalige Nederlands-Indië) een kolonie van Nederland was.

Plaat en eerste tekstpagina van *Sneeuwwitje* (1906). Collectie KB, BJ Z2163.

Detail van een batik sarong met Sneeuwwitje en stiefmoeder. Museale collectie Vliscoarchief Helmond inv.nr. 00001-00090.

Stiefmoeder. Plaat in: *Sneeuwwitje* (1906). Collectie KB, BJ Z2163.

Van sprookjesboek naar batikdoek

Wie als eerste sprookjes op batiks zette, is niet bekend, maar feit is dat batiks met sprookjes als Assepoester, Sneeuwwitje en Roodkapje een trend worden en dat bevalt niet iedereen. De *Sumatra Post* bericht in 1922: 'Het laatste en afschuwelijkste (…), dat ik enkele dagen geleden in Pekalongan heb gezien, was een sarong met een beeld van Roodkapje. En deze smakeloosheid, die zeer gewild blijkt, werd in massa besteld door Chinezen en Arabieren en zal binnen korten in duizenden exemplaren over geheel N.I. (Nederlands-Indië, red.) verspreid zijn.'

Sabine Bolk ontdekte dat een batikdoek in de museale collectie van het Vliscoarchief in Helmond elf illustraties bevat uit het boek *Sneeuwwitje* van Drupsteen. De batikster moet de beschikking hebben gehad over een exemplaar van het boek, want de details in de illustraties zijn opvallend nauwgezet overgenomen. De batikmaker heeft er wel voor gekozen om de achtergrond weg te laten en de scénes als een stripboek op het doek te plaatsen. Het doek is gesigneerd met 'W. Beer'. Onderzoek wijst uit dat dit de kunstenaarsnaam is van Wilhelmina Frederika de Stoop, dochter van de Nederlandse legerkapitein Pieter Ludovicus de Stoop en de inheemse vrouw Stingle, geboren in 1844. Op 17-jarige leeftijd trouwde Wilhelmina met de 19-jarige Johan Frederik Hendrik Beer. In 1883 overleed hij en bleef zij achter met 11 kinderen in Pekalongan. Dit kan het moment zijn waarop ze begon met haar batikkerij, maar ze staat pas in 1900 vermeld als batikster in de *Regerings-almanak voor Nederlandsch-Indië*. Wilhelmina Beer overleed op 10 februari 1908 en dat is slechts twee jaar nadat het boek *Sneeuwwitje* van Wilhelmina Drupsteen uitgegeven werd. Een batik maken kost maanden werk. Dit betekent dat het batikontwerp echt vlak na het verschijnen van het boek moet zijn gemaakt.

Ontwikkeling

In verschillende museale collecties zijn batiks te vinden met sprookjes erop, waaronder varianten op het Sneeuwwitje-ontwerp van Drupsteen. Meestal zijn op deze doeken details veranderd ten opzichte van Drupsteens illustraties. Dat komt omdat ze niet steeds opnieuw werden nagetekend uit het boek, maar van andere batiks met dit onderwerp. Er worden ook elementen toegevoegd die niet afkomstig zijn uit *Sneeuwwitje* van Drupsteen. Zo zijn er bijvoorbeeld batiks gesigneerd door 'L. Metz' (de jongere zus van Wilhelmina Beer), waarop een rennend zwijn is getekend. De batikster verwijst hiermee naar een scéne waarin de jager een zwijn doodt en zijn organen aan de koningin geeft om haar te overtuigen van Sneeuwwitjes dood. Dit detail wordt niet beschreven of getoond in Drupsteens boek.

Raadplegen

De KB heeft twee exemplaren van *Sneeuwwitje* van Drupsteen in de collectie (aanvraagnummers KW Ki 6415 en KW BJ Z2163). Het boek *Sneeuwwitje* is digitaal beschikbaar op Delpher, evenals de krantenartikelen en de *Regeeringsalmanak* die in dit artikel genoemd worden.

Silvia van der Heiden, directeur-bestuurder ABC Huis

‘Lezen maakt het leven de moeite waard’

Sinds november 2025 staat Silvia van der Heiden aan het roer van het ABC Huis. Daarvoor vervulde ze tal van functies in de culturele sector, waaronder bij omroepen en in de filmwereld. Mede met dank aan haar enorme leeshonger voelde ze zich vanaf dag één thuis in de bieb.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Was je altijd al een lezer?
Zeker! Vanaf het moment dat mijn moeder me meenam naar de bibliobus, was ik verkocht. Op zaterdagochtend mocht ik drie nieuwe boeken meenemen, en op zaterdagmiddag waren die alweer uit, waardoor ik me de rest van de week stierlijk verveelde. Die liefde is nooit verdwenen. Ik heb altijd een boek bij me: iedere vrije minuut gaat bij mij naar het lezen. Ik word onrustig als er geen boek op mijn nachtkastje ligt of in mijn tas zit. Lezen maakt het leven voor mij de moeite waard.
Daarin steek ik ook graag anderen aan: toen ik directeur was bij het Nederlands Film Festival, gaf ik met de kerst iedereen een boek. Urenlang stond ik in de boekhandel voor iedereen een passend exemplaar uit te zoeken. Ik vind het nog steeds elke dag een feest om in de bibliotheek naar binnen te stappen en al die boeken te zien.

Klonk die liefde voor boeken ook door in je studie?
In mijn tijd ging iedereen rechten of economie studeren, omdat je daar geld mee kon verdienen. Mijn docent raadde mij aan om voor Nederlands te gaan, maar dat leek me niets, omdat ik dacht dat je daarmee alleen maar leraar Nederlands kon worden. Daarom koos ik voor rechten, maar daar zat ik duidelijk niet op mijn plek, dus stapte ik na mijn propedeuse te hebben afgerond over naar communicatiewetenschappen. Dat was toen nog een relatief nieuwe studie, waarmee ik me gelukkig alsnog kon verdiepen in taal. Toch was het geen complete match: ik vond het programma te licht, dus ik begon er al snel vakken bestuurskunde bij te doen. Waar die twee samen kwamen, was ik op mijn best, bijvoorbeeld bij vakken over argumentatieleer. Uiteindelijk ben ik in beide vakken afgestudeerd.

Waar was je eerste werkplek?
Terwijl ik mijn scriptie schreef, ging ik werken bij het Amsterdams Uitburo, waar ik eerst kaartjes verkocht en uiteindelijk stafmedewerker werd. In die rol had ik uitgebreid contact met alle culturele instellingen in de stad. Ook een mooie bijkomstigheid: ik mocht gratis naar allerlei theatervoorstellingen en concerten.
Daarnaast was ik beleidsmedewerker bij de KRO. Die omroep had een programma-adviesraad, die zich bezighield met de inhoud van de programma’s en identiteit van de omroep. Zo rolde ik heel vanzelfsprekend de culturele sector in.
Uiteindelijk ging ik fulltime bij het Amsterdams Uitburo aan de slag. Na een jaar of vier maakte ik de overstap naar de reclamebranche. Na een aantal jaar belde de directeur van de Stadsschouwburg in Amsterdam mij op met de vraag of ik niet hoofd Marketing & Communicatie wilde worden en daar zei ik meteen ja op. Het ITA zoals je het nu kent, met een prachtig gebouw en volop contact met de stad, was er toen nog niet – daar hebben we toen de basis voor gelegd.
Na zes jaar begon het weer te kriebelen en dus maakte ik de overstap naar de VPRO voor de functie van hoofd Marketing & Publiek. Daar heb ik uiteindelijk zo’n tien jaar gewerkt. Daarnaast wilde ik graag contact houden met het culturele leven in Amsterdam, dus nam ik heel bewust plaats in een aantal besturen, waaronder in, Julidans, Muziekgebouw aan het IJ en Kleine Komedieproducties.

Foto: SOAP Fotografie

Silvia van der Heiden: 'Ik heb de allerleukste baan ter wereld. Ik sta hier echt met mijn poten in de maatschappij.'

Hoe zag de volgende stap eruit?
Ik voelde steeds meer behoefte om alle opgedane ervaring om te zetten in een directeursfunctie. Toen ik van alle kanten de vacature als directeur van het Nederlands Film Festival doorgestuurd kreeg, besloot ik de gok te wagen en dat lukte. Ik vond dat een heel eervolle baan: je vertegenwoordigt eigenlijk het hele Nederlandse filmveld. Ook leuk: je begint steeds met een klein team van enkele tientallen medewerkers, en tijdens het festival zelf loop je er met honderden rond.
Het waren intensieve jaren, ook door de coronacrisis. Een festival organiseren tijdens een epidemie is echt geen sinecure. Steeds moesten we weer nieuwe scenario's opstellen. Hoe motiveer je medewerkers als je al maandenlang allemaal thuis zit en niet eens weet of het festival wel kan doorgaan? Dat was voor mij toen een pittig vraagstuk.

Hoe kwam je bij de bibliotheek terecht?
Toen we uit de crisis kwamen, moesten we opnieuw het familiegevoel creëren. Gelukkig lukte dat: in 2023 hebben we weer een fantastisch festival neergezet. Ik realiseerde me: als ik op mijn hoogtepunt wil stoppen, moet ik dat nu doen. Eind mei 2024 ben ik vertrokken, waarna ik de zomer heb genomen om me opnieuw te oriënteren.
Misschien moet ik eerst interim ergens aan de slag, dacht ik. Zo kwam ik bij het Scapino Ballet terecht. Die organisatie zat in een grote transitie, die ik een jaar lang met veel voldoening heb begeleid. Toen ze me vroegen om te blijven, wist ik: ik wil niet naar Rotterdam verhuizen, hoe leuk ik het er ook vind, en dat is wel nodig om zo'n club te leiden, wat mij betreft.
In dat jaar was ik al gebeld of ik geen interesse had in het directeurschap bij het ABC Huis. Dat verbaasde me: de bibliotheek, past dat wel bij mij? Toen ik me ging inlezen, begreep ik dat de bieb veel breder was geworden dan de plek die ik uit mijn jeugd kende. Hoe meer gesprekken met de organisatie ik voerde, hoe enthousiaster ik werd – en nu zijn we hier.

Wat was je eerste indruk van de bieb?
Tegen iedereen die me vraagt hoe het met me gaat, zeg ik: ik heb de allerleukste baan ter wereld. Ik sta hier echt met mijn poten in de maatschappij, heel anders dan het uitreiken van een Gouden Kalf. Ik ben diep onder de indruk van het prachtige programma dat we hier uitrollen, en van het sterke team waarmee we het doen. We voegen elke dag weer waarde toe: we laten hier mensen elke dag weer groeien.

Wat is je indruk van de bibliotheeksector in de breedte?
De bibliotheeksector is ongelooflijk professioneel georganiseerd. Van lokaal tot provinciaal tot landelijk, ik word overal bijzonder warm ontvangen. Ik houd van de onderlinge collegialiteit – dat is in veel sectoren toch echt anders. De omroepwereld is een stuk intenser: daar moet je hard vechten voor je positie. Dat geldt net zo goed voor de filmwereld: die bestaat vooral uit allerlei kleine bedrijven. Als festival voel je dat elke dag. In de bibliotheeksector heeft iedereen zijn eigen expertise en regio, zodat we allemaal op onze eigen manier invulling kunnen geven aan alle wettelijke taken.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren? Wat is het verschil?
Ik heb altijd in de culturele sector gewerkt, onder meer omdat er leuke mensen in rondlopen. Dat geldt net zo goed voor de bibliotheek. Wel is onze maatschappelijke functie in de bibliotheek veel sterker dan in andere sectoren: we hebben allemaal de wet in ons achterhoofd. Het is heel fijn dat dat zo geborgd is – daardoor hoef je je positie minder te bevestigen dan een theater- of dansgezelschap.
Wel denk ik soms: we mogen best wat harder van de daken schreeuwen wat we allemaal doen. In de bibliotheeksector werken we natuurlijk met heel veel denkers, dat maakt ons misschien wat minder extravert dan iemand die in de podiumkunsten werkt.

Wat zijn je ambities binnen het directeurschap?
De recente samensmelting tussen het kunstencentrum en de bibliotheek, die in 2021 plaatsvond, moet nog verder worden vormgegeven. Dat doen we nu al heel mooi: tijdens activiteiten bespreken we bijvoorbeeld een boek en brengen we scènes op het podium. Denk bijvoorbeeld aan een lezing over veilig puberen: zo'n belangrijk onderwerp spreekt daardoor nog meer tot de verbeelding.
Ook het wijkgericht werken kan nog beter. We hebben achttien vestigingen, waarmee we een heel groot deel van ons werkgebied bereiken, maar nog niet iedereen. De komende jaren hoop ik dat we nog dichter bij onze klanten kunnen komen. Daarnaast wil ik natuurlijk onze financiën veiligstellen, door goed in gesprek te blijven met onze vier gemeenten. Alleen zo kunnen we onze ambities blijven verwezenlijken.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?
Ik ben gericht op de verbinding: we doen het samen. Als het in een team rommelt, kom je niet verder. Daarnaast ben ik een optimist: ik zie altijd blauw aan de hemel. Bovendien heb ik een strategie nodig – die lag er hier gelukkig al.

Op welke prestatie ben je trots?
Alles wat ik heb gedaan, heb ik met anderen gedaan, dus ik ben vooral trots op hen. Bij de VPRO hebben we in korte tijd veertigduizend nieuwe leden binnengehaald. Bij het Nederlands Film Festival hebben we het genderneutrale Kalf voor de beste acteerprestatie gelanceerd – dat was een behoorlijke steen in een vijver, die we alleen durfden te werpen omdat we er met elkaar achter stonden. Bij het Scapino Ballet wisten we een mooi fonds binnen te halen, waardoor we nog meer jongeren wisten te trekken. Stuk voor stuk hoogtepunten, waarop ik met veel trots terugkijk.

Heb je hobby's?
Gelukkig is er altijd ruimte gebleven om te lezen. Daarnaast ga ik nog steeds graag naar het theater en de film. Verder ben ik dol op hardlopen en reis ik graag.

Wat is je lievelingsboek of -film?
Ik houd niet zozeer van specifieke boeken, maar vooral van schrijvers: van Theo Thijssen tot Annie Proulx, van Jonathan Franzen

tot Karl Ove Knausgård, ik heb er allemaal van genoten. Ik geniet er enorm van om, staand voor mijn boekenkast, al die leeservaringen met elkaar te vergelijken.
Ook op filmgebied kijk ik heel breed: van Quentin Tarrantino tot Anders Thomas Jensen. Mijn lievelingsfilm uit Nederland was *Abel*: ik was de eerste keer dat ik 'm zag, zó onder de indruk van die film. Natuurlijk struin ik ook alle filmfestivals af, daar kan ik mijn hart bij ophalen.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?
Ook daarin kan ik niet kiezen. Van Peru tot Italië, van Limburg tot Indonesië, ik vind het overal heerlijk. Ik ga bijvoorbeeld elk jaar naar het festival Into The Great Wide Open op Vlieland, daar kom ik altijd weer opgeladen vandaan. Als je nieuwsgierig bent, zoals ik, kun je overal iets nieuws ontdekken. Mijn zoons gaan ook de hele wereld over voor hun studies en hun werk, en mijn man en ik gaan ze graag achterna.

Foto: uit de privécollectie van Silvia van der Heiden

Silvia afgelopen zomer tijdens een wandeling in het Andesgebergte (Peru). De foto is gemaakt op een hoogte van ruim 4700 meter boven de zeespiegel.

Bibliotheek en voortgezet onderwijs werken steeds vaker samen

Bibliotheken enthousiast over successen in de samenwerking

Bibliotheken werken steeds meer samen met het voortgezet onderwijs. Het aantal structurele samenwerkingen volgens de Bibliotheek op school groeit en bibliotheken benoemen mooie successen in de samenwerking. Drie recente onderzoeken geven inzicht in hoe bibliotheken en scholen de samenwerking verder kunnen versterken.

TEKST: JETTE VAN DEN EIJNDEN (ONDERZOEKSSPECIALIST BIJ STICHTING LEZEN) & BJORN SCHRIJEN (ADVISEUR ONDERZOEK EN KENNISDELING BIJ KB, NATIONALE BIBLIOTHEEK)

FOTO: MARCEL KRIJGSMAN / DE BIBLIOTHEEK GELDERLAND ZUID

Steeds meer scholen in het voortgezet onderwijs werken samen met de bibliotheek aan leesbevordering. In het schooljaar 2024-2025 gold dit voor 886 locaties: 61% van alle schoollocaties. Bij ongeveer de helft daarvan gaat het om (incidentele) samenwerkingen zonder overeenkomst. Bij de andere helft gaat het om structurele samenwerkingen volgens de Bibliotheek op school of een vergelijkbare aanpak. Die samenwerking wordt op verschillende manieren ingevuld. Het vaakst bieden bibliotheken advies (over taalbeleid, leesbeleid en collecties), geven zij workshops aan docenten en organiseren ze groepsbezoeken aan de bibliotheek.[1]
In het recent gepubliceerde onderzoek *Dienstverlening voor jeugd door openbare bibliotheken* benoemen bibliotheken verschillende successen in de samenwerking. Bibliotheken geven bijvoorbeeld aan dat hun rol als kennispartner verbeterd is, en ervaren dat op scholen de aandacht voor lezen toeneemt. Ook beschrijven ze mooie samenwerkingen. Zo faciliteert de Bibliotheek Krimpenerwaard maatschappelijke stages voor VO-leerlingen en biedt de Bibliotheek Bibliorura een lessenreeks aan waarin leerlingen zelf aan de slag gaan met het schrijven van een "verse novel".[1]
Waar liggen de kansen om de samenwerking tussen bibliotheek en voortgezet onderwijs verder te versterken? Drie nieuwe onderzoeken bieden hiervoor aanknopingspunten.

Leerlingen zoeken leestips

Eind 2025 vroeg onderzoeksbureau NielsenIQ zo'n duizend jongeren tussen de 12 en 18 jaar wat zij vonden van het leesonderwijs.[2]
Een deel van de resultaten gaat over de leeslijst. Leerlingen hebben daarin een uiteenlopende mate van keuzevrijheid. De meest voorkomende invulling is dat leerlingen zelf de boeken mogen kiezen, waarna ze de docent om toestemming vragen. Ook komt het voor dat leerlingen kiezen uit een titellijst. Een invulling waarbij leerlingen geen of juist een volledig vrije keuze hebben, komt minder vaak voor.[2,3]
De mate van keuzevrijheid hangt samen met het leesplezier. Hoe meer keuzevrijheid leerlingen hebben, hoe positiever ze oordelen over het moeten lezen van boeken voor school. Een merendeel van de jongeren geeft dan ook aan meer zelf de boeken voor de leeslijst te willen kiezen.
Tegelijkertijd zegt een deel van hen ook meer hulp te willen bij het kiezen van boeken. Dit geldt het sterkst voor 14- en 15-jarigen (34%) en voor 36% van de leerlingen in de richting mavo/vmbo-tl. Zij zouden onder meer geholpen kunnen worden met persoonlijk leesadvies in de bibliotheek of met verschillende online wegwijzers. Bijvoorbeeld met de titellijsten op Jeugdbibliotheek.nl, de Boekenvinder van het Literatuurmuseum of boektippers als BoekBot of WelkBoek. De toolkits van de Bibliotheek op school kunnen bibliotheken en scholen hier mogelijk ook bij helpen. Hierin zijn onder meer overzichten te vinden van diverse vormen van boeken voor jongeren, zoals comics, e-books en luisterboeken.

Een rijke leescultuur op school

Om zicht te krijgen op de leescultuur in het voortgezet onderwijs, voerde Stichting Lezen in 2025 samen met DUO-Onderwijs een surveyonderzoek uit.[3] 281 schoolleiders en 580 docenten Nederlands beantwoordden vragen over zaken als het leesbeleid op hun school, de leesomgeving, leesbevordering in de klas, de inrichting van het literatuuronderwijs en deelname aan de Bibliotheek op school (dBos).
De waarde van ondersteuning door de bibliotheek komt duidelijk naar voren. Vmbo-scholen die deelnemen aan de Bibliotheek op school, hebben vaker een mediatheek dan vmbo-scholen zonder dit programma. Ook zijn de vmbo-docenten Nederlands op deze scholen meer te spreken over de boekencollectie dan vmbo-docenten op andere scholen. Zij zijn tevredener over het aantal, de actualiteit en de aantrekkelijkheid van de boeken in de collectie. Ook zijn zij tevredener over de verscheidenheid aan genres en het aantal boeken dat jaarlijks wordt vernieuwd.
Tegelijkertijd zijn er kansen om de samenwerking te versterken. Veel scholen werken bijvoorbeeld (nog) niet samen met een leesmediaconsulent. Dit geldt (volgens de schoolleiders) ook voor een kwart van de dBos-scholen. Dat is een gemiste kans, want de expertise van de leesmediaconsulent kan veel toevoegen, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsvorming, deskundigheidsbevordering en het organiseren van leesbevorderingsactiviteiten.
Op dit moment werkt de helft van de scholen niet met een lees-

Vmbo-school Het Rijks in Nijmegen heeft sinds januari 2025 een eigen Bibliotheek op school, verzorgd door de Bibliotheek Gelderland Zuid. Op de foto: teamleider onderbouw Thijs Dovermann proost op de nieuwe schoolbieb.

beleidsplan en een kwart investeert niet in scholing op het gebied van leesbevordering. En hoewel veel docenten Nederlands voorlezen, vrij laten lezen en boekadvies geven, organiseert de meerderheid geen 'periodieke' activiteiten zoals deelname aan een leesbevorderingscampagne of een bezoek aan de openbare bibliotheek. De leesmediaconsulent kan scholen hierbij ondersteunen en zo werken aan een rijke leescultuur.

Tekstvariatie en inspiratie in de literatuurles

Welke teksten behandelen taaldocenten in hun literatuurlessen? En welke teksten raden zij hun leerlingen aan? Deze vragen stonden centraal in een recente studie van Yvonne Delhey en collega's van de Radboud Universiteit.[4] Taaldocenten Duits, Engels, Frans, Nederlands en Spaans behandelen relatief vaak canonieke teksten in hun les; denk aan het werk van (mannelijke) auteurs als Goethe, Shakespeare, De Saint-Exupéry, Multatuli en Cervantes. De teksten die docenten aan hun 5-vwo-leerlingen aanraden, zijn actueler en ook wat diverser. In de boekaanbevelingen voor leerlingen komt vaker werk van 21e-eeuwse auteurs terug, evenals werk van vrouwelijke auteurs of auteurs die niet tot de dominante regio of cultuur van het taalgebied behoren.
Bij het selecteren van teksten voor de literatuurles houden taaldocenten in de eerste plaats rekening met de verwachte leeservaring van hun leerlingen, de rol die de teksten kunnen spelen in hun persoonlijke ontwikkeling en de herkenbaarheid van de tekst. Inhoudelijke tekstaspecten die taaldocenten belangrijk vinden, zijn de historische context van de tekst en de mogelijkheid om de tekst te koppelen aan de actualiteit. Taaldocenten Duits, Spaans en Frans letten daarnaast sterk op de moeilijkheidsgraad. Leesmediaconsulenten kunnen taaldocenten helpen inspiratie op te doen en een breed palet aan geschikte teksten en materialen te selecteren voor hun literatuuronderwijs. Nu baseren taaldocenten zich vaak op tips van collega's of op bestaand lesmateriaal. Van andere soorten inspiratiebronnen maken taaldocenten niet of weinig gebruik; denk aan boekentafels in boekhandels of bibliotheken of online media zoals #BookTok of GoodReads. Ook maken taaldocenten relatief veel gebruik van literaire romans in de literatuurles, maar minder van andere teksttypes, genres en media.

Tot slot

Bibliotheken boeken mooie successen in de samenwerking met scholen in het voortgezet onderwijs. Het aantal samenwerkingen neemt toe en op de scholen zijn positieve effecten te zien.
Er zijn bovendien kansen om die samenwerking nog hechter te maken, zo laten de besproken onderzoeken zien. Een deel van de leerlingen heeft behoefte aan (meer) hulp bij het kiezen van boeken. Idealiter sluiten tips aan bij de genres die zij graag lezen, maar helpen ze ook hun smaak te verruimen. De expertise van de leesmediaconsulent is daarbij van groot belang. Leesmediaconsulenten kunnen daarnaast ook docenten ondersteunen bij het kiezen van geschikte boeken. Zij kiezen nu relatief vaak voor canonieke auteurs en traditionele teksttypes. Daarom zouden zij baat kunnen hebben bij inspiratie voor een meer diverse selectie. Wellicht kan die inspiratie behalve op school ook nog vaker in de bibliotheek plaatsvinden. Hoewel namelijk bijna alle bibliotheken groepsbezoeken faciliteren (83%), bezoekt een minderheid van de docenten Nederlands wel eens de bibliotheek met hun klas (30%).[1,3] Daar ligt dus een kans om leerlingen en docenten nog meer te laten kennismaken met alles wat de bibliotheek hen te bieden heeft.

Bronnen en noten

Deze zijn te vinden op bibliotheekblad.nl/bronnen

Opvoeden in een wereld vol media: hoe doe je dat?
De MediaDiamant helpt je op weg met informatie en tips.
Netwerk Mediawijsheid
Kijk op MediaDiamant.eu

Bieb SYSTEMEN

Bieb Systemen, een trots onderdeel van Van Keulen Interieurbouw, is al meer dan 40 jaar uw betrouwbare partner voor het ontwerpen, fabriceren en leveren van hoogwaardige bibliotheekinrichtingen.

Van standaard tot maatwerk, wij bieden kwalitatief hoogstaand meubilair dat perfect aansluit op uw wensen en behoeften.

Met meer dan 40 jaar ervaring, combineren wij onze kennis met uw visie om de ideale oplossing te realiseren voor uw bibliotheek.

Onze interieurs worden ontworpen, geproduceerd en gemonteerd met oog voor duurzaamheid en circulariteit, waarbij snelheid, kostenbesparing en een lagere milieu-impact hoog in het vaandel staan.

Bij Bieb Systemen heeft u tijdens het gehele proces één vast aanspreekpunt, waardoor wij u kunnen ontzorgen en zorgeloos bouwen aan uw droomproject.

Contact
050 3186 018
www.biebsystemen.com
info@biebsystemen.com

Powered by VAN KEULEN INTERIEURBOUW

Betrouwbare IT maakt hét verschil voor elke bibliotheek.

Kun jij daarop vertrouwen?

Jouw bibliotheek werkt met personeels-, vrijwilligers- en publieke werkplekken, wifi en persoonsgegevens van leden. Dat vraagt om **IT die gewoon goed werkt.**

Meer dan 400 bibliotheekvestigingen vertrouwen daarom op Justspark. Wij kennen de sector van binnenuit en zorgen dat IT veilig, stabiel en toekomstbestending blijft draaien.

Benieuwd hoe jouw bibliotheek digitaal sterker kan staan? Spar met één van onze IT-specialisten over jouw IT.

Bel naar **088 – 472 34 26**
of kijk op onze website.

justspark

- 24/7 monitoring
- Altijd bereikbare support
- Geen dag zonder IT